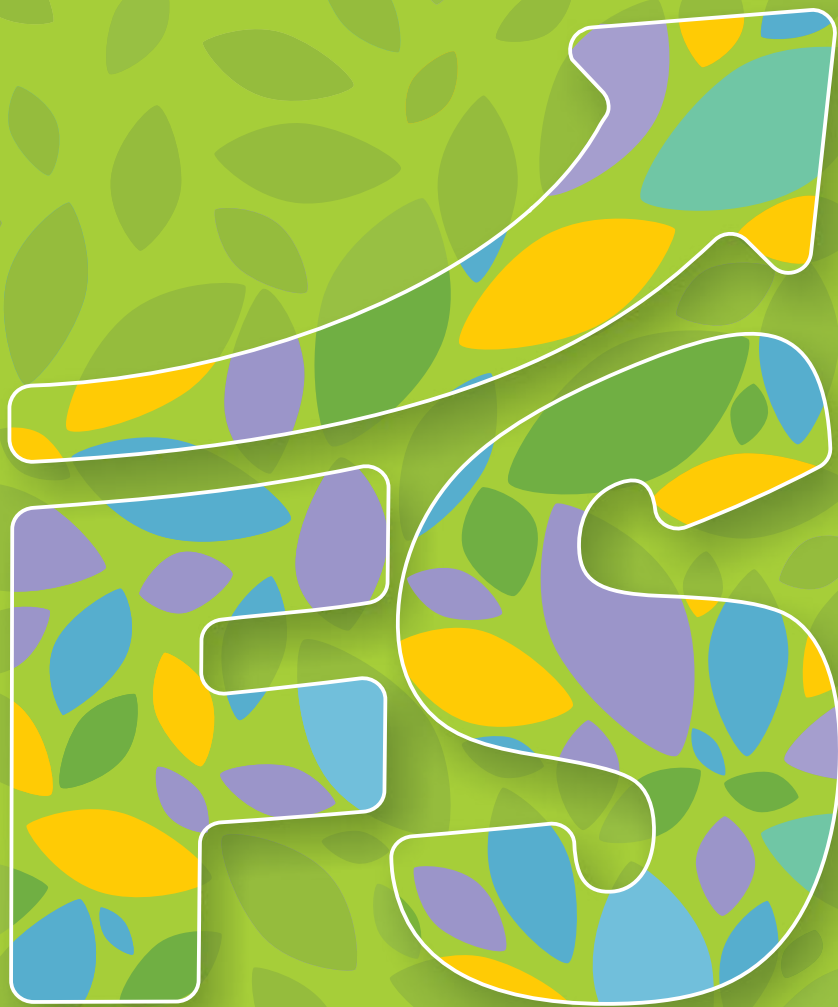

Formativno spremljanje pri ZGODOVINI

Priročnik za učitelje

Formativno spremljanje pri ZGODOVINI

Priročnik za učitelje

Formativno spremljanje pri ZGODOVINI

Priročnik za učitelje

Strokovna urednica: dr. Vilma Brodnik

Avtorice: dr. Vilma Brodnik, mag. Bernarda Gaber, dr. Ada Holcar Brunauer, Sonja Bregar Mazzini, Petra Štampfl, Marjetka Čas, Tatjana Kreč, Dragica Babič, mag. Damjana Krivec Čarman

Predstavljeni primeri iz prakse so plod sodelovanja učiteljev in pedagoških svetovalk v okviru razvojne naloge Formativno spremljanje/preverjanje.

Strokovni pregled: dr. Ada Holcar Brunauer in Saša Kregar

Jezikovni pregled: Tine Logar

Oblikovanje in ilustracije: Davor Grgičević

Fotografije: Shutterstock

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Predstavnica: Jasna Rojc

Urednica založbe: Andreja Nagode

Grafična priprava: Ida Demšar, Design Demšar, d. o. o.

Spletna izdaja
Ljubljana, 2026

Publikacija je dosegljiva na:

www.zrss.si/pdf/FS_pri_zgodovini.pdf

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 273704451](https://nuk.az.gov.si/COBISS.SI-ID/273704451)

ISBN 978-961-03-1508-7 (PDF)

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vsebinska

P riročniku na pot	4

1 F ormativno spremljanje v podporo učenju	6
Formativno spremljanje v podporo učenju (<i>dr. Ada Holcar Brunauer</i>)	7
Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje znanja in učenja zgodovine (<i>dr. Vilma Brodnik</i>)	14
Postavljanje vprašanj v učnem procesu (<i>mag. Bernarda Gaber</i>)	30

2 P rimeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini	37
Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru industrijske revolucije v Veliki Britaniji (<i>Sonja Bregar Mazzini</i>)	38
Če bi Napoleon imel kritičnega prijatelja ... (<i>Petra Štampfl</i>)	46
Slovenski narodni buditelji skozi prizmo formativnega spremljanja učencev (<i>Marjetka Čas</i>)	56
Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru učne teme Reforme Marije Terezije in Jožefa II. (<i>Tatjana Kreč</i>)	66
Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru dela z zgodovinskimi viri za učno temo Rim: od mestne države do prestolnice imperija (<i>Dragica Babič</i>)	76
Formativno spremljanje dela z zgodovinskimi viri pri pouku zgodovine v gimnaziji (<i>mag. Damjana Krivec Čarman</i>)	85

3 O rodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini	94
Ugotavljanje predznanja	95
Načrtovanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti, dokazi učenja	99
Povratna informacija, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, refleksija	103

O pis kazalke	119

Priročniku na pot

Formativnemu spremljanju in vrednotenju znanja zgodovine smo se pri različnih projektih in razvojnih nalogah v okviru Zavoda RS za šolstvo veliko posvečali. Naj jih naštejemo:

- ▶ Eufolio 2013–2015,
- ▶ Assessment for Learning 2013–2014,
- ▶ ATS2020 2015–2018,
- ▶ Formativno spremljanje/preverjanje 2015–2017,
- ▶ Uvajanje medpredmetne kompetence učenje učenja v pouk 2013–2016,
- ▶ Kompetenca učenje učenja in samouravnavanje učenja 2016–2018.

Učitelji zgodovine, ki so v teh projektih in razvojnih nalogah aktivno sodelovali, ugotavljajo zelo pozitivne vplive in učinke na izboljšanje znanja in večjo odgovornost za učenje. Zato naj bo popotnica priročniku na pot glas učencev in učiteljev.

Glas učencev

»Pri formativnem spremljanju točno vidimo, koliko znamo in kaj se je še treba naučiti (glede na namene učenja in kriterije uspešnosti) /.../ ni nam treba vsakič spraševati, kaj bomo pisali pri testu, saj nam nameni učenja pomagajo kot neke vrste vprašanja oz. opozorila, na kaj naj bomo pozorni pri vrednotenju znanja /.../ glede na namene učenja ob koncu neke učne teme vso učno snov še enkrat ponovimo.«

»Skozi celoten proces (op. izvedbe zgodovinskega domačega branja) sem se poleg vsebine knjige in boljšega razumevanja obdobja, v katerega so postavljeni dogodki iz knjige, naučila še nekaj o vrstniškem prijateljevanju. Izvedela sem, kako zelo so pomembni dobra organizacija in sodelovanje ter jasno utemeljevanje svojega mnenja. Menim, da sem svoje cilje glede sodelovanja dokaj dosegla: podajanje dobre povratne informacije, saj ni bila žaljiva, upam pa, da je sošolki pomagala.

To je bila zame zelo pozitivna izkušnja /.../ menim pa, da je ena najboljših strani takega sodelovanja, da se s sošolcem lahko pogovoriš, mu postaviš različna vprašanja in izveš njegovo mnenje. V prihodnje ne bi spremenila ničesar, saj je to zelo koristna izkušnja, ki je kljub občasni obremenjenosti ne bi spremenila.«

Glas učiteljev

»Odzivi učencev so pozitivni.

Radi izmenjujejo izkušnje o lastnem učenju in delu, zanima jih, kako se uči sošolec. Všeč sta jim sodelovalno učenje in vrstniško vrednotenje. Slednje izvajamo v parih; učenci sami izberejo »kritičnega prijatelja«. Navadno izberejo sošolca, s katerim se zelo dobro razumejo, a sem opazila, da se usedejo skupaj tudi manj uspešni in uspešni učenci. Uspešni učenci tako pomagajo manj uspešnim, kar pa koristi tudi njim, saj so ugotovili, da svoje znanje najbolje preverijo, če razložijo nekemu drugemu in jih je ta razumel. Nad tem »pojavom« sem bila navdušena, saj se je zgodil spontano, brez moje pobude.«

»Učenci se pozitivno odzivajo na tako zasnovan pouk. Radi sonačrtujejo cilje in kriterije uspešnosti, ker bolje razumejo, kaj morajo znati oz. katere vsebine se bodo preverjale in ocenjevale. Na osnovi kriterijev dajejo povratne informacije, ki so na vedno višji ravni. Z metodo semaforja ocenjujejo, kje so pri oz. po obravnavi tematskega sklopa in kaj še morajo narediti, da bo njihovo znanje kvalitetnejše (zapišejo v opombe).«

»Z razjasnitvijo namenov učenja in kriterijev uspešnosti učenci prevzemajo odgovornost za svoje učenje in rezultate. Ker točno vedo, kaj bi morali znati/narediti, je manj negotovanja ob učiteljevi povratni informaciji, saj je iz kriterijev, ki smo jih skupaj zapisali/potrdili/razložili, jasno razvidno, kaj manjka, kaj ni bilo narejeno. Zdi se mi, da so tudi moje povratne informacije boljše, saj poskušam biti jasna in konkretna, v smislu kaj, kako in zakaj naj učenec (svoje delo/znanje/izdelek) še izboljša.«

1

Formativno spremljanje v podporo učenju

Formativno spremljanje v podporo učenju
(dr. Ada Holcar Brunauer)

**Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje
znanja in učenja zgodovine** (dr. Vilma Brodnik)

Postavljanje vprašanj v učnem procesu
(mag. Bernarda Gaber)

Formativno spremljanje v podporo učenju¹

Dr. Ada Holcar Brunauer, Zavod RS za šolstvo

Formativno spremljanje v zadnjih letih vzbuja veliko zanimanje, za kar imata največ zaslug Britanca Paul Black in Dylan William, ki sta svoje ideje, podprte z raziskavami, objavila v številnih knjigah in člankih. Poudarja pomen aktivne vloge učenca pri izgradnji kakovostnega in trajnega znanja. Pri tem učitelj učenca podpira tako, da nenehno ugotavlja, kako napreduje, in prilagaja pouk povratnim informacijam, ki jih pridobi od učenca. Zelo pomembno je, da si učitelj in učenci izmenjujejo povratne informacije s ciljem premagovati vrzeli v učenju ter izboljšati dosežke.

Pri tovrstnem pouku ima učenec veliko možnosti za izražanje svoje individualnosti: iskanje osebnega smisla, načrtovanje in udeležanje svojih poti, ki so prilagojene njegovim načinom učenja, uveljavljanje svojih zmožnosti in interesov, ohranjanje radovednosti in ustvarjanje.

William (2013, str. 123) opisuje formativno spremljanje kot **»most med učenjem in poučevanjem«**, pri čemer izpostavlja pet »ključnih strategij«:

1. razjasnitev, soudeležnost pri določanju in razumevanje **namenov učenja in kriterijev za uspeh**,
2. priprava takšnih dejavnosti v razredu, s katerimi je mogoče pridobiti **dokaze o učenju**,
3. zagotavljanje **povratnih informacij** (tudi od učenca k učitelju), ki učence premikajo naprej,
4. aktiviranje učencev, da postanejo **drug drugemu vir poučevanja**,
5. aktiviranje učencev za **samoobvladovanje** njihovega učenja.

Formativno spremljanje je učinkovito, če ga vključimo v poučevanje, ki pa ga je treba v ta namen temeljito reorganizirati: *»Kakršno koli novost pri formativnem spremljanju je nemogoče obravnavati kot obrobno spremembo v procesu učenja in poučevanja. Zahteva namreč določeno mero povratnih informacij med učenci in učiteljem, kar predpostavlja kakovostne interakcije, ki so v osrčju pedagogike.«* (Black in William, 1998a, str. 16, v William, 2013)

Komljanc (2008), ki se pri nas že več kot desetletje ukvarja s formativnim spremljanjem, ga opredeljuje kot pedagoški dialog za soglasno skupno učiteljevo in učenčevo spremljanje, kontroliranje in usmerjanje razvoja učenja posameznika, da bi izboljšali učni učinek v procesu učenja in da bi bila sodba o vrednosti naučenega ob koncu učenja čim bolj korektna.

¹ Prva objava: Holcar B., A. (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju*. V: Holcar B., A. idr. *Formativno spremljanje v podporo učenju*. Ljubljana: ZRSŠ, str. 7–12.

Elementi formativnega spremljanja

Učenec sodeluje pri oblikovanju namenov učenja in kriterijev uspešnosti. Ker oboje razume, je bolj motiviran, bolj aktiven in bolj osredotočen na učenje. Vse skupaj vodi v **prevzemanje odgovornosti** za svoje učenje.

Učitelj skozi celotni proces učenja **omogoča dokazovanje znanja na različne načine** (multimedijske in druge vizualne predstavitve, pisna besedila, praktični izdelki, raziskovalne naloge idr.). Dokazi o procesu učenja in znanja (učni dosežki) se zbirajo v mapi dosežkov ali kako drugače.

Učenci presoјajo svoje dosežke in dosežke sošolcev na podlagi dogovorjenih kriterijev uspešnosti. Na podlagi svoje in vrstniške presoje **drug drugemu pomagajo ugotavljati in presegati morebitna šibka področja**. Na podlagi tega načrtujejo naslednje korake.

Učitelj sistematično ugotavlja raven znanja (razumevanja) za določeni pojem in to upošteva pri načrtovanju dejavnosti in kriterijev uspešnosti. Pri tem izhaja iz učenčevih izkušenj in pridobljenega znanja, k postavljanju vprašanj spodbuja tudi učence. **Zastavlja odprta, problemska vprašanja, ki spodbujajo razmišljanje**, in učencem omogoča dovolj časa za odgovore. **Sprejema vse odgovore** in znanje izgraja tudi na nepravilnih in delnih odgovorih.

Učitelj učencem daje **sprotne povratne informacije**, ki učence **usmerjajo naprej**, in jih spodbuja, da dajejo povratne informacije tudi drug drugemu. Učitelj načrtno pridobiva povratne informacije učencev in jih upošteva pri načrtovanju pouka.

Kakšne so prednosti in učinki formativnega spremljanja?

Formativno spremljanje pozitivno vpliva na učenje takrat, ko učitelj kakovostne povratne informacije poda učencem in ko ti vrednotijo svoje delo ter delo drug drugega. Pri tem je ključno, da učitelj poučevanje nenehno prilagaja spoznanjem, ki jih pridobiva v učnem procesu, in je pozoren na potrebe slehernega

učenca (Black idr., 2002). Formativno spremljanje lahko močno vpliva na izboljšanje dosežkov vseh učencev, posebej učno šibkejših, njihovo učenje in znanje pa sta, ob omogočanju enakih pogojev za vse učence, kakovostnejša. Učenci postanejo enakovredni partnerji v učnem procesu, pri čemer razvijajo bolj poglobljeno znanje in spretnosti učenja, samovrednotenja, vrstniškega vrednotenja ter druge učne strategije. Učenci, ki so aktivno vključeni v izgrajevanje razumevanja novih pojmov (in ne le v pomnjenje informacij), se učijo vrednotiti svoje delo ter delo vrstnikov glede na kriterije uspešnosti. Tako

razvijajo zmožnost samousmerjanja svojega učenja, ki jim bo v pomoč, da bodo živeli kakovostno ter uspešno delovali v skupnosti.

Kakšen je pouk, pri katerem učitelji udeležajo načela formativnega spremljanja?

Učitelji, ki poučujejo po načelih formativnega spremljanja, skrbijo, da je vzdušje v razredu miselno spodbudno, psihološko varno in sproščeno.

Učenje ni le razumski proces, njegova učinkovitost je odvisna tudi od motivacije učencev in njihovih čustev. Učitelj v pouk vključuje aktivnosti, v katerih učenci v učnih ciljih iščejo osebni smisel in jih povezujejo s svojimi interesi. S skrbno izbiro učnih aktivnosti in premišljenim oblikovanjem vprašanj vzbuja naravno radovednost učencev.

Učenci se pri izražanju svojih misli, čustev, želja, potreb, izkušenj, domišljije, opaznanj in ustvarjalnosti počutijo varne in sprejete, upajo si tvegati, delati napake, kar ustvarja pogoje za razvoj *samozavestnih posameznikov*. Delo poteka v zaupnem in varnem okolju, ki postavlja učenje v središče in pri učencih spodbuja zavzetost za učenje.

Učenci razumejo, kaj se učijo in zakaj ter kaj bodo morali razumeti, vedeti in znati, da bodo uspešni.

Učitelji so v nenehni interakciji z učenci (s posameznikom ali skupino). Omogočajo jim, da spremljajo in vrednotijo kakovost svojega dela – s tem ciljem jih vključijo že v fazo oblikovanja namenov učenja (pri čemer izhajajo iz učnih ciljev, zapisanih v učnih načrtih) in kriterijev uspešnosti. Tako postane njihovo učenje kakovostnejše in bolj osmišljeno. Učenci sodelujejo pri načrtovanju dejavnosti in dlje časa vztrajajo pri njih, ker se jim zdijo vredne truda. Vedo, kaj se bodo učili in zakaj se bodo učili ter kaj bodo morali storiti, da bodo uspešni. Pri vrednotenju učenčevega dela učitelji dajejo prednost opisnim ocenam (pred številčnimi), ker vedo, da jim bodo te pomagale pri razvijanju kakovostnega znanja in doseganju čim boljših učnih dosežkov.

Učenje je socialno in sodelovalno.

Učenci se učijo samostojno in drug od drugega. Tisti, ki so določen pojem že usvojili, pomoč ponudijo

sošolcem, ki jo še potrebujejo. Po Wiliamu (2013) je aktiviranje učencev kot vir poučevanja drug drugega ena od bistvenih sestavin dobrega poučevanja. Učitelj spodbuja učence, da sodelujejo drug z drugim. V sodelovalnih učnih skupinah izmenjujejo svoja stališča in razvijajo komunikacijske ter druge veščine, potrebne za uspešno delovanje v današnji družbi. Za učinkovito sodelovalno učenje morata biti prisotni dve sestavini: skupni cilj in individualna odgovornost za njegovo doseganje. To pomeni, da mora skupina delati za doseganje skupnega cilja oz. rešitev nekega problema, uspeh skupine pa mora biti odvisen od prispevka slehernega posameznika (Slavin, 2013, Peklaj 2011).

Učitelji z vprašanji spodbujajo dialog in učencem dajejo dovolj časa za razmislek.

Učitelji se zavzemajo, da je pri pouku čim več odprtih in problemskih vprašanj. Vprašanja vodijo učenčeve razmišljanje, jih opozarjajo na stranpoti in jim pomagajo pri izgrajevanju razumevanja. Učenci vedo, da so njihove ideje dobrodošle, četudi so samo deloma pravilne ali napačne. V takih primerih jih učitelji uporabijo pri vodenju nadaljnjega pogovora. Učitelj ne izreka pozitivnih ali negativnih sodb o učenčevih odgovorih. Napake obravnava kot del učenja; iz njih se lahko veliko naučimo (Brown, 1994).

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

»Sedaj vem,
da jo zanima,
kako razmišljam, in ne,
ali poznam pravi odgovor.«

(Učenec, katerega učitelj je
sodeloval v raziskovalnem projektu
King; Black, 2007)

Učitelji s pomočjo vprašanj spodbujajo učence h kritičnemu vrednotenju dosežkov, k refleksiji o močnih področjih pri sebi in drugih ter jim omogočajo, da doživljajo zadovoljstvo nad dosežki, v katere so vlagali trud. Usmerjanje razmišljanja učencev s pomočjo vprašanj pomeni za učitelje po vsem svetu in tudi pri nas velik strokovni izziv. Naštejmo samo nekaj primerov: zastavljanje odprtih vprašanj, vprašanj, ki spodbujajo višje ravni ali kažejo na stranpoti načina razumevanja pojmov, dati učencem dovolj časa za odgovor itn. Marentič Požarnik in Plut Pregelj učiteljem svetujeta naj razvoju kakovostne prakse na tem področju posvetijo nekaj ur zapovrstjo (Marentič Požarnik, Plut Pregelj, 2009).

Učenci lahko izkazujejo svoje znanje na različne načine.

Učitelji se zavzemajo, da imajo učenci možnost izkazati svoje znanje na različne načine in s pomočjo raznolikih dokazov, pri čemer lahko učenci sami predlagajo načine in oblike predstavitve. Preizkusi znanja predstavljajo le enega izmed mnogih načinov, kako učenci izkazujejo svoje znanje. Učitelj jih v pouk lahko vključi v različnih fazah. Učenci lahko sodelujejo pri oblikovanju vprašanj za preizkuse. Vrednotijo svoje dokaze in dajejo povratne informacije vrstnikom. To jim pomaga, da bolje razumejo, kako bi lahko še izboljšali svoje znanje. Lahko analizirajo postavljene kriterije uspešnosti in ocenjevanja, s čimer pridobijo širši pregled nad kakovostjo pridobljenega znanja.

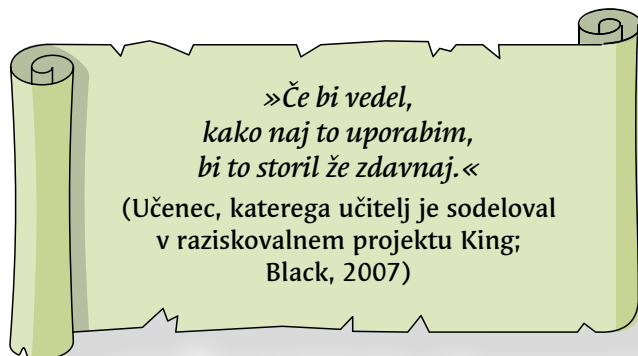
Najpomembnejše povratne informacije so tiste, ki pridejo od učencev k učiteljem.

Najpogosteje govorimo o povratnih informacijah, ki jih učitelji dajejo svojim učencem. Raziskave pa kažejo, da na kakovost dosežkov najbolj vplivajo tiste povratne informacije, ki pridejo od učencev k učiteljem in jim sporočajo, kaj oni že vedo, kako dobro razumejo, kje delajo napake, česa še ne razumejo in kdaj niso zavzeti. Takšne povratne informacije naredijo učenje *vidno* (Hattie, 2009). Tako učitelji dobijo vpogled v potek učnega procesa, informacije

pa uporabijo za prilagoditev poučevanja. Praksa je lahko zelo preprosta, npr. vprašanje na listku ob koncu učne ure: Kaj je bilo najpomembnejše, česa si se danes naučil? Ali: Kaj si dobro razumel, česa pa še ne? Kaj ti je bilo pri današnji uri všeč, kaj pa ne? Z učenci se je treba pogovoriti o odgovorih.

Povratne informacije, ki jih učitelji dajejo svojim učencem, so najučinkovitejše takrat, ko so ustne, pravočasne, specifične in izhajajo iz kriterijev uspešnosti. Učencem sporočajo, kaj morajo še izboljšati, zakaj naj to storijo in kako. Učitelj jih oblikuje tako, da spodbuja učenčevo razmišljanje. Wiliam (2013) je na podlagi obsežne raziskave povzel, da učencem samo podajanje povratnih informacij o njihovih trenutnih dosežkih prinaša relativno malo koristi. Če pa povratne informacije oblikujemo tako, da učence motivirajo in jih vodijo v procesu učenja, so lahko učinki na učenje večji.

Npr. povratna informacija »Uporabi ...!« ni dovolj. Učenci potrebujejo usmeritev, kako naj to uporabijo.

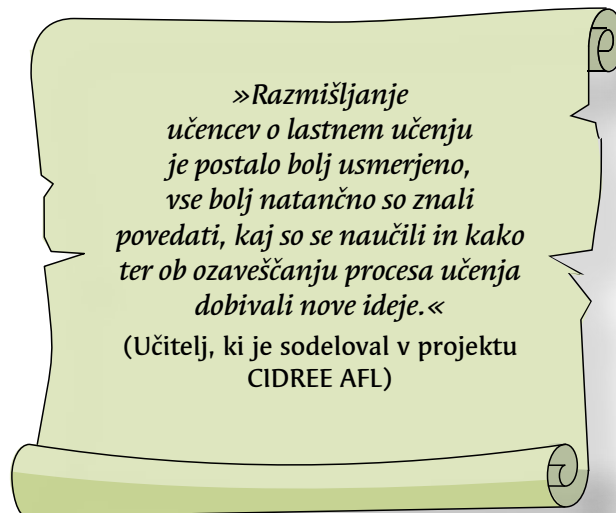
Učitelji so občutljivi za individualne razlike med učenci, še posebej za razlike v njihovem predznanju.

Učenci se med seboj razlikujejo po več dejavnikih, ki so bistveni za učenje: po predznanju, sposobnostih, predstavah o razumevanju kakovostnega učenja, učnem slogu in strategijah, interesih, motivaciji, prepričanjih glede samoučinkovitosti ter po čustvenem odnosu do učenja. Razlikujejo se tudi po družbenookoljskih razmerah – jezikovno, kulturno in socialno ozadje. Za vsakega učitelja je temeljni izziv, kako upoštevati vse te individualne razlike.

Učitelji se zavzemajo, da učenci v čim večji meri prevzamejo skrb nad učenjem in razvijejo odgovoren odnos do učenja.

Učenci se iz svojega socialnega okolja še pred vstopom v šolo naučijo marsikaj o tem, kako se učiti.

Postopki učenja, ki jih otrok pridobi s posnemanjem, so slabo ozaveščeni. Zato je pomembno, da učitelj med poukom ustvarja priložnosti, v katerih učenci ozaveščajo svoj proces učenja, razvijajo kriterije kakovostnega učenja in sprejemajo odločitve o tem, kako bodo dosegli učne cilje. Tako vzgajamo učence, ki so sposobni samostojno usmerjati svoje učenje.

Učenci z razvito zmožnostjo samouravnavanja dobro gospodarijo s časom za učenje in si zastavljajo višje specifične in kratkoročne cilje, pogosteje in natančneje vrednotijo svoje delo, si zastavljajo višje standarde, so bolj učinkoviti in vztrajajo kljub oviram. Razvoj samouravnavanja ne poteka ločeno od usvajanja znanja – prizadevanja za doseg učnih ciljev in razvoj kakovostnih načinov učenja so nedeljiva celota (Instance in Dumont, 2013). Učitelji se zavzemajo, da bi učenci v čim večji meri prevzeli odgovornost za svoje učenje in da bi v njih prebudili veselje do učenja in znanja, kar je še posebno pomembno za tiste, ki doma nimajo ustrezne podpore pri učenju. Končni cilj učiteljevih prizadevanj je vzgoja posameznikov, ki zmorejo samostojno usmerjati svoje učenje. To bodo potrebovali vse življenje (Pečjak, 2000, 2012; Pečjak, Peklaj in Tomec, 2006).

Katera vprašanja si zastavljajo učenci, vključeni v formativno spremljanje?

- Katera so moja močna področja?
- Kaj zdaj? Kateri so moji nadaljnji koraki?

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

- Kaj sem se naučil?
- Kako bom vedel, da je to, kar sem naredil, dobro?
- Kako bi lahko nalogo opravil še bolje?
- Kaj bi drugič naredil drugače?
- Kaj je najpomembnejše, kar mi je uspelo narediti pri tej učni uri?
- Ali sem dal pri uri vse od sebe?
- Kako dobro sem sodeloval s sošolci?
- Na kaj sem najbolj ponosen?
- Kaj je bilo zares težko, v kaj se bom moral v nadaljevanju/naslednjič bolj poglobiti?

Kaj je ključnega pomena, da bi formativno spremljanje lahko zaživel v razredu?

Ključnega pomena je, da smo v strokovnih in človeških prizadevanjih realni v pričakovanjih. Izkušnje iz preteklih projektov kažejo, da je za učinkovito uvajanje načel formativnega spremljanja potrebnih več let. Raziskave kažejo, da se znatne spremembe dogodijo v roku petih, morda celo desetih

ali petnajstih let. Treba je vztrajati in se držati tistega, kar je zares pomembno. To potrjujejo tudi naše izkušnje.

Potrebna so redna srečanja z učitelji, podpora strokovnjakov na tem področju ter podpora vodstva

in kolegov na šoli. Učitelji morajo imeti priložnosti, da se srečujejo in si izmenjujejo izkušnje, se učijo drug od drugega ter napake vidijo kot priložnosti za učenje. Poleg tega se mora šola zavzeti, da bo uvajala formativno spremljanje, dokler to v razredih ne bo zares zaživel (Black, 2007).

iri in literatura

- Black, Paul; Harrison, Christine; Lee, Clare; Marshall, Bethan; Wiliam, Dylan (2002). *Working inside the black box: Assessment for learning in the classroom*. London: King's College Press.
- Black, Paul (2007). Formative assessment: Promises or problems? *The Journal for Drama in Education*, 23(2), str. 37–42.
- Brown, Ann L. (1994). The Advancement of Learning, *Educational Researcher*, 23(8), str. 4–12.
- Hattie, John (2009). *Visible learning*. London: Routledge.
- Istance David in Dumont Hanna (2013). Smernice za učna okolja v 21. stoletju. V: S. Sentočnik (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Komljanc, Natalija (2008). Formativno spremljanje učenja. V: M. T. Škraba (ur.), *Didaktika ocenjevanja znanja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Marentič Požarnik, Barica (2003). *Psihologija učenja in pouka*. Ljubljana: DZS.
- Pečjak, Sonja; Peklaj, Cirila; Tomec, Erika (2006). Kognitivni in metakognitivni procesi pri samoregulaciji učenja. *Psihološka obzorja*, 15(1), str. 75–92.
- Pečjak, Sonja (2012). Metakognitivne sposobnosti pri učenju: struktura in njihov razvoj. *Vzgoja in izobraževanje*, 43(6), str. 4–9.
- Peklaj, Cirila (2000). Samoregulativni mehanizmi pri učenju. *Sodobna pedagogika*, 51(3), str. 136–149.
- Peklaj, Cirila (2001). *Sodelovalno učenje – ali kdaj več glav več ve*. Ljubljana: DZS.
- Peklaj, Cirila (2010). Samoregulacija učenja in kaj lahko stori učitelj. *Vzgoja in izobraževanje*, 41(1), str. 5–11.
- Slavin, Robert E. (2013). Sodelovalno učenje: kaj naredi skupinsko delo uspešno? V: S. Sentočnik (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Wiliam, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: S. Sentočnik (ur.), *O naravi učenja*. Ljubljana: ZRSŠ.

amovrednotenje in vrstniško vrednotenje znanja in učenja zgodovine¹

Dr. Vilma Brodnik, Zavod RS za šolstvo

Formativno spremljanje in vrednotenje znanja ter učenja pomaga vzpostavljati most med učencem in učiteljem oziroma med procesoma poučevanja in učenja. V ospredju so različni vidiki učenja z namenom podpore učencem pri učenju (pomen učinkovitega povratnega informiranja in samovrednotenja učenja, učinkovite strategije učenja, bralne učne strategije, strategije za samouravnavanje učenja ipd.). S pomočjo pridobivanja dokazov o učenju, njihove analize in interpretacije pa se načrtuje, prilagaja in izboljšuje tako strategije učenja kot strategije poučevanja (Wiliam, 2013,

str. 123–125, 136). Formativno spremljanje tako predstavlja eno najpomembnejših aktivnosti učencev in učiteljev za premostitev vrzeli med procesoma učenja in poučevanja. Vpliva na kakovostnejši pouk in prispeva k višjemu uspehu učencev (Black, 2010, str. 94–95). Hayward opredeli formativno spremljanje kot sposobnost učencev, da so aktivno vključeni v učenje, poučevanje in vrednotenje ter da jim je sodelovanje omogočeno na način, da izražajo svoje poglede, da so njihovi pogledi slišani in da imajo tudi možnost vplivanja na potek učnega procesa (Hayward, 2018).

amovrednotenje in vrstniško vrednotenje

Dejavniki visokega vplivanja na učne dosežke

Avstralski profesor pedagogike novozelandskega rodu dr. John Hattie je v svojih raziskavah opredelil dejavnike visokega vplivanja na učne dosežke.² Gre za naslednje dejavnike, ki močno vplivajo na izboljšanje učnih dosežkov:

1. opredelitev osebnih ciljev in samovrednotenje,
2. Piagetov program (konstruktivistično pojmovanje učenja – **do spoznanj se pride le z lastno aktivnostjo, poudarja se pomen predznanja, izkušenj, predstav, pojmovanj**),
3. **formativno spremljanje in vrednotenje znanja,**

¹ O tem glej tudi: Brodnik, Vilma (2014). Sprotno (formativno) spremljanje znanja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 5-6, str. 32–42.

Brodnik, Vilma (2015). Sprotno (formativno) spremljanje znanja. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 65–140.

Brodnik, Vilma (2017). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine. V: Zgodovina v šoli, št. 1, str. 17–29.

Drugi članki o formativnem spremljanju pri pouku zgodovine:

Bregar Mazzini, Sonja (2014). Formativno spremljanje kot del moje pedagoške prakse. V: Učiteljev glas št. 1, str. 37, priloga revije Vzgoja in izobraževanje, št. 5-6.

Brodnik, Vilma in Štampfl, Petra (2017). Formativno spremljanje za vključevanje nadarjenih učencev v pouk zgodovine. Zbirka Vključujoča šola, 2. zvezek – Formativno spremljanje v podporo učenju. Ljubljana: ZRSŠ, str. 43–51.

Krivec Čarman, Damjana (2017). Od učenja učenja do formativnega spremljanja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 6, str. 31–36.

Kreč, Tatjana (2017). Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru teme Osamosvojitve Slovenije. V: Zgodovina v šoli, št. 2, str. 46–54.

Tematska številka revije Zgodovina v šoli iz leta 2017, št. 1 z naslovom Prispevki k formativnemu spremljanju in vrednotenju pri pouku zgodovine.

² John Hattie je zbral in interpretiral rezultate več kot 800 metaanaliz, ki so zajele več kot 200 milijonov učencev, zato so izsledki lahko splošljivi.

4. pouk v manjših skupinah s takojšnjo refleksijo o pouku,
5. spodbujanje in celovita podpora učencem z orodji in strategijami za uspešno učenje,
6. pozitivne strategije organizacije dela v razredu (spodbujanje pozitivne naravnosti),
7. celovita pomoč učencem z učnimi težavami,
8. učiteljeva jasnost in strokovnost (jasni cilji pouka in kriteriji uspešnosti),
9. sodelovalno učenje,
10. pomen povratne informacije o kakovsti znanja in učenja učencu ter o kakovsti poučevanja učitelju (Hattie, 2017).

Odebeljeni deli dejavnikov visokega vplivanja na izboljšanje učnih dosežkov se neposredno nanašajo na posamezne elemente ali na celotni proces formativnega spremljanja (dejavnik pod zaporedno številko tri), posredno pa tudi vsi preostali dejavniki visokega vplivanja na učne dosežke.

Kaj je samovrednotenje in vrstniško vrednotenje?

Glede na Hattiejeve raziskave je samovrednotenje skupaj z načrtovanjem osebnih ciljev na vrhu dejavnikov, ki pomembno vplivajo na izboljšanje učnih dosežkov.

Samovrednotenje pomeni, da učenci sami ovrednotijo svoje znanje glede na kriterije uspešnosti, in učence navaja na prevzemanje odgovornosti za svoje znanje in učenje. Samovrednotenje dokazano poveča angažiranost in aktivno vlogo učencev (Marsh, 2008, str. 35–36).

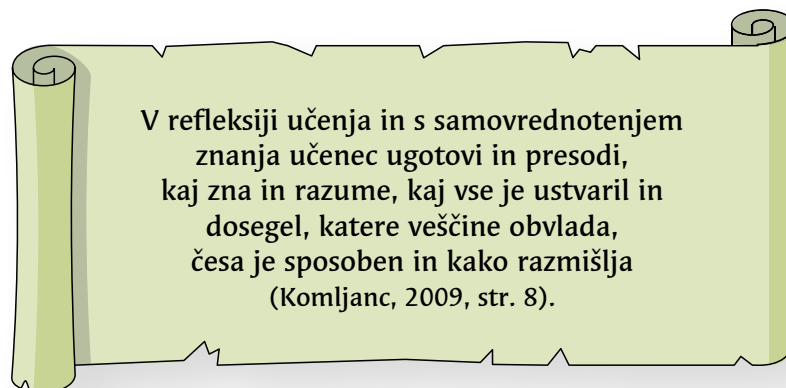
Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje v obliki sodelovalnega učenja med vrstniki pozitivno vplivata, da učenci postanejo učinkovitejši in samostojnejši, bolj motivirani, vplivata pa tudi na večanje samospoštovanja (Black, 2010, str. 94–95).

S samovrednotenjem učenci samostojno usmerjajo lastne poti učenja in se učijo prepoznavati priložnosti, pri učencih naj bi spodbujalo tudi zadovoljstvo in jih motiviralo za učenje (Komljanc, 2009, str. 15).

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

V procesu samovrednotenja učenci razmišljajo o svojem delu, učenju, dosežkih in izdelkih, pri čemer jih usmerjajo kriteriji uspešnosti. Zato morajo kriterije uspešnosti dobro razumeti. Kriteriji uspešnosti izhajajo iz učnih ciljev, zato morajo učenci dobro razumeti tudi učne cilje (namene učenja), hkrati pa s pomočjo kriterijev uspešnosti ugotavljajo, v kolikšni meri so dosegli učne cilje oz. standarde znanja.

O poteku oz. korakih izvedbe samorefleksije in samovrednotenja učence pouči učitelj, tako da se z njimi pogovori o pričakovanih, kakšen je namen, kaj bodo pridobili ter kako se izpelje procesa samorefleksije in samovrednotenja.

S samovrednotenjem se pri učencih razvija odgovornost, tako da razvijajo pozitiven odnos do šole in se dolgoročno pripravljajo za življenje. Zato morajo imeti učenci dovolj gradiv oz. virov učenja, ustrezno učno okolje, jasna in spodbudna navodila za učenje, možnosti za razvoj ustvarjalnosti in samostojno učenje (Komljanc, 2009, str. 14). K prevzemanju odgovornosti prispeva tudi vključevanje učencev v odločanje, ko sodelujejo pri izbiri izbirnih učnih vsebin in učnih strategij ter pri načrtovanju osebnih učnih ciljev, sooblikovanju kriterijev uspešnosti ipd.

Pri samovrednotenju gre torej za proces, ki obsega samoocenitev in samoovrednotenje učenja in učnega napredka ali nivoja znanja glede na vnaprej določene okoliščine in po določeni metodologiji.³ Pri samovrednotenju učenec vrednoti svoje delo glede na notranje kriterije, sam določi glavne elemente,

ki jih kritično ovrednoti, nato pa načrtuje nadaljnje delo. Pri samoocenjevanju pa učenec samostojno presoja učne dosežke glede na znane kriterije oz. po učiteljevih navodilih ali kriterijih preveri in oceni svoj učni dosežek. Samovrednotenje torej predstavlja širši proces od samoocenjevanja znanja. Tako pri samovrednotenju kot samoocenjevanju pa gre za dialog učenca z učiteljem ali vrstniki, ki naj bi učencu pomagal/-i pri analizi strategij učenja in nadaljnem postavljanju ciljev oz. načrtovanju izboljšav učenja ter učnih dosežkov. S samovrednotenjem se učencu tudi omogoči vpolged v močna področja znanja in učenja ter področja, ki jih lahko izboljša. Načrtuje pa se tudi strategije za izboljšanje šibkih področij (Razdevšek Pučko, 1998, str. 5–6). Samovrednotenje se uporablja v kombinaciji z vrstniškim in učiteljevim vrednotenjem in je učinkovitejše, ko ni vključeno ocenjevanje (Spiller, 2009, str. 3).

Pri samovrednotenju v okviru formativnega spremljanja gre torej za proces razmišljanja o lastnem delu, učenju in znanju ter za njihovo samovrednotenje glede doseganja namenov učenja (učnih ciljev) s pomočjo kriterijev uspešnosti, pri čemer se opredeli tudi močna in šibka področja ter načrtovanje ustreznih sprememb in izboljšav (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, 5. zvezek, 2016, str. 3). Samovrednotenje predstavlja dušo formativnega spremljanja in je odvisno od tega, v kolikšni meri so učenci aktivno vključeni v učenje oz. od učiteljevih pojmovanj in razumevanja vrednotenja znanja in tudi širše učnih načrtov (Hayward, 2018).

3 <http://www.termania.net/iskanje?query=samoevalvacija&SearchIn=All>, dostop: 18. 12. 2017.

Pri vrstniškem vrednotenju proces vrednotenja znanja in/ali učenja vzajemno opravijo med seboj sošolci/sošolke s pomočjo povratne informacije na temelju kriterijev uspešnosti (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, 5. zvezek, 2016, str. 3).

Vloga povratne informacije pri vrednotenju, samovrednotenju in vrstniškem vrednotenju

Pomembno vlogo pri formativnem spremljanju in vrednotenju (spremljanju lastnega procesa učenja, samovrednotenju in vrstniškem vrednotenju) ima sporočanje povratnih informacij s pomočjo kriterijev uspešnosti o doseganju namenov učenja.⁴ Povratna informacija naj se ne nanaša le na popravo napak in pomanjkljivosti, ampak naj vključuje tudi možnosti, napotke za izboljšave. Učinkovita je, če poteka kot dialog in spodbuja razmišljanje učencev o lastnem znanju in učenju. Povratne informacije se lahko sporoča vsako učno uro znotraj učnih sklopov in med njihovo obravnavo, v obdobju enega ali več tednov v okviru obravnave učnih sklopov in med njimi ali v času enega ocenjevalnega obdobja ali dlje za obsežnejše tematske sklope (Wiliam, 2013, str. 125–138). **Povratna informacija** mora biti informativna in spodbudna, biti pa mora tudi:

- **zgovorna** – opiše naj čim več vidikov kakovosti dosežka oz. znanja;
- **pravočasna** in primerno pogosta – podana naj bo čim prej;
- **jasna** – opiše naj, kaj je dobro pri dosežku oz. znanju, kako dobro je izkazano znanje, kaj še ne ustreza dogovorjenim kriterijem uspešnosti (pričakovanim dosežkom/rezultatom – namenom učenja) in kaj natančno je treba še izboljšati (glede na kriterije) ter kako (npr. načrtovanje učinkovitih strategij učenja (bralnih učnih strategij));
- **primerna** – najprej se izpostavi pozitivne vidike izkazanega znanja, nato pa se analizira pomanjkljivosti, brez oštevanja ali omenjanja osebnostnih značilnosti učenca;
- **rahločutna** – izražena z občutkom, nenapadalno, neosebno, vendar zavzeto (Sentočnik, 2012, str. 93).

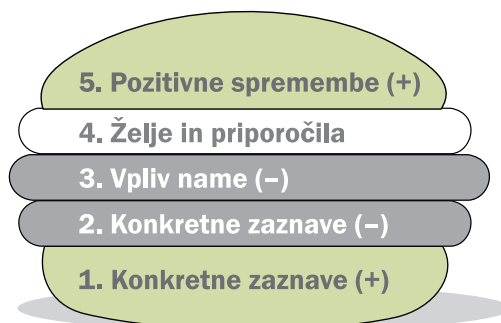
Povratna informacija mora biti konkretna, specifična in uporabna, vsebuje naj tudi predlog, kako izboljšati dosežek/izdelek, in sicer s pomočjo:

- **opomnika za sposobne učence (npr. podrobneje pojasni vzroke za nek zgodovinski dogodek);**
- **usmerjanja za učence, ki rabijo več podpore (npr. katera dejstva v zgodovinskem viru kažejo na neki zgodovinski dogodek);**
- **primera, za vse učence (npr. pri pouku smo obravnavali ta primer, ti pa poišči svojega in pojasni, kako podpira neko trditev) (Povratna informacija, 3. zvezek, 2016, str. 7–8).**

Povratna informacija vključuje komentar, v katerem se izpostavi dosežek, naveže na konkretno značilnost učenčevega dosežka in nakaže možnost izboljšave. Povratna informacija ne vključuje presojanja. Najbolje je, da je sporočena po metodi sendvič, učencu pa je treba opisati:

- **kaj konkretno je počel/naredil/izdelal (dobro plati in pomanjkljivosti);**
- **kaj naj spremeni/izboljša/preoblikuje in**
- **kakšne pozitivne spremembe bodo nastale, če bo upošteval predloge/priporočila/želje zahteve ... (Povratna informacija, 3. zvezek, 2016, str. 6–8).**

Povratno informacijo navadno sporočamo po metodi sendviča in ne vključuje presojanja

⁴ Prvotno je bilo formativno spremljanje osredotočeno le na sporočanje povratne informacije, novejši pogledi pa so ga razširili v ključno sestavino procesa učenja in poučevanja (Wiliam, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: O naravi učenja. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 124).

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

Učenci naj na temelju povratnih informacij sproti vrednotijo in izboljšujejo svoje učenje ter pravočasno ukrepajo glede možnih izboljšav. Z lastno povratno informacijo, ki poteka v obliki pogovora samega s seboj v procesu samoopazovanja, samospremljanja, samorefleksije in samovrednotenja, se pomembno prispeva k formiranju učenčeve osebnosti (Komljanc, 2009, str. 14). Formativne strategije pa dokazano vplivajo na izboljšanje učnih dosežkov, še zlasti učno šibkejših učencev (Marsh, 2008, str. 32–35).

Pogoj za izvedbo samovrednotenja

Učenec mora razumeti namene učenja in kriterije uspešnosti. Največje razumevanje dosežemo, če so učenci vključeni v sooblikovanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti. Učitelj jim pojasni učne cilje na razumljiv način, npr. v obliki vprašanj ali razumljivih povedi oz. jih oblikuje skupaj z njimi npr. v obliki asociacij ali z viharjenjem možganov o obravnavani učni temi. V načrtovanje ciljev jih pritegne tudi tako, da jim omogoči načrtovanje osebnih ciljev glede na skupne⁵ (vsebinski, procesni odnosni cilji). Prav tako jih vključi v sooblikovanje kriterijev uspešnosti, saj formativno spremljanje in vrednotenje predpostavljata, da je lahko vsak učenec uspešen oz. lahko napreduje glede na svoje zmožnosti in potencialne. Če kriterije uspešnosti pripravi učitelj, jih skupaj z učenci pregleda in razčisti

morebitne nejasnosti. Lahko pa pri snovanju kriterijev uspešnosti povsem samostojno sodelujejo učenci, npr. pri pripravi kriterijev uspešnosti za izdelke (zapiski, povzetki, plakati idr.) ali pri veščinah (npr. kriteriji uspešnosti za veščine dela z zgodovinskimi viri, za veščine sodelovanja in komuniciranja idr.). Učencem lahko predstavi izdelke iz preteklih let, nato pa z skupaj z njimi določi kriterije uspešnosti nekega izdelka ali govornega nastopa. Kriteriji uspešnosti so lahko zasnovani v obliki semaforjev, preglednic, opazovalnih list (kontrolnih list), rubrik (analitični opisni kriteriji), ocenjevalnih lestvic ipd. Učencem natančno razloži pričakovanja in načela samovrednotenja ter korake izvedbe, pri čemer upošteva naravno težnjo posameznika, da ovrednoti svoj napredek. Prikaže naj primere izvedbe samovrednotenja ter natančno pojasni, kakšne so neposredne koristi za učence.

Nadaljnje učenje je bolj učinkovito, ko se natančno opredeli v kolikšni meri je učenec dosegel namene učenja oz. kriterije uspešnosti, kje so njegova močna in kje možna šibka področja. Načrtovanje izboljšav oz. napredka je možno le, ko se opredeli pomanjkljivosti in šibkosti v delu, učenju in znanju glede na kriterije uspešnosti (Spiller, 2009, str. 4–5).

Izvedba samovrednotenja

Pred učenjem

- Učenec pripravi vse vire za učenje – učbenik, zgodovinski atlas, delovni zvezek, dostop do spletnih virov, zapiske ipd.
- Učenec določi čas, ki ga bo porabil za učenje.
- Učenec presodi, ali je izbral ustrezno bralno učno strategijo (npr. študijsko branje in Paukovo strategijo, VŽN (kaj že vem, kaj se želim naučiti, kaj sem se naučil) za načrtovanje in vrednotenje

5 Učenci lahko načrtujejo (sooblikujejo) osebne cilje glede na skupne, ki jih predstavi učitelj na njim razumljiv način (v tem primeru se govori o namenih učenja). Učenci lahko učne cilje (namene učenja) oblikujejo povsem samostojno, npr. v obliki asociacij ali nevihte možganov o tem, kaj o neki učni temi, veščini, vrednoti že vedo. Učni cilji zajemajo tako vsebinsko (deklarativno znanje), procesno znanje (npr. znanje veščin dela z zgodovinskimi viri, kritičnega mišljenja, sodelovanja in komuniciranja, raziskovanja, digitalne veščine ipd.) ter odnosno znanje (ravnanje, naravnost, odnosi, stališča, vrednote).

učenja),⁶ ali je načrtoval osebne učne cilje glede na skupne, ali pozna in razume kriterije uspešnosti.

Med učenjem

- Učenec opredeli bistvo in ključne besede ali besedne zveze, ki jih je od 5 do 10 % na besedilo. Določi pomembne podrobnosti, povzame bistvo v povzetek s svojimi besedami in tako izkaže razumevanje učne snovi.
- Učenec poveže novo znanje in predznanje v novo strukturo.
- Učenec spremlja lastni napredek, pri čemer se vpraša, ali razume vso učno snov. Če učne snovi ne razume, presodi, ali lahko težave rešil sam, ali pa poišče pomoč. Težave lahko reši s spremembo bralne učne strategije, ki bolj ustreza učnemu stilu. Pomanjkljivo motivacijo lahko spodbudi s

podčrtovanjem ključnih besed, izpisovanjem, pisanjem povzetka, postavljanjem vprašanj ipd. Osredotočenost na učno snov močno okrepi sodelovanje s sošolci.

Po učenju

- Po učenju učenec objektivno in realno oceni kakovost učenja in znanja glede na kriterije uspešnosti.
- Po učenju učenec tudi prevzema odgovornost za svoje učenje in znanje. Pri tem upošteva, na katere dejavnike za izboljšanje učenja in znanja lahko neposredno vpliva (npr. količina in kakovost učenja, izbrane strategije učenja, strategije samomotiviranja). Če bo odgovornost raje preložil na druge (npr. na učitelja), bo težko napredoval in dosegal dobre učne dosežke (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, 2016, 5. zvezek, str. 3).

Ključna vprašanja za izvedbo samovrednotenja in samorefleksije

Pri samovrednotenju si učenec postavi vprašanja:

- Kako vem, da sem uspešen?
- Katere kriterije dosegam in katerih še ne?
- Kaj moram storiti, spremeniti, da bom dosegel vse kriterije uspešnosti in s tem namene učenja?

Pri samorefleksiji pa si učenec postavi naslednja vprašanja:

- Kaj sem se naučil?
- Kako učinkovit sem bil?
- Kaj sem spoznal o svojem učenju?
- Kako naj načrtujem učenje v prihodnje?

Dva koraka za izvedbo samovrednotenja

Prvi korak samovrednotenja se nanaša na pregled in analizo dokazov učenja ter ugotavljanje uspešnosti glede na kriterije uspešnosti.

Drugi korak samovrednotenja pa vključuje sprejemanje odločitev o tem, koliko so doseženi

nameni učenja, kakšna je kakovost načina učenja ter načrtovanje nadaljnjih korakov za doseganje ciljev, razmislek o morebitnih spremembah načina učenja za večjo uspešnost, načrtovanje in izvedbo konkretnih sprememb za večjo učinkovitost in uspešnost učenja ter za izboljšanje učnih dosežkov glede na vse potencialne učenca (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje. 2016, 5. zvezek, str. 3).

⁶ Več o učinkoviti bralnih učnih strategijah pri zgodovini v: Brodnik, Vilma (2015). *Kako se uspešno učiti zgodovino. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 15–30.*
 Več avtorjev (2015). *Celostno vpeljevanje kompetence učenje učenja v pouk. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 31–63.*
 Tematska številka revije *Zgodovina v šoli Učenje učenja pri pouku zgodovine. Letnik 22, leto 2013, št. 1–2.*
 Krivec Čarman, Damjana (2012). *Razvijanje kompetence učenje učenja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 6, str. 62–65.*
 Kralj, Vesna (2017). *Postopno vključevanje kompetence učenje učenja v pouk zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 3, str. 41–46.*
 Babič, Dragica (2017). *Uvajanje kompetence učenje učenja zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 3, str. 47–50.*

Pomen samovrednotenja za učenca

- S samovrednotenjem se doseže, da se učenec poglobi v kriterije uspešnosti, ki izhajajo in učnih ciljev (namenov učenja), in zato poglobljeno razume tako kriterije uspešnosti kot namene učenja.
- Učenec spozna in ovrednoti poti, ki vodijo do uspeha, in ugotovi, kakšni so uspešni dosežki. Tako večja zmožnost nadzorovanja šolske uspešnosti in reševanja problemov in stisk v šoli in tudi širše v življenju.
- V procesu samovrednotenja opredeli svoja močna in šibka področja glede na kriterije uspešnosti in namene učenja.
- Proces samovrednotenja skupaj z učiteljevim in vrstniškim vrednotenjem krepi učenčovo sposobnost prenašanja kritike, neuspehov in vpliva na zmanjševanje občutka ogroženosti.
- Samovrednotenje skupaj z načrtovanjem osebnih ciljev učenja glede na skupne krepi učenčovo odgovornost za lastno učenje in znanje, krepi se učenčeva samostojnost in neodvisnost.
- Samovrednotenje poveča občutke varnosti z opredelitvijo jasnih namenov učenja, zaradi česar so učenci bolj pripravljeni sodelovati, preizkušati novosti, izrekati svoja mnenja. Veča se tudi občutek smiselnosti, s tem, da so opredeljeni jasni nameni učenja, ter z načrtovanjem osebnih ciljev (namenov učenja) glede na skupne. Krepi se pomen znanja kot vrednote. Vpliva se tudi na občutek sposobnosti – s tem, da učenci uspešno dosegajo učne cilje, da razmišljajo o močnih in šibkih področjih, opredelijo močna področja ter načrtujejo, kako bi lahko okrepili svoja šibka področja. Učencem se tako omogoča razvijanje vseh učnih potencialov. Razviti občutki varnosti, smiselnosti in sposobnosti vplivajo na večjo uspešnost, samozavest in pozitivno samopodobo. Gradi se učno okolje, ki temelji na zaupanju.
- Učence se navaja na refleksijo in samouravnavanje učenja. Pri tem razmišljajo o učenju in ga usmerjajo, tako da vodi k napredku in uspehu, usvajajo strategije za samousmerjanje in nadzor lastnega učenja. Konkretno presodijo, ali so izbrane bralne učne strategije učinkovite ali je treba izbrati drugo, ustrežnejšo glede na učni stil (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, 2016, 5. zvezek, str. 3–9; Raziskava, 2004, str. 15–17).

Pomen vrstniškega vrednotenja za učence

- Z vrstniškim vrednotenjem se razvija in spodbuja večšine kritičnega mišljenja (argumentiranje), sodelovanja in komuniciranja.
- Pri učencih se pogloblja razumevanje kriterijev uspešnosti (in namenov učenja) z realno presojo svojih učnih dosežkov in učnih dosežkov sošolcev. Učence se navaja na objektivnost (da se ne precenijo oz. podcenijo).
- Učence se navaja na sporočanje spodbudnih, informativnih in objektivnih povratnih informacij kot pomoč sošolcem. Ozavešča se jih na spoštovanje različnosti in osebne integritete.
- Sodelovanje je tudi učinkovit način učenja, saj so učenci drug drugemu vir učenja, učijo se strategij učenja in jih po potrebi spremenijo.
- Učencem je treba razložiti namen vrstniškega vrednotenja, kakšna so pričakovanja. Razložiti je treba način in pomen sporočanja povratnih informacij kot pomoči pri učenju. Učence se tudi navaja na uporabo povratnih informacij, kaj iz povratne informacije pomaga, kaj pa ne, pri čemer je pomembno učenje iz izkušenj.
- Vrstniško vrednotenje se uvaja postopno. Začne se lahko z vrstniškim vrednotenjem zapiskov.

- Vrstniško vrednotenje lahko poteka v obliki dvojiškega dela ali pa učenci v razredu vrstniško vrednotijo sošolca ali skupino sošolcev, ki predstavljajo rezultate svojega dela in učenja.
- Upoštevati je tudi treba, da morda zelo občutljivim učencem takšno vrednotenje ne ustreza, zato se jim ga ne sme vsiljevati. V takih primerih ostane vrednotenje med učiteljem in učencem (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje. 5. zvezek, 2016, str. 7–9 in Spiller, 2009, str. 10–14).

Pomen samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja za učitelja

- Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje sta učitelju bogat vir informacij za nadaljnje načrtovanje in prilagajanje pouka, za učno individualizacijo in diferenciacijo. Učitelj zbere informacije o tem, koliko učenci dosegajo učne cilje (standarde znanja), kako razmišljajo, ali obvladajo strategije učenja zgodovine.
- Z uvajanjem samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja pridobi samoorganizirane učence, ki samostojno načrtujejo učenje in izkazujejo svoje znanje.
- Učitelj postane pomočnik na poti do dobrih ocen in doseganja učnih ciljev (Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje. 5. zvezek, 2016, str. 3–9).

Samovrednotenje in samorefleksija imata tudi pomembno vlogo v razvijanju vseživljenjskega, samoregulacijskega oz. strateškega učenja. Eden od modelov samoregulacijskega učenja vključuje tri strukturne elemente, in sicer:

- Kognitivni vidik, ki se nanaša na učne strategije:
 - vedeti veliko o učenju in o učenju s pomočjo branja,
 - poznati in uporabljati učne strategije,
 - uporabljati miselne strategije (npr. kritično mišljenje, ki vključuje več miselnih elementov – sistematično opazovanje, zaznavanje problemov, prepoznavanje priložnosti, razlikovanje dejstev od mnenj, iskanje in vrednotenje virov, sklepanje, analiza, vrednotenje in oblikovanje argumentov).
- Motivacijski vidik (motivacija):
 - hoteti uporabljati strategije,
 - verjeti, da si sposoben uporabljati strategije (kompetentnost).
- Metakognitivni vidik ((samo)regulacija, (samo)refleksija, (samo)vrednotenje):
 - vedeti, kako končati nalogo v določenem času,
 - vedeti, kako doseči cilj,
 - spremljati sebe pri napredovanju,
 - sistematično se lotiti učenja.⁷

Samovrednotenje in samorefleksija v povezavi s samouravnavanjem učenja spadata k metakognitivnemu vidiku učenja.

⁷ Model sta leta 1998 predstavili Claire Weinstein in Laura Hume – povzeto iz: Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2012). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: ZRŠS, str. 27–28.

Primer načrtovanja učnih ciljev v učencem razumljiv zapis (namenov učenja), kriterijev uspešnosti, ki izhajajo iz namenov učenja ter aktivnosti/nalog za učence⁸

Cilj obvezne teme Zakaj je pomembna zgodovina – kaj se bomo učili	Skupni učni cilji (namen učenja) – kaj se bomo učili in zakaj (lahko se izrazijo v obliki trditev, vprašanj)	Kriteriji uspešnosti – kako bomo vedeli, da smo uspešni	Aktivnosti/naloge ► dokazi učenja (načrtujejo učitelji) ► vrednotenje (učitelj, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje)
Dijaki/dijakinje ponazorijo in ocenijo pomen različnih vrst zgodovinskih virov za zgodovino.⁹	Skupni cilji – učim se: • pojasniti pomen zg. virov za zgodovino (ali/kakšen je pomen zg. virov za zgodovino); • opisati različne vrste zg. virov in jih ponazoriti s svojimi primeri (ali/katere so vrste zg. virov in kakšni so primeri zg. virov); • ločiti med viri prve in druge roke (ali/ kakšna je razlika med viri prve in druge roke); • pojasniti značilnosti večperspektivnih zg. virov (ali/kaj so večperspektivni zg. viri in zakaj jih uporabljamo); • na primeru ponazoriti in utemeljiti (oceniti) potek zg. raziskovalnega dela z viri (ali/kako poteka zg. raziskovalno delo); • spremljati svoj napredek s pomočjo semaforjev. Moji osebni cilji glede na skupne (vsaj en vsebinski in en veščinski cilj) – učim se: • •	Uspešen/uspešna bom, ko: • pojasnim pomen zg. virov kot edinih sledi dogajanja v preteklosti; • opišem materialne, pisne in ustne zg. vire ter jih ponazorim s svojim primerom; • navedem primer vira prve in druge roke in pojasnim razliko; • pojasnim primer uporabe večperspektivnih zg. virov; • na primeru ponazorim in utemeljim delo z zg. viri (kritična presoja zg. virov); • uporabim kriterije uspešnosti dela z zg. viri za vrednotenje dela v delovnem zvezku. Zapis kriterijev uspešnosti za osebna cilja: • •	Prva aktivnost: Preučijo skupne učne cilje, vprašajo, če kaj ne razumejo, zasnujejo dva osebna cilja glede na skupne (vsebinski in veščinski). Vrstniško si pregledajo osebne cilje in predlagajo dopolnitve/izboljšave. Glede na skupne in osebne cilje izpeljejo kriterije uspešnosti – sestavijo semafor. Druga aktivnost: Reševanje nalog z delovnega lista. Prva naloga: Dijaki preučijo primere različnih zgodovinskih virov na delovnem listu, ki pričajo o človekovem delovanju na gospodarskem, družbenem, kulturnem in političnem področju – izpeljejo sklep, da so zgodovinski viri edine sledi in dokazi človekovega delovanja v preteklosti. Druga naloga: Dijaki preučijo primere materialnih, pisnih in ustnih virov na delovnem listu in sklepajo, za kakšno vrsto zgodovinskih virov gre. Nato poiščejo s pomočjo spleta lastne primere zgodovinskih virov za vsako vrsto iz zgodovine svojega kraja. Tretja naloga: Dijaki preučijo primera virov prve in druge roke na delovnem listu in sklepajo, kaj je značilno za vire prve in druge roke. Poiščejo lastna primera virov prve in druge roke za izbrano temo iz zgodovine.

⁸ Več o namenih učenja in kriterijih uspešnosti v *Nameni učenja in kriteriji uspešnosti*. 1. zvezek zbirke *Formativno spremljanje v podporo učenju*. Ljubljana: ZRSŠ, 2016.

⁹ *Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina. Splošna gimnazija (280, 350 in 210 ur)*. Ljubljana: ZRSŠ in MŠŠ, 2008, str. 13.

Cilj obvezne teme Zakaj je pomembna zgodovina – kaj se bomo učili	Skupni učni cilji (nameni učenja) – kaj se bomo učili in zakaj (lahko se izrazijo v obliki trditev, vprašanj)	Kriteriji uspešnosti – kako bomo vedeli, da smo uspešni	Aktivnosti/naloge ► dokazi učenja (načrtujejo učitelji) ► vrednotenje (učitelj, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje)
			Četrta naloga: Dijaki preučijo primera dveh zgodovinskih virov na delovnem listu, ki o istem zgodovinskem dogodku pričata z dveh različnih vidikov (perspektiv), in sklepajo, kako podobno/različno zgodovinska vira pričata o zgodovinskem dogodku ter zakaj so razlike/podobnosti (ali gre za vir prve ali druge roke; kaj je avtor videl, slišal, čutil, kako je razmišljal, kaj je vplivalo na njegovo razmišljanje, odločitve; objektivnost/subjektivnost – namen (ali poroča, napada, razlaga – in utemeljitev izbranega). Peta naloga: Na temelju zgodovinskega vira s spleta dijaki sklepajo o verodostojnosti – katerim informacijam je moč verjeti in katerim ne, ločevanje dejstev in mnenj (če gre za mnenje: ali je za, proti ali nevtrarno/pristransko, ali so prisotni predsodki, stereotipi), kakšen je namen (ali poroča, razlaga, napada, prepričuje in utemeljitev izbranega); kdo je skrbnik spletne strani, ali je vir citiran (je razvidno, od kod je avtor črpal informacije). Šesta naloga: Dijaki glede na odgovore iz prvih petih nalog pojasnijo način dela (raziskovanja) zgodovinarjev. Tretja aktivnost: Dijaki samovrednotijo svoje znanje glede na oba semaforja v prilogi in opredelijo, kje so močni, kaj morajo izboljšati in kako. Učitelj pregleda delovne liste in semaforje ter dijakom poda še svojo povratno informacijo.

Odlomek iz delovnega lista za tretjo in četrto nalogo

Tretja naloga

Preučite vira 1 in 2 ter rešite nalogo.

Vir 1

Potem ko sem pogasil požar državljanske vojne, sem na enodušno željo vseh prevzel vso oblast, a sem državo iz svoje uradne posesti predal na voljo senatu in rimskemu narodu. Za to zaslugo sem po sklepu senata dobil naslov Augustus.

(Oktavijan Avgust: Poročilo o življenju 34. Povzeto po knjigi: Cunliffe, Barry (1982). Rimljani. Ljubljana: Cankarjeva založba, str. 106.)

Vir 2

In ko je vojsko premamil z darovi, ljudstvo s podeljevanjem žita ter vse s sladkim brezdeljem, se je polagoma dvigal in si prilaščal dolžnosti in pravice senata, uradnikov, zakonov, ne da bi mu kdo nasprotoval; kajti najpogumnejši so padli v bojih ali bili izgnani, vsi drugi od plemstva pa so bili, čim bolj se je kdo kazal hlapčevskega, odlikovani z bogastvom in častnimi službami; nove razmere so jih povzdignile in so varno sedanost rajši imeli kakor nevarno preteklost /.../

(Tacit (1968, ponatis). Anali I, 2. Maribor: Založba Obzorja, str. 8.)

- ▶ Na primeru virov 1 in 2 pojasnite, ali gre za vira prve ali druge roke.
- ▶ Na temelju virov 1 in 2 sklepajte in utemeljite, kaj je značilno z vire prve in druge roke.
- ▶ Poiščite tudi lastna primera virov prve in druge roke za izbrano temo iz zgodovine.

Četrta naloga

Preučite vira 1 in 2 pri tretji nalogi ter odgovorite na vprašanja.

- ▶ Vira 1 in 2 pričata o vladavini cesarja Avgusta z dveh različnih vidikov (perspektiv). Sklepajte, kako podobno/različno zgodovinska vira pričata o Avgustovi vladavini.
- ▶ Pojasnite, zakaj obstajajo razlike/podobnosti. Pomagajte si s podvprašanji: kaj je avtor videl, slišal, čutil; kako je razmišljal; kaj je vplivalo na njegovo razmišljanje, odločitve.
- ▶ Ali sta vira 1 in 2 objektivna ali pristranska? Pojasnite z dokazi iz obeh virov.
- ▶ Pojasnite namen nastanka obeh virov (ali gre za poročanje, napad, razlago dogajanja). Utemeljite odgovor z dokazi iz obeh virov.

Priloga – semafor za samovrednotenje in učiteljevo vrednotenje vsebinskega znanja

Uspešen/uspešna bom, ko:	DA	DELOMA	NE	Komentar in načrt dela za naprej:
pojasnim pomen zgodovinskih virov kot edinih sledi dogajanja v preteklosti;				
opišem materialne, pisne in ustne zgodovinske vire ter jih ponazorim s svojim primerom;				
navedem primer vira prve in druge roke in pojasnim razliko;				
pojasnim primer uporabe večperspektivnih zgodovinskih virov;				
na primeru ponazorim in utemeljim delo z zgodovinskimi viri (kritična presoja zgodovinskih virov);				
uporabim kriterije uspešnosti dela z zgodovinskimi viri za vrednotenje dela z viri v delovnem zvezku;				
Zapis kriterijev uspešnosti za osebna cilja: • •				
Učiteljeva povratna informacija:				

Priloga – semafor za samovrednotenje in učiteljevo vrednotenje procesnega znanja*

Kriteriji uspešnosti spremljanja veščine dela z viri:	DA	DELOMA	NE	Utemeljitev, opombe, pojasnila in načrt dela za naprej:
Izberem ključne informacije in pomembne podrobnosti, dejstva in dokaze iz virov.				
Oblikujem samostojne odgovore, sklepe, razlage.				
<i>Pripravim svoja mnenja ter jih utemeljim.</i>				
Pripravim argumente (vključujejo utemeljitve in dokaze v podporo trditvi).				
Interpretiram dogajanje, pojave, procese z več vidikov (perspektiv).				
<i>Vrednotim verodostojnost vira informacij (npr. po kriterijih: kdo je avtor, razmerje med dejstvi, dokazi, mnenji, prisotnost predsodkov, stereotipov).</i>				
Vire znam citirati.				
Učiteljeva povratna informacija:				

Legenda: **Odebeljeno so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.**

Poševno so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja.

Odebeljeno in zeleno so označeni kriteriji za višjo zahtevnostno raven.

* Možno je uporabljati tudi rubrike oz. analitične opisne kriterije za pisno in ustno (samo)vrednotenje znanja zgodovine, za (samo)vrednotenje krajših esejskih nalog, zgodovinskih esejev, seminarskih nalog in številnih izdelkov ter nastopov in veščin.¹⁰

¹⁰ Brodnik, Vilma idr. (2015). Kriteriji spremljanja in vrednotenja znanja zgodovine v gimnaziji. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 80–140. V citirani publikaciji so na voljo opisni kriteriji – kriteriji uspešnosti za pisno in ustno (samo)vrednotenje znanja zgodovine, za različne izdelke, IKT-izdelke in nastope, za veščine. Publikacija je dostopna na <http://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina/#2>, dostop: 18. 8. 2017.

Sklep

Izkušnje iz različnih projektov dokazujejo, da k izboljšanju učenja in znanja prispeva spremenjen način vrednotenja znanja, ki upošteva načela formativnega spremljanja, pri katerem se načrtno ugotavlja predznanje učencev, učence se vključi v sooblikovanje namenov učenja ter kriterijev uspešnosti, omogoči se jim načrtovanje osebnih namenov učenja glede na skupne, izvaja samostojno in skupno kontrolo razvoja znanja ter stalno medsebojno povratno informiranje v procesu učenja in poučevanja, učenje na višjih taksonomskih ravneh ter spodbujanje ustvarjalnosti (Komljanc, 2009, str. 33).

Med teorijami učenja podpira formativno spremljanje konstruktivizem, ki učencem nudi možnost, da opišejo svoje izkušnje z učenjem, vrednotijo, kaj so se naučili, ter opredelijo področja, ki jih zanimajo pri nadaljnjem učenju. Kognitivna znanost pa poudarja pomen metakognicije in strategij, ki jih učenci lahko uporabijo pri spremljanju in vrednotenju naučenega. Tako konstruktivizem kot kognitivna znanost poudarjata tudi pomen povratne informacije (Marsh, 2010, str. 88). Formativno spremljanje podpira tudi teorija učenja, ki so jo razvili humanistični psihologi in ki poudarja celovit pogled na učenca. Enako pomembni kot intelektualni procesi so tudi učenčeva čustva,

osebni cilji, želja po spoznavanju in radovednost, uveljavljanje lastnih zmožnosti, samouresničevanje, iskanje in ustvarjanje osebnega smisla (Marentič Požarnik, 2000, str. 18).

Posamezni koraki formativnega spremljanja pri učencih spodbujajo motivacijo. Eden od modelov spodbujanja motivacije je model ARCS. V prvem koraku pri učencih pridobimo in ohranjamo pozornost (**A**ttention), tako da uporabljamo novosti, presenečenja, vključujemo zanimive probleme, načrtujemo spremembe in raznolikost pri pouku. V drugem koraku povečamo pomembnost (**R**elevance), tako da dokažemo uporabnost znanja ter ga povežemo z izkušnjami, interesi in osebnimi cilji (nameni učenja). Učencem tudi zagotovimo priložnosti za sodelovanje, druženje, priznanje. V tretjem koraku učencem pomagamo graditi zaupanje v lastne zmožnosti (**C**onfidence), tako da so jasni učni cilji (nameni učenja), kar omogoča uspešno delo, učencem omogočimo priložnosti za doseganje izzivalnih ciljev, nudimo jim pravo mero pomoči in vodenja, naučimo jih strategij kontrole lastnega učenja in jim redno podajamo povratne informacije o kakovosti učenja in znanja. V četrtem koraku pa pri učencih spodbujamo zadovoljstvo (**S**atisfaction), tako da načrtujemo aktivnosti za uporabo naučenega, povežemo dosežke s pričakovanji ter učence pohvalimo, podamo priznanje in jih spodbudno in pravično ocenimo (Marentič Požarnik, 2000, str. 201).

Samovrednotenje in vrstniško vrednotenje zahtevata spremenjene koncepte učenja in poučevanja, ki poudarjajo aktivno vlogo učencev v procesu pouka, njihovo odgovornost, metakognitivne veščine ter dialoški in sodelovalni model poučevanja in učenja. Aktivno sodelovanje učencev pri načrtovanju in izbiri kriterijev ter presojanju lastne uspešnosti pa omogoča trajnostno pripravo učencev na kasnejše življenje (Spiller, 2009, str. 2–3).

John Hattie pravi, da postane učenje vidno, ko učenec ve, kaj naj se uči, zakaj in kako.¹¹

Raziskave kažejo, da so učenci, če poznajo in razumejo namene učenja in kriterije uspešnosti, bolj motivirani za učenje, bolj aktivni, dlje časa osredotočeni na delo, prevzemajo odgovornost za učenje in znanje. S samovrednotenjem in vrstniškim vrednotenjem s pomočjo kriterijev uspešnosti dosežemo, da učenci te kriterije ponotranjijo, s čimer vplivamo tudi na notranjo motivacijo.

¹¹ Več informacij na povezavi <https://visible-learning.org/>.

Izbor literature

- Black, Paul (2010). Vrednost povratne informacije v formativnem spremljanju in težave pri njenem uvajanju v dialog. V: Didaktika ocenjevanja znanja. Vrednost povratne informacije za učenje in poučevanje. Zbornik 3. mednarodnega posveta v Celju marca 2009. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 94–95.
- Gradiva projektov Refleksivna edukacija 1999–2005, EUfolio 2013–2015 in razvojne naloge Formativno spremljanje/preverjanje (2016–2018).
- Hayward, Louise (2018). Learning, Learners and Assessment. The Heart of the Assessment for Learning. Zaključna konferenca razvojne naloge Formativno spremljanje/preverjanje 11. 1. 2018. Interno gradivo. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Hattie, John (2012). Visible learning for teachers. London: Routledge.
- Hattie, John. Visible learning, Tomorrow's Schools, The Mindsets that make the difference in Education, dostopno na <http://www.vs-kombre.kk.edus.si/komercialist/visiblelearning.pdf> (dostop: 18. 8. 2017). Informacije so tudi na spletni strani <http://visible-learning.org/> (dostop: 18. 8. 2017).
- Komljanc, Natalija (2009). Formativno spremljanje učenja. Vodenje procesa ocenjevanja za spodbujanje razvoja učenja. Zbornik 2. mednarodnega posveta v Celju marca 2008. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 8–17.
- Marentič Požarnik, Barica (2000). Psihologija učenja in pouka. Ljubljana: DZS.
- Marsh, Colin J. (2008). Pomen poznavanja ocenjevanja za poučevanje. V: Didaktika ocenjevanja znanja. Razvoj didaktike na področju ocenjevanja znanja. Zbornik prispevkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 32–40.
- Marsh, Colin J. (2010). Nekatere implikacije kurikula za spremljanje znanja. V: Didaktika ocenjevanja znanja. Vrednost povratne informacije za učenje in poučevanje. Zbornik 3. mednarodnega posveta v Celju marca 2009. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 88–90.
- Nameni učenja in kriteriji uspešnosti. 1. zvezek zbirke Formativno spremljanje v podporo učenju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2016.
- Pečjak, Sonja, Gradišar, Ana (2012). Bralne učne strategije. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Razdevšek Pučko, Cveta (1998). Samoocenjevanje – sestavina nove doktrine ocenjevanja. V: Pedagoška obzorja. Didactica Slovenica, št. 1-2, str. 3–15.
- Raziskava o ravni samovrednotenja med slovensko mladino. Inštitut za razvijanje osebne kakovosti v sodelovanju z Uradom RS za mladino, 2004.
- Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje. 5. zvezek zbirke Formativno spremljanje v podporo učenju. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2016.
- Sentočnik, Sonja (2012). Spremenjeni poudarki pri praksi preverjanja in ocenjevanja – primer avtentičnih preizkusov. V: Ugotavljanje kompleksnih dosežkov. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 69–97.
- Spiller, Dorothy (2009). Assessment Matters: Self-Assessment and Peer Assessment. Teaching Development. The University of Waikato.
- Učni načrt. Gimnazija. Zgodovina. Splošna gimnazija (280 ur). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, 2008.
- Wiliam, Dylan (2013). Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 123–141.

Izbor literature o formativnem spremljanju za zgodovino

- Brodnik, Vilma (2014). Sprotno (formativno) spremljanje znanja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 5-6, str. 32–42. Tematska številka je dostopna na povezavi: <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/viz-5-6-2014>.

- Brodnik, Vilma (2015). Sprotno (formativno) spremljanje znanja. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 65–140.
- Brodnik, Vilma (2017). Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine. V: Zgodovina v šoli, št. 1, str. 17–29.
- Brodnik, Vilma, Štampfl, Petra (2017). Formativno spremljanje za vključevanje nadarjenih učencev v pouk zgodovine. Zbirka Vključujoča šola, 2. zvezek – Formativno spremljanje v podporo učenju. Ljubljana: ZRSS, str. 43–51.
- Krivec Čarman, Damjana (2017). Od učenja učenja do formativnega spremljanja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 6, str. 31–36.
- Bregar Mazzini, Sonja (2014). Formativno spremljanje kot del moje pedagoške prakse. V: Učiteljev glas št. 1, str. 37, priloga revije Vzgoja in izobraževanje, št. 5-6.
- Kreč, Tatjana (2017). Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru teme Osamosvojitve Slovenije. V: Zgodovina v šoli, št. 2, str. 46–54.
- Publikacija ePortfolio of a Student na povezavi: <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/eportfolio-of-student/> (Mitja Turk (Grm Novo mesto-Center biotehnike in turizma), str. 153–159; Sonja Bregar Mazzini in Tatjana Kreč (OŠ Miška Kranjca Ljubljana), str. 97–107).
- Tematska številka revije Zgodovina v šoli iz leta 2017, št. 1 z naslovom Prispevki k formativnemu spremljanju in vrednotenju pri pouku zgodovine.

Spletni portal Jazon

- Spletni portal Jazon z gradivi za izobraževanje dijakov na daljavo, pripravljeno po načelih formativnega spremljanja na povezavi <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>.*

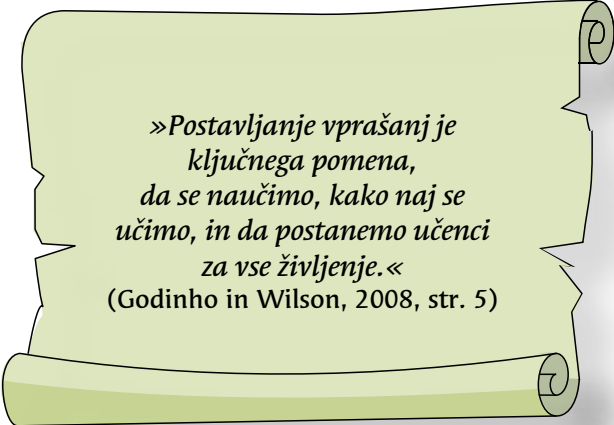
Izbor literature o učenju učenja pri zgodovini

- Brodnik, Vilma (2015). Kako se uspešno učiti zgodovino. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 15–30.
- Več avtorjev (2015). Celostno vpeljevanje kompetence učenje učenja v pouk. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 31–63. Priročnik z zgoščenko je dostopen na:
 - <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina/> (priročnik),
 - <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina-CD/> (zgoščenska).
- Tematska številka revije Zgodovina v šoli Učenje učenja pri pouku zgodovine. Letnik 22, leto 2013, št. 1-2. Tematska številka revije je dostopna na povezavi: <http://sistory.si/publikacije/prenos/?target=pdf&urn=SISTORY:ID:35192>.
- Krivec Čarman, Damjana (2012). Razvijanje kompetence učenje učenja pri pouku zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 6, str. 62–65. Tematska številka je dostopna na povezavi: <https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/VIZ-6-2012/>.
- Kralj, Vesna (2017). Postopno vključevanje kompetence učenje učenja v pouk zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 3, str. 41–46.
- Babič, Dragica (2017). Uvajanje kompetence učenje učenja zgodovine. V: Vzgoja in izobraževanje, št. 3, str. 47–50.

* Po načelih formativnega spremljanja je urejeno tudi gradivo za izobraževanje na daljavo pri predmetu zgodovina v gimnaziji, ki je dostopno na spletnem portalu Jazon na povezavi <http://zgodovina-jazon.splet.arnes.si/>. Gradivo obsega delovne liste za vse obvezne širše teme v splošni, klasični in strokovni gimnaziji, opis strategij uspešnega učenja zgodovine ter semaforje za samovrednotenje vsebinskega, procesnega in odnosnega znanja za vse učne sklope obveznih širših tem v gimnaziji. Znanje lahko dijaki preverijo še s pomočjo opisnih kriterijev, o učenju pa razmišljajo s pomočjo ključnih vprašanj in nedokončanih stavkov.

Postavljanje vprašanj v učnem procesu

Mag. Bernarda Gaber, Zavod RS za šolstvo

»Postavljanje vprašanj je ključnega pomena, da se naučimo, kako naj se učimo, in da postanemo učenci za vse življenje.«
(Godinho in Wilson, 2008, str. 5)

Učnega procesa po načelih formativnega spremljanja si torej ne moremo predstavljati brez postavljanja vprašanj, ne glede na to, kdo jih postavlja, učitelj ali učenec. Res je, da je postavljanje vprašanj eno od temeljnih učiteljevih vodil v učnem procesu, saj z njimi ugotavlja učenčevo predznanje, spremlja napredek pri učenju, vrednoti znanje in sam proces učenja. Zato je nedvomno zelo pomembno, da učitelj načrtuje, katera vprašanja bo postavil v posameznih fazah učnega procesa.¹

Učitelj naj zastavlja predvsem odprta in problemska vprašanja, ki vzbudijo zanimanje in radovednost, ter vprašanja, ki spodbudijo kritičnost, a so brez vrednostnih sodb. Vprašanja naj bodo jasno in jedrnato zastavljena ter naj si smiselno sledijo, npr. od lažjih k težjim. Prav tako je pomembno, da ima učenec dovolj časa za razmislek, čas za morebitno posvetovanje s sošolci in čas za odgovor (povzeto po Holcar Brunauer idr., 2016, 5. zvezek, str. 4–5).

Prav tako naj bo učitelj pozoren, da z vprašanjem vzbudi zanimanje vseh učencev ter da ima vsak učenec možnost odgovoriti na katero od zastavljenih vprašanj. Prav tako pa naj omogoči, da si lahko tudi učenci med sabo postavljajo vprašanja, ter spodbuja h krepitvi dialoga med njimi samimi.

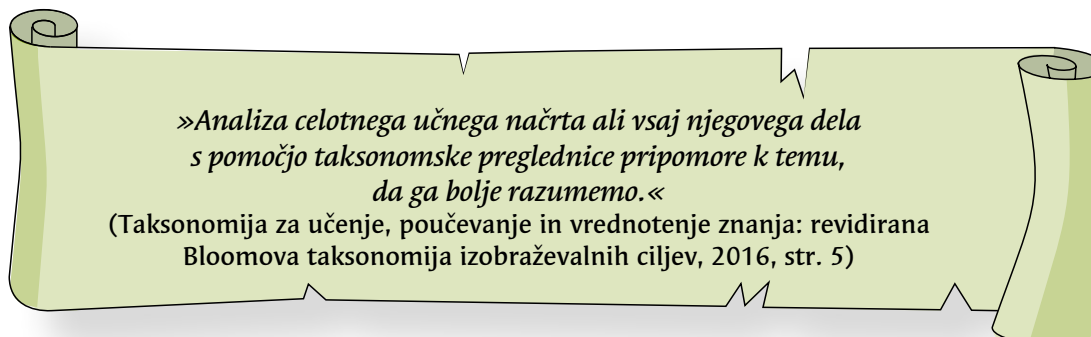
Hkrati pa mora biti učitelj pripravljen tudi na vprašanja, ki mu jih bo postavil učenec (tako vsebinska kot procesna). Indiferentnost do učenčevih vprašanj zagotovo ne more pripeljati do samoregulacije učenja in posledično do vseživljenjskega učenja. Strinjamo se lahko, da spretnost postavljanja vprašanj krepi učenčevo samozavest v samem učnem procesu, kot tudi njegovo aktivno delovanje v vsakdanjem življenju in

širšem družbenem kontekstu (Godinho in Wilson, 2008, str. 6). Številna vprašanja, ki jih postavlja učenec, so kazalniki ravni njegovega znanja, odnosov in spretnosti ter mu zagotavljajo položaj enakovrednega partnerja v učnem procesu (Holcar Brunauer idr., 2016, 1. zvezek, str. 8).

Usmerjanje razmišljanja učencev s pomočjo vprašanj pomeni za učitelje velik strokovni izziv, zato Marentič Požarnik in Plut Pregelj učiteljem svetujeta, naj razvoju kakovostne prakse v učnem procesu na tem področju posvetijo dovolj časa. Ker je zastavljati vprašanja veliko težje kot nanje odgovarjati, je treba učence naučiti predvsem tega in jih nenehno spodbujati, da sprašujejo (Marentič Požarnik, Plut Pregelj, 2009, str. 122).

¹ Marentič Požarnik in Plut Pregelj (2009, str. 118) pravita, da si naj učitelj pripravi »ključna vprašanja«, saj če bi si pripravil vsa vprašanja in se jih strogo držal, bi to vodilo v shematičnost in togost, učitelju pa bi onemogočalo vzpostaviti ravnovesje med vnaprej predvideno strukturo in prožnim odzivanjem.

Načrtovanje in vključevanje vprašanj v podporo učenju po revidirani Bloomovi taksonomiji

V učnem procesu naletimo na vrsto vprašanj, s katerimi učitelji preverjajo doseganje ciljev in standardov iz učnega načrta. Pri tem jih poskušajo razvrstiti v smiselne kategorije glede na dimenzije znanja (faktografsko, konceptualno, proceduralno in metakognitivno znanje) ter dimenzije kognitivnih ali spoznavnih oz. miselnih procesov (prav tam, str. 47–52). Pri razvrščanju učiteljevih vprašanj pa Marentič Požarnik in Plut Pregelj (2009, str. 111) opozorita še na merila za razvrščanje vprašanj, kot so metodični vidik, ki se nanaša na posamezne faze učnega procesa, jezikovno-vsebinski vidik in formalno-oblikovni vidik.

V naši šolski praksi najpogosteje zasledimo razvrstitev vprašanj z vidika kognitivnih ali spoznavnih procesov, ki jih želi učitelj pri učencih spodbuditi in razvijati. Najbolj groba razdelitev se nanaša na odprta in zaprta vprašanja ali vprašanja nižje in višje spoznavne ravni, najbolj razširjena razvrstitev vprašanj pri pouku zgodovine pa se zgleduje po Bloomovi taksonomiji.

Posodobljena Bloomova taksonomija – primer za zgodovino²

Taksonomska stopnja ³	Primeri vprašanj/navodil/aktivnosti ⁴
Sinteza → ustvariti Opredelitev: gradi strukturo ali vzorec iz različnih elementov, sestavi dele v celoto, s poudarkom na ustvarjanju novega pomena ali strukture. Ključne besede: Kategorizira, združuje, pripravlja, komponira, ustvarja, pripravlja, načrtuje, pojasnjuje, ustvarja, spreminja, organizira, načrtuje, preuredi, rekonstruira, spreminja,	Nadaljuj zgodbo ... Napiši časopisni članek ob 100. obletnici 1. svetovne vojne. Zapiši govor zgodovinske osebnosti (npr. Hitlerjev). Načrtuj zgodovinski sprehod po svojem kraju. Napiši časopisni članek o nekem zgodovinskem dogodku ... Izdelaj načrt rešitve nekega zgodovinskega

² Več o posodobljeni Bloomovi taksonomiji v Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Brodnik idr. (2015). Elektronski vir. Dostopno na: <http://www.zrss.si/digitalnahnjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina/#182>, dostop: 16. 8. 2017.

³ Priredbo revidirane Bloomove taksonomije za zgodovino je pripravila dr. Vilma Brodnik.

⁴ Primere tipičnih vprašanj/navodil/aktivnosti za posamezno taksonomsko stopnjo so prispevale članice skupine za Formativno spremljanje/preverjanje pri zgodovini na delovnem srečanju 25. 1. 2016: Dragica Babič, Sonja Bregar Mazzini, Marjetka Čas, mag. Damjana Krivec Čarman, Vida Šifrer, Petra Štampfl in Mateja Zelko.

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

Taksonomska stopnja	Primeri vprašanj/navodil/aktivnosti
preoblikuje, povzema, govori, piše, analizira in povzame več virov za rešitev naloge, napiše svoj načrt ali izboljša obstoječega.	problema ali izboljšaj obstoječega (pripravi svoje reforme za rešitev krize) ...
Vrednotenje → vrednotiti Opredelitev: ustvarjanje/vrednotenje mnenj, sodb idej, konceptov ... Ključne besede: Vrednoti, primerja, ugotavlja sklepe, ugotavlja razlike, napiše kritiko, brani mnenje ali argument, ocenjuje, pojasnjuje, razlaga, utemeljuje nanaša se na, primerja, povzema, podpira.	Z vidika človekovih pravic ovrednoti dogajanje/proces/pojav ... Ovrednoti pomen pogodb SALT 1 in SALT 2 za umirjanje hladne vojne. Povej svoje mnenje o uporabi jedrskega orožja. Napiši kritiko na temelju prebrane knjige ... Oblikuj svoje stališče in ga utemelji (argumentiraj) ... Uporabi debatno tehniko za in proti – sodeluj v debati za in proti z argumenti za ali proti ...
Analiza → analizirati Opredelitev: ločuje koncepte (učno snov) na sestavne dele, tako da izkaže razumevanje, razlikuje med dejstvi in mnenji, vzroki in posledicami ... Ključne besede: Razčleni, analiziraj, ugotovi značilnosti, poišči elemente, primerjaj, razlikuj dejstva in mnenja, kakšna je vrednost dokazov, ali dokazi podpirajo ali zavračajo tezo, poišči podobnosti in razlike o nekem dogodku v sporočilu, ugotovi napake v sporočilu, opredeli hipotezo in poišči zaključek ali njegove namene, ali novi podatki oz. dokazi hipotezo podpirajo ali zavračajo ali razširjajo ali ilustrirajo, v sporočilu poišči podatke, ki podpirajo ali zavračajo neko trditev, kateri deli sporočila se nanašajo na razlago vzrokov in kateri na posledice, razlikovanje pomembnih in nepomembnih delov v nekem zgodovinskem sporočilu, prepoznavanje vzročnih odnosov v nekem sporočilu – npr. podatki v sporočilu kažejo na neki vzrok, iz česar sledi ... sposobnost prepoznavanja piščevega porekla ali njegove pristranskosti v zgodovinskem sporočilu (različne perspektive), ali je pisec, objektivni ali pristranski, ali so v sporočilu razvidni piščevi nameni ...	Iz vira izpiši dejstvo/-a in/ali mnenje/-a avtorja/-ev. Analiziraj vzroke in posledice ... Na temelju vira ugotovi značilnosti totalitarizma ... Primerjaj vira/-e in ugotovi dejstvo/-a in mnenje/-a ... Zapiši hipotezo, kaj se bo zgodilo, če ... v zaključku jo na temelju virov potrdi ali ovrzi. Ugotovi značilnosti ... Poišči podobnosti in razlike ... V besedilu prepoznaj pristranskost pisca in jo utemelji z dejstvi iz besedila.
Uporaba → uporabiti Opredelitev: uporaba koncepta v novi situaciji, uporaba naučenega v novi situaciji, uporaba abstraktnih pojmov v konkretni situaciji (sklepanje iz splošnega na konkretno). Ključne besede: Uporabi, ugotovi spremembe, uporabi računalniška orodja ali aplikacije, ustvari, prikaži, odkrij, preoblikuj, uporablja, napovej, pripravi, reši, dokaži, spremeni. Svojemu rojstnemu datumu določi desetletje, stoletje, tisočletje; preračunaj starost glede na različne načine	Napiši letnico, ki spada v stoletje. Datumu določi desetletje, stoletje in zgodovinsko obdobje. Preračunaj starost zgodovinske osebe. Kako se ... ideje odražajo v ... ? Kako se na plakatu odražajo ideje totalitarnega sistema? Ali propagandni plakat odraža dejansko stanje v državi? Pripravi dramatizacijo o npr. dunajskem kongresu, življenju starih Grkov ...

Taksonomska stopnja	Primeri vprašanj/navodil/aktivnosti
šteti let; manjša igra vlog/dramatizacija, utemelji na novem primeru, razloži na novem primeru, uporabi v novi situaciji; išči in utemelji rešitev za dane problemske situacije; prepoznavaj in utemelji izjeme pri posplošitvah.	Na osnovi gospodarske krize iz leta 1929 utemelji značilnosti današnje krize. Napovej rešitev za današnjo gospodarsko krizo. Kako se kažejo značilnosti nekega pojava v konkretnem času in prostoru (npr. demokracije v Periklejevih Atenah, totalitarizma v fašistični Italiji) ...? Napiši scenarij in/ali posnemi film/odigraj situacijo ...
Razumevanje → razumeti Opredelitev: razumeti pomen, prevajati iz ene vrste zapisa v drugega, interpretacija (razlaga) problema, predstavitev/razlaga problema s svojimi besedami, sklepati iz posameznega na splošno. Ključne besede: Utemelji, ilustriraj, poudari specifično oz. posebnosti, izpostavi ali povzami bistvo, s svojimi besedami razloži, zapiši, dokaži, na temelju podatkov oblikuj zaključek, oblikuj povzetek ali izvleček, navedi nov (svoj) primer v podporo trditvi, napiši ali povzemi z drugimi besedami, na temelju sheme ali slikovnega gradiva ali drugih zgodovinskih virov (če so novi oz. niso že od prej znani) opiši ali razloži ali sklepaj ali utemelji, na temelju enega zgodovinskega vira predvidevaj, kaj se bo zgodilo in nato ob drugem zgodovinskem viru potrdi ali ovrži pravilnost predvidevanja, na novih primerih loči, kaj je vzrok, kaj povod in kaj posledica nekega dogodka ali pojava, trditev utemelji s svojim primerom, sklepaj o nečem, opredeli in primerjaj podobnosti in razlike, glede na značilnosti umesti neki zgodovinski dogodek v ustrezno zgodovinsko obdobje ali prostor, izdelaj grafikon grške kolonizacije npr. iz podatkov na zemljevidu, kjer so prikazane jonske, ahajske in dorske kolonije, poišči svoje primere za ilustracijo, razloži neki pojem s svojimi besedami, razloži pomen znanih zgodovinskih rekov s svojimi besedami, obnovi s svojimi besedami, poročaj s svojimi besedami, oblikuj razlage za različne poslušalce in za različne namene, sklepaj o posplošitvah glede na dane primere, ločevanje pomembnih in nepomembnih podatkov v zgodovinskem viru, iz primera sklepaj, za katere splošne zakonitosti gre ...	Izdelaj miselni vzorec in na njegovi podlagi oblikuj svoje besedilo. S svojimi besedami pojasni pojem ter ga podkrep s svojim primerom. S pomočjo podatkov na kratko pojasni. Ob ključnih besedah opiši zgodovinski dogodek/pojav ... Izdelaj časovni trak o ..., vsebuje naj ključne letnice in dogodke (dogodke zapiši v obliki ključnih besed). Razloži graf (npr. žrtve 1. svetovne vojne). S pomočjo številke v besedilu izdelaj graf. S svojimi besedami razloži zemljevid, pojem, graf ... Utemelji pomen francoske revolucije. Na temelju ključnih besed zapiši povzetek. S pomočjo karikature razloži. Na temelju zgodovinskega vira sklepaj o posledicah ... Na podlagi vira/-ov razberi vzrok/-e, povod in posledico/-e dogodkov, pojavov, procesov. Na podlagi Vennovega diagrama primerjaj podobnosti in razlike med totalitarnimi režimi. Na temelju vira umesti zgodovinski spomenik v ustrezno zgodovinsko obdobje. Razloži pomen starogrških izrekov. Besedilo vira obnovi s svojimi besedami. Poročaj o poteku zgodovinske ekskurzije. Iz vira izpiši bistvene/ključne podatke. Na primeru opisa značilnosti fašizma in nacizma sklepaj o splošnih značilnostih totalitarnega režima. Razvrsti vzroke za zgodovinski dogodek po pomenu ... S svojimi besedami razloži, povzemi ... Razloži vzroke, posledice ... V zgodovinskem viru poišči pomembne in nepomembne podatke za razlago nekega dogodka ... Na temelju zgodovinskega vira sklepaj o ...

1 Formativno spremljanje v podporo učenju

Taksonomska stopnja	Primeri vprašanj/navodil/aktivnosti
Poznavanje → pomniti Opredelitev: priklic naučenih informacij Ključne besede: Ponovi, prepoznavaj, navedi, naštej, opiši, kratko opiši, iz zgodovinskega vira izpiši (prepiši), z zemljevida razberi (preberi), sumarno opiši, ob besedilih, tabelah, slikah obnovi, ponovi (če so že znane ali če le prepišejo ali če so le za ozadje), označi, prikaži, podaj kratek pregled, obkroži pojme, poveži, ugotovi, rutinsko razvrsti ali ponovi z razvrstitvijo letnice ali zgodovinska obdobja, povej, naštej, pokaži na zemljevidu, poimenuj, opredeli ...	Ponovi vzroke, posledice zgodovinskih dogodkov, pojavov, procesov. Navedi/naštej ... Opiši značilnosti ... Iz zemljevida razberi ... V besedilu poišči ... Naštej tri vzroke za grško-perzijske vojne. Opiši potek npr. bitke na Maratonem polju. Na zemljevidu pokaži npr. slovenske zgodovinske dežele. Na nemi karti označi ... in naredi legendo. Na časovnem traku označi pomembne dogodke (npr. dogodke 2. svetovne vojne). Poveži pojme z njihovo razlago. Poimenuj najpomembnejše baročne umetnike. Naštej vzroke, posledice, značilnosti ... Iz zgodovinskega vira izpiši, podčrtaj ... Poveži dogodke iz stolpca L s trditvami iz stolpca D ... K zgodovinskemu dogodku dopiši letnice ... S pomočjo legende in/ali iz zemljevida razberi ...

Ker je postavljanje vprašanj ena od pomembnih strategij za pridobivanje znanja in vseživljenjsko učenje in ker je zastavljati vprašanja veliko težje kot nanje odgovoriti, je naloga učitelja, da učence nenehno spodbuja k postavljanju vprašanj oz. da jih v prvi vrsti nauči spraševati. To pa lahko počne le s svojim zgledom. Če želi, da bodo učenci postavljali raznolika vprašanja, jim lahko pomaga tudi z matriko vprašanj,⁵ pri tem jih spodbuja k postavljanju odprtih in problemskih vprašanj.

		Zaprto					Odprto	
		→						
		je ...?	počne ...?	bo ...?	bi ...?	sme ...?	lahko ...?	
Preprosto	Kaj ...							
	Kdaj ...							
	Kdo ...							
Problematsko	Kateri ...							
	Zakaj ...							
	Kako ...							
V kolikšni meri ...								

5 Prirejena matrika vprašanj pri pouku zgodovine. Dostopno na: <https://www.teachithistory.co.uk.2012>, dostop: 18. 8. 2017.

rednotenje procesa postavljanja vprašanj

Kot kažejo raziskave, učitelj vsak dan med poukom postavi več sto vprašanj (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009, str. 108), zato je smiselno vprašanje, kako dobra so le-ta.

Dober kazalnik, kako dobra vprašanja postavlja učitelj, so učenčevi odgovori, zato se od učitelja, ki je »*profesionalni spraševalec*« pričakuje, da v učenčevih odgovorih prepozna svoja dobro postavljena vprašanja (Marentič Požarnik in Plut Pregelj, 2009, str. 108).

Ker je refleksija namenjena ugotavljanju, katera vprašanja bi lahko učitelj še izboljšal, mora nenehno razmišljati o procesu postavljanja vprašanj, zato priporočamo Obrazec za refleksijo procesa postavljanja vprašanj, ki je objavljen v zvezku priročnika *Formativno spremljanje v podporo učenju – Vprašanja v podporo učenju*, Holcar Brunauer idr. (2016, str. 11). Primeren je tudi »kontrolni seznam« vprašanj, ki so lahko v pomoč pri ozaveščanju in razvijanju učinkovitih vprašanj v učnem procesu ter jih povzemamo iz knjižice *Ali je to vprašanje* avtoric Godinho in Wilson (2008, str. 28–29):

- ▶ Ali imam strategijo postavljanja raznolikih vprašanj?
- ▶ Ali vključujem vprašanja v načrtovanje pouka?
- ▶ Ali omogočam priložnosti in ustvarjam okoliščine, da učenci sami postavljajo vprašanja?
- ▶ Ali pokažem zanimanje za različne vrste vprašanj?
- ▶ Ali postavljam dodatna vprašanja za razjasnitev odgovora?
- ▶ Ali pojasnim, zakaj sem postavil določeno vprašanje?
- ▶ Ali spodbujam učence, da drug drugemu postavljajo vprašanja?
- ▶ Ali učenci slišijo odgovore drugih?
- ▶ Ali učencem dopustim dovolj časa, da odgovorijo na vprašanja?
- ▶ Ali prisluhnem odgovorom/zamislim/idejam učencev in izhajam iz le-teh?

Učitelj, ki zavestno in sistematično uči učence postavljati vprašanja, jih po načelih formativnega spremljanja uči le-te vrednotiti oz. kaj in kako le-te v učnem procesu še izboljšati. Tako kot učitelj si tudi učenec zastavlja vprašanja za refleksijo:

- ▶ Katero vprašanje mi je v zadnji učni uri (zadnjem času) zelo dobro uspelo?
- ▶ Katerega vprašanja (učiteljevega, sošolčevega) v zadnji učni uri (zadnjem času) nisem razumel?
- ▶ Kaj moram še izboljšati pri postavljanju vprašanj?

literatura in viri

- Anderson, Lorin W. idr. (ur.) (2016). Taksonomija za učenje, poučevanje in vrednotenje znanja: revidirana Bloomova taksonomija izobraževalnih ciljev. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Brodnik, Vilma idr. (2015). Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Elektronski vir. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <http://www.zrss.si/digitalnknjiznica/izzivi-razv-vred-znanja-gimn-zgodovina/#182>.
- Godinho, Sally in Wilson, Jeni (2008). Ali je to vprašanje? Strategije postavljanja in spodbujanje vprašanj. Ljubljana: Rokus Klett.
- Holcar Brunauer, Ada idr. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenja. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Zakaj formativno spremljati, 1. zvezek. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Holcar Brunauer, Ada idr. (2016). Formativno spremljanje v podporo učenja. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Vprašanja v podporo učenju, 5. zvezek. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Marentič Požarnik, Barica in Plut Pregelj, Leopoldina (2009). Moč učnega pogovora: poti do znanja z razumevanjem. Ljubljana: DZS.

2

Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru industrijske revolucije v Veliki Britaniji (Sonja Bregar Mazzini)

Če bi Napoleon imel kritičnega prijatelja ... (Petra Štampfl)

Slovenski narodni buditelji skozi prizmo formativnega spremljanja učencev (Marjetka Čas)

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru učne teme Reforme Marije Terezije in Jožefa II. (Tatjana Kreč)

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru dela z zgodovinskimi viri za učno temo Rim: od mestne države do prestolnice imperija (Dragica Babič)

Formativno spremljanje dela z zgodovinskimi viri pri pouku zgodovine v gimnaziji (mag. Damjana Krivec Čarman)

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru industrijske revolucije v Veliki Britaniji

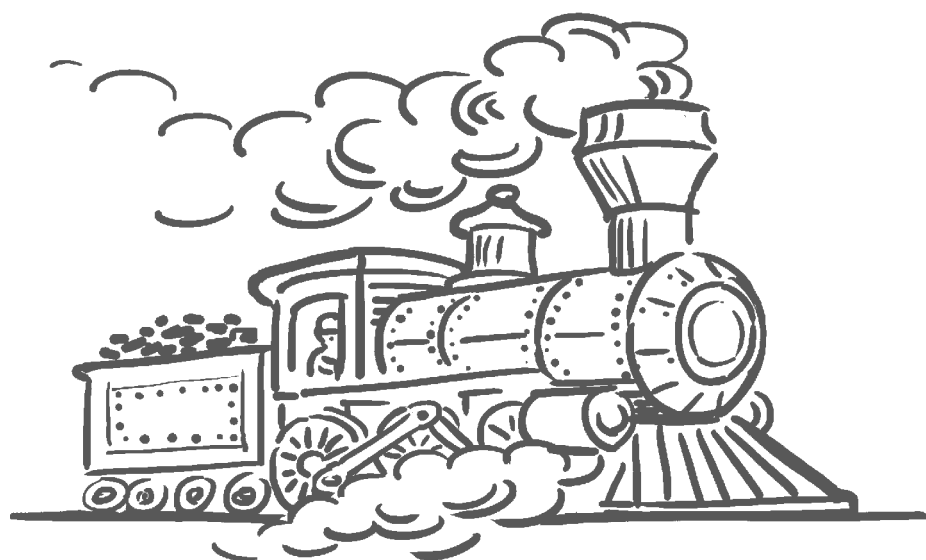
Sonja Bregar Mazzini, Osnovna šola Miška Kranjca, Ljubljana

V prispevku je predstavljeno formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru učnega sklopa o industrijski revoluciji v Veliki Britaniji. Obravnava učnega sklopa s formativnim spremljanjem je bila izvedena v dvojni učni uri.

Vključeni elementi formativnega spremljanja v obravnavo učnega sklopa so učencem omogočili samostojno učenje in kritičen pogled na lastno učenje in znanje ter na učenje in znanje sošolcev.

Vsebinski cilji obravnave učnega sklopa s formativnim spremljanjem so bili, da učenci in učenke:

- razložijo pojma industrijska revolucija in industrializacija;
- sklepajo, zakaj se je industrijska revolucija pojavila najprej v Veliki Britaniji;
- med seboj primerjajo in povežejo vse razloge za industrijsko revolucijo v Veliki Britaniji;
- opišejo gospodarske dejavnosti, ki so se pojavile v prvi fazi industrializacije.

Procesni cilji obravnave učnega sklopa s formativnim spremljanjem so bili, da učenci in učenke:

- v učbeniškem besedilu poiščejo in opišejo področja, ki so veljala kot ključni razlogi za pojav industrijske revolucije v Veliki Britaniji, ter tako izkažejo spretnosti izbiranja informacij iz vira – bralno razumevanje;
- razloge za industrijsko revolucijo razvrstijo po lastni presoji od najbolj do najmanj pomembnega in tako izkažejo spretnosti odločanja ter utemeljevanja;
- ugotovitve ustno predstavijo razredu in tako izkažejo spretnost ustne komunikacije in spretnosti utemeljevanja.

N načrtovani elementi formativnega spremljanja

V obravnavo učnega sklopa v obsegu dveh šolskih ur so bili vključeni naslednji elementi formativnega spremljanja:

1. predznanje,
2. cilji in nameni učenja s kriteriji uspešnosti,
3. samovrednotenje, refleksija in vrstniška povratna informacija.

S priklicem/aktiviranjem predznanja, ki sem ga v prikazanem primeru izvedla z vodenim pogovorom, naj bi se povečalo zanimanje učencev za učno snov. Predstavitev namenov učenja je učencem pomagala obravnavano učno snov osmisлити (kaj bom znal/-a na koncu učne ure in zakaj je to pomembno). Pomemben del učne ure so refleksija, samovrednotenje in vrstniško vrednotenje, ki so sledili po koncu obravnave učnega sklopa. Učenci se z naštetimi elementi formativnega spremljanja urijo v kritičnem ugotavljanju in konstruktivnem vrednotenju lastnega učenja in učenja svojega sošolca, kateremu so bili kritični prijatelji. Naučijo se prepoznavati močna in šibka področja svojega učenja in ga poskušati samouravnati.

Pri učnih urah so bila uporabljena naslednja orodja formativnega spremljanja:

1. obrazec za preverjanje poznavanja pojmov pred obravnavo učnega sklopa in po njej,
2. tabela z zapisom namenov učenja in vrednotenjem doseganja le-teh,
3. obrazec za refleksijo.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

gotavljanje/aktiviranje predznanja učencev

Predznanje učencev je bilo preverjeno oziroma spodbujeno v uvodnem vodenem pogovoru ob naslednjih vprašanjih:

- Kaj smo se do zdaj učili o Veliki Britaniji?
- Pri kateri učni snovi smo že srečali pojem »revolucija«? Kako ta pojem razumete – bolj pozitivno ali bolj negativno? Pojasnite.
- Ključna pojma obravnavane teme sta bila industrijska revolucija in industrializacija. Oba pojma so učenci skušali opredeliti v besedi oz. razlagalni povedi in s simbolom na obrazcu »Predstavitev pojma«. Obrazec uporabimo pred obravnavo učne snovi in po njej. Namen ponovne razlage ciljev je, da učenci na podlagi usvojenega znanja bolj jasno opredelijo pojme oziroma da se popravi napačne predstave in razumevanje določenih pojmov, ki so ključni za razumevanje zgodovinskega dogodka, procesa ali pojava.

 Predstavitev pojma

Industrijska revolucija		Industrializacija	
Pred obravnavo		Pred obravnavo	
v besedi	s simbolom	v besedi	s simbolom
Po obravnavi		Po obravnavi	
v besedi	s simbolom	v besedi	s simbolom

Nekaj učencev je celemu razredu predstavilo svoje razlage pojmov in simbole.

Sledila je seznanitev učencev z nameni (cilji) učenja.

ačrtovanje namenov učenja

Na začetku obravnave učnega sklopa smo se z učenci pogovorili o vsebinskih in procesnih ciljih – namelih učenja, ki so bili prirejeni v njim razumljiv jezik. Iz namenov učenja so izpeljali kriterije uspešnosti. Stopnjo doseganja namenov učenja in kriterijev uspešnosti so preverili s tabelo

za samovrednotenje, v kateri so označili stopnjo doseganja namenov učenja (ciljev) s pomočjo kriterijev uspešnosti. Obrazec za načrtovanje namenov učenja, sooblikovanje kriterijev uspešnosti in samovrednotenje so prejeli na fotokopijah, ki so jih nalepili v zvezek.

Po predstavljenih namenih učenja in kriterijih uspešnosti je vsak učenec obkrožil tisti namen učenja, za katerega je predvidel, da ga bo najteže dosegel, ter poskušal v pisni obliki utemeljiti, zakaj se mu zdi izbrani namen učenja najtežji. Po obravnavi učne snovi pa so učenci pri vsakem kriteriju

uspešnosti označili, kako uspešno ga dosegajo, v stolpcu obrazca s samovrednotenjem. Pri tem ima vsak izraz svoj pomen, in sicer pomeni **izraz DA**, da je bil učenec pri doseganju namenov učenja (ciljev) uspešen, **izraz DELOMA** pomeni, da je bil deloma uspešen, in **izraz NE**, da ni bil uspešen.

Obrazec za načrtovanje namenov učenja, sooblikovanje kriterijev uspešnosti in njihovega samovrednotenja

Nameni učenja	Kriteriji uspešnosti	Samovrednotenje		
		DA	DELOMA	NE
Učenec/učenka se uči:	Uspešen/uspešna sem, ko:	☐	☐	☐
1. s svojimi besedami razložiti pojma industrijska revolucija in industrializacija;	1. S svojimi besedami razložim pojma industrijska revolucija in industrializacija.			
2. navesti in razložiti razloge, zakaj se je industrijska revolucija pojavila najprej v Veliki Britaniji, jih razvrstiti po pomembnosti in razvrstitev utemeljiti;	2. Navedem in razložim razloge, zakaj se je industrijska revolucija pojavila najprej v Veliki Britaniji, ter jih razvrstim po pomembnosti in razvrstitev utemeljim.			
3. med seboj primerjati in povezati vse razloge za industrijsko revolucijo v Veliki Britaniji;	3. Med seboj primerjam in povežem vse razloge za industrijsko revolucijo v Veliki Britaniji.			
4. opisati tiste gospodarske dejavnosti, ki so se pojavile v času zgodnje industrializacije;	4. Opišem tiste gospodarske dejavnosti, ki so se pojavile v času zgodnje industrializacije.			
5. v učbeniku poiskati in izpisati pomembne podatke, povezane z industrijsko revolucijo;	5. V učbeniku poiščem in izpišem pomembne podatke, povezane z industrijsko revolucijo.			
6. ugotovitve po svojih besedah predstaviti sošolcem v razredu;	6. Ugotovitve po svojih besedah predstavim sošolcem v razredu.			

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Najbolj zahteven se mi zdi namen učenja št. _____, zato ker _____

Da bi ta namen učenja dosegel, sem moral _____

Delo je v nadaljevanju potekalo v parih:

- 1 Učenci so v učbeniku poiskali pomembne spremembe, ki jih je Velika Britanija doživljala na različnih področjih in so vplivale na začetek industrijske revolucije, in jih napisali v prvi stolpec tabele sprememb.
- 2 Sledilo je plenarno poročanje o zapisih v stolpec s spremembami, ki jih je neko področje doživelo (drugi stolpec tabele sprememb). Po potrebi so učenci svoje zapise dopolnili.
- 3 Po plenarnem delu so posamezna področja v tabeli sprememb po lastni presoji razvrstili po pomembnosti, ki so jih imela za nadaljnji razvoj, in sicer od 1 do 7 (tretji stolpec).
- 4 Svoje razvrstitve so pred razredom utemeljevali in ugotavljali, kako so posamezni razlogi za industrijsko revolucijo v Veliki Britaniji med seboj povezani.
- 5 V zadnji vrstici tabele sprememb »Razvita tehnologija« so iz učbenika izpisali tehnične izboljšave (na primer mehanske statve, mehanski predilni stroj, parni stroj) in obkrožili izum, to je parni stroj, ki je pomenil začetek industrijske revolucije.

Tabela sprememb

Področja sprememb, ki so vplivala na industrijsko revolucijo:	Spremembe, ki jih je to področje doživelo.	Kako pomembno je bilo to področje za začetek industrijske revolucije? Označi z 1 najbolj pomembna do 7 najmanj pomembna področja.
Kmetijstvo		
Prebivalstvo		
Trgovina		
Politične razmere v državi		
Surovine		
Prometno omrežje		
Razvita tehnologija		
		Utemelji izbor razporeditve področij:

Za domačo nalogo so učenci v zvezek napisali ključne podatke iz učbenika, povezane s parnim strojem (npr.: izboljšal ga je James Watt; sprva so ga uporabljali za vleko vozičkov v rudniških jaških ter za črpanje vode iz rudnikov; kasneje je poganjal predilne in tkalne stroje in tako omogočil prehod z ročnega na strojno delo; deloval je na parni pogon; uporabljali so ga tudi v prometu – parniki, vlaki).

Pri drugi učni uri obravnave so učenci predstavili svoje zapise o parnem stroju in njegovi uporabi v industriji in prometu. Poudarili smo, da je bil ključni element industrijske revolucije prehod z ročnega na strojno delo.

Učence sem ponovno usmerila k obrazcu Predstavitev pojma. Izpolnili so drugi del obrazca, ki se nanaša na predstavitev pojma po obravnavi učne snovi. Na podlagi usvojenega znanja so popravili oziroma dopolnili razlagi obeh pojmov.

Samovrednotenje in refleksija učenca po obravnavi učnega sklopa ter vrstniška povratna informacija

a Samovrednotenje namenov učenja

Obravnavo učne snovi smo zaključili s samovrednotenjem, ko so učenci presodili, v kolikšni meri so dosegli namene učenja. Ponovno sem jih usmerila na Semafor, ki so ga še enkrat prebrali in v desnem delu s semaforjem obkrožili, v kolikšni meri menijo, da so bili uspešni (kriteriji uspešnosti) pri doseganju namenov učenja (cilji).

b Dokazi o doseganju namenov učenja in vrstniška povratna informacija

Da je posamezni učenec res dosegel določen cilj, ki ga je označil z zeleno barvo kot »dosežen«, je dokazal tako, da je znal odgovoriti na vprašanje, izpeljano iz namena učenja. To vprašanje mu je zastavil/-a sošolec/sošolka. Le-ta je moral/-a pozorno poslušati odgovor in izpostaviti, kaj je bilo pri odgovoru dobro/ustrezno ali pomanjkljivo.

c Refleksija

Čisto na koncu so učenci v zvezek napisali še refleksijo, ob kateri so razmišljali o svojem delu v času obravnave učne snovi.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Razmislek o učenju

a) Tri dejstva, ki sem se jih naučil/-a v povezavi z industrijsko revolucijo:

b) Moji odgovori so potrdili, da sem res v celoti dosegel/-la cilje, ki sem jih označil/-a, zato ker ...

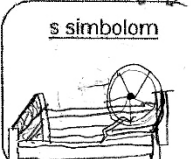
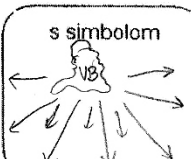
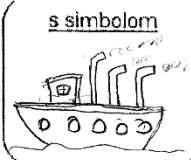

c) Za cilj, za katerega sem menil/-a, da je najtežji, se je izkazalo, da ...

Sklep

V času poteka učnih ur se je izkazalo, da se je moja vloga spremenila v usmerjevalca in spodbujevalca samostojnega dela učencev. Učenci so bili aktivnejši, kot bi bili, če bi jim učno snov razlagala sama.

Zanimiva je bila izbira učencem najtežjega cilja – večina (uspešnih) učencev je za najtežji cilj izbralo cilj, povezan z izpisovanjem pomembnih podatkov iz učbenika. Učenci so torej prepoznali, da jim to področje dela težave, in kar nekaj jih je znalo opredeliti, zakaj se jim ta cilj zdi najtežji.

Z opisano razvojno nalogo sem želela prikazati možnost uspešne vključitve nekaterih elementov formativnega spremljanja v pouk zgodovine. Ob sistematičnem in rednem uvajanju le-teh v pouk katerega koli predmeta učencem omogočimo, da razumejo, kaj se učijo in zakaj, kako bodo svoje znanje/veščine dokazali in kaj bodo naredili, da bodo svoje učenje ali znanje izboljšali.

Industrijska revolucija	Industrializacija
Pred obravnavo V besedi -velik razvoj industrije s simbolom	Pred obravnavo V besedi -razvoj industr. revolucije s simbolom
PREDSTAVITEV POJMA	
Po obravnavi V besedi -velik razvoj industrije STROJNO DELO s simbolom	Po obravnavi V besedi -širjenje industrije po svetu s simbolom

Ugotavljanje predznanja - poznavanja pojmov.

Po obravnavi učne snovi

a) Tri dejstva, ki sem se jih naučil v povezavi z industrijsko revolucijo:

Da se je začela v Veliki Britaniji ^{prednost} ^{otoka} iz uvedbo parnega stroja, da se je razširila → INDUSTRIALIZACIJA ter da so se razvile gospodarske dejavnosti (pomoč pri revoluciji).

Rudarstvo, trgovina, železarstvo, ovčereja

b) Moji odgovori so potrdili, da sem res dosegel cilje, ki sem jih označil s kot dosežene zato, ker ^{so bili moji odgovori} dokaj pravilni, ko smo se o njih pogovarjali.

c) Za cilj, za katerega sem menil/-a, da je najtežji, se je izkazalo da ni tako težak.

Refleksija učenke.

e bi Napoleon imel kritičnega prijatelja ...

Petra Štampfl, Osnovna šola Kolezija, Ljubljana

V prispevku je predstavljeno formativno spremljanje na primeru učnega sklopa Napoleon in njegove vojne s poudarkom na Ilirskih provincah (Učni načrt, 2011, str. 19). Učna tema z elementi formativnega spremljanja je bila izvedena v dveh učnih urah, temeljila pa je na individualnem delu in sodelovalnem učenju v paru.

Izbrane metode in oblike dela ter vključeni elementi formativnega spremljanja so učencem omogočili samostojno spoznavanje izhodiščne teme, oblikovanje samostojnih sklepov, preverjanje razumevanja in kritičen pogled na lastno učenje in znanje. V procesu samovrednotenja so se učenci vprašali, v kolikšni meri so dosegli namene učenja in o korakih, ki so potrebni, da bodo dosegli zastavljeni cilj. Z vpeljevanjem vrstniškega vrednotenja v pouk pridobijo učenci, ki sošolcu posredujejo povratno informacijo, saj morajo ponovno pretehtati kriterije uspešnosti, kritično presoditi sošolčev izdelek in oblikovati argumente. Če oblikujejo informativno povratno informacijo, ki je sošolcu koristila, da je dosegel cilj, sošolcu zelo pomagajo. Tako pridobita oba; tisti, ki je povratno informacijo posredoval, in tisti, ki jo je prejel. Prek sodelovalnih oblik učenja in medvrstniškega vrednotenja se v razredu krepi zaupanje med sošolci pa tudi med učenci in učiteljem.

Vsebinski cilji obravnavane učne teme s formativnim spremljanjem so bili, da učenci in učenke:

- pojasnijo, kdaj in s katerim namenom so bile ustanovljene Ilirske province;
- ob zemljevidu opredelijo obseg Ilirskih provinc;
- pojasnijo spremembe, ki so jih Francozi uvedli na Slovenskem;
- pojasnijo odzive različnih družbenih skupin na francosko oblast;
- opišejo vpliv Ilirskih provinc na razvoj slovenske narodne zavesti.

Procesni cilji obravnavane učne teme s formativnim spremljanjem so bili, da učenci in učenke:

- uporabijo različne zgodovinske vire in literaturo ter samostojno sklepajo o življenju ljudi v času Ilirskih provinc;
- oblikujejo samostojne sklepe, poglede, mnenje in stališča;

- spoznanja zapišejo v obliki povzetka;
- ugotovitve ustno predstavijo sošolcem;
- uporabijo in izkažejo socialne spretnosti ter sodelovalno učenje pri delu v paru;
- ob izgrajevanju, poglobljanju in razširjanju znanja iz slovenske zgodovine razvijejo in izkažejo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti.

Načrtovani elementi formativnega spremljanja

V obravnavo učnega sklopa so bili vključeni naslednji elementi formativnega spremljanja:

1. ugotavljanje predznanja ali uvodna motivacija,
2. seznanitev učencev z nameni učenja ter predstavitev kriterijev uspešnosti,
3. individualno delo z zgodovinskimi viri ter sodelovalno učenje v paru,
4. vrstniška povratna informacija in povratna informacija učitelja,
5. samoevalvacija.

Uporabljena so bila naslednja orodja formativnega spremljanja:

1. vstopni listek,
2. obrazec za načrtovanje osebnih ciljev in presojanje njihovega doseganja,
3. obrazec s kriteriji uspešnosti za vrstniško vrednotenje povzetka,
4. vrzi kocko za samorefleksijo.

Ugotavljanje predznanja učencev

Učenci so na začetku ure izpolnili vstopni listič, na katerega so napisali tri misli ali asociacije ob besedni zvezi Ilirske province. Ko so imeli svoje misli zapisane, so vstali. Nato so zapisane ideje na pobudo učitelja delili z drugimi učenci. Učenci so sledili nizanju misli sošolcev, če so se ujemale z njihovimi, so jih obkljukali. Ko je učenec obkljukal vse ideje na svojem vstopnem listku, se je usedel. Nizanje informacij in misli, četudi napačnih, učitelju pomaga ugotoviti predznanje učencev. Učitelj posamezne misli dodatno pojasni, korigira, poveže z vsebinskimi cilji, ki jih bo pojasnil v nadaljevanju.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Učenci so oblikovali vprašanje, na katerega so želeli dobiti odgovor med obravnavo učne teme. Tudi ta vprašanja so delili s sošolci. Postavljanje vprašanj spodbuja dejavno vključevanje v učenje in spodbuja razmišljanje o izbrani temi, vendar vloga postavljanja vprašanj ni le motivacijska. Učitelju omogoča, da pri obravnavi učne teme upošteva zanimanje učencev.

Vprašanja učencev se med seboj zelo razlikujejo. Večina postavlja zaprta vprašanja oziroma kognitivna vprašanja nižjega reda. Z razvijanjem spretnosti postavljanja vprašanj učenci postavljajo vedno več odprtih vprašanj, s katerimi spodbujamo poglobljeno razmišljanje. Strategija postavljanja vprašanj je pomembna, saj naj bi bil pouk zgodovine oblikovan kot iskanje odgovorov na zastavljena vprašanja, kar je tudi pomembna sestavina zgodovinskega mišljenja, ki ga želimo razvijati pri učencih.

Vstopni listek za ugotavljanje predznanja učencev

Zapiši tri dejstva/misli/ideje o _____

- _____
- _____
- _____

Kaj še želiš izvedeti o _____? Zapiši vprašanje.

Seznanitev učencev z nameni učenja

Učenci so bili seznanjeni z vsebinskimi in procesnimi cilji ter načinom dela. Izvedeli so, da bodo samostojno brali izbrane zgodovinske vire in učbeniško besedilo, nato pa rešili naloge na delovnem listu. Na koncu bodo spoznanja strnili v obliki krajšega pisnega povzetka. Povzetek bodo najprej ovrednotili sami, nato ga bo pregledal in ovrednotil še sošolec.

Po pogovoru o skupnih ciljih so učenci na list papirja zapisali svoj osebni cilj. Učitelj ne posega v oblikovanje osebnih ciljev učencev, a jih opozori, da je osebni cilj lahko povezan z vsebinskimi, procesnimi ali odnosnimi cilji.

V fazi ugotavljanja predznanja so učenci dobili dovolj vpogleda v pomembnost obravnavane teme, zato so lahko zapisali, zakaj je poznavanje obdobja francoske oblasti na Slovenskem pomembno. Veliko jih je zapisalo, da je bilo obdobje Napoleonovih Ilirskih provinc kratko, a je bilo zaradi spremenjenega položaja slovenščine v šolah in uradih pomembno za razvoj slovenske narodne zavesti.

Načrtovanje osebnih ciljev in presojanje njihovega doseganja

Ime: _____ Datum: _____

Moj kritični prijatelj bo: _____

Moj osebni cilj:

Zakaj je pomembno, da poznam čas Ilirskih provinc?

Ali sem dosegel svoj cilj?

Kako dobro razumem obravnavano snov? Označi s ✓.

- Snov dobro razumem in jo lahko razložim sošolcu.
- Zdelo se mi je, da snov razumem, a sem imel pri razlagi sošolcu nekaj težav.
- Snovi še ne razumem. Potrebujem pomoč, a ne bom obupal.
- Drugo: _____

Kako lahko svoje delo in znanje še izboljšam?

Poskušal bom: _____

Moja učiteljica mi lahko pomaga: _____

Moj sošolec _____ mi lahko pomaga: _____

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Načrtovanje kriterijev uspešnosti

Z učenci smo se pogovorili o značilnostih dobrega povzetka. Strinjali smo se, da je dober povzetek krajše smiselno povezano besedilo, v katerem s svojimi besedami zapišemo bistvene informacije. Vsebinske cilje smo pretvorili v kriterije uspešnosti, jih zapisali v tabelo za samovrednotenje in vrstniško vrednotenje.

Vprašanja v podporo učenju in dokazi učenja

Naloge snujemo tako, da pri učencih spodbujamo razmišljanje in učenje. S snovanjem vprašanj, nalog in aktivnosti na različnih taksonomskih ravneh učitelj ugotovi, na kateri stopnji učenec dosega znanje. Navajamo nekatere primere nalog z delovnih listov.

Nameni in dokazi učenja: Kaj želimo, da bi učenec dosegel, znal, zmoget?	Dejavnosti/vprašanja: Kako ga lahko vodimo do tega?
Zapomni si	
Kdo je ustanovil Ilirske province in kdaj? Katere dežele so obsegale Ilirske province?	Zgodovinski vir: razglas o ustanovitvi Ilirskih provinc; zemljevid Ilirskih provinc. Vprašanja: Kdo? Kdaj? Navedi.
Razume	
Zakaj je bil razglas o ustanovitvi Ilirskih provinc natisnjen v slovenščini in nemščini? Zakaj je Napoleon ustanovil Ilirske province?	Razišče oziroma sklepa. Zgodovinski vir.
Kako so kmetje doživljali francosko oblast?	Utemelji s pomočjo panjske končnice Kmet ziblje Francoza.
Uporabi	
Ovrednoti sošolčev povzetek.	Kako lahko uporabim pridobljeno znanje, da bom pomagal sošolcu, da bo tudi on razumel snov?
Analizira/preuči	
Kakšen je bil odnos posameznih družbenih skupin na Slovenskem do francoske oblasti?	Zgodovinski vir: učbenik, Vodnikova poezija. Izbere, navaja dokaze.
Vrednoti	
Presodi, ali je bilo obdobje Ilirskih provinc za Slovence pomembno.	Izrazi mnenje, zavrni/zagovarjaj, navedi argumente ...
Ustvari	
Zamisli si intervju z Valentinom Vodnikom.	Napiši intervju z Valentinom Vodnikom iz leta 1811. Tega leta je Vodnik objavil pesem Ilirija oživljena, zato naj se vprašanja nanašajo na spremenjen položaj slovenščine, Vodnikovo vsestransko delovanje, sporočilo pesmi Ilirija oživljena ...

Samostojnemu učenju, ki je potekalo s pomočjo delovnega lista z nalogami, ki so se nanašale na učno snov v učbeniku, in z dodatnimi zgodovinskimi viri (npr. panjska končnica Kmet ziblje Francoza) je sledilo frontalno pregledovanje nalog. Učenci so brali svoje odgovore, jih po potrebi popravljali ali dopolnjevali. Sledilo je individualno pisanje povzetka, ki je bil, poleg rešenega delovnega lista, dokaz učenja.

Samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, povratna informacija učitelja

Učenci so svoj povzetek najprej ovrednotili sami. S pomočjo tristopenjske lestvice so presodili, ali dosegajo kriterije uspešnosti. Če je učenec presodil, da je cilj dosegel, je označil, da trditev DRŽI, če je menil, da je povzetek pomanjkljiv, je v tabeli označil

DELNO DRŽI, kadar zastavljenega cilja ni dosegel, pa NE DRŽI.

Nato je bilo izvedeno še vrstniško vrednotenje.¹ Pri izvedbi vrstniškega vrednotenja so sošolci sošolcem pri doseganju ciljev in kriterijev uspešnosti kakovostnega povzetka označili DRŽI, če je povzetek povsem ustrezal kriterijem uspešnosti, izraz DELNO DRŽI so izbrali, kadar so menili, da je sošolčev povzetek bodisi pomanjkljiv bodisi ne povsem pravilen, in izraz NE DRŽI, kadar zastavljenega cilja niso dosegli. Na koncu so zapisali, kaj je sošolec v povzetku zapisal zelo dobro in kako lahko svoj povzetek še izboljša. Frontalno branje nekaterih povzetkov ob koncu ure je služilo ponavljanju/utrjevanju. Prebrane povzetke so komentirali učenci in učiteljica. Ker ustne povratne informacije učiteljice niso dobili vsi učenci, je bila ta podana pisno. Povratno informacijo vrstnikov so učenci dobro sprejeli. Če so ugotovili, da so bile pripombe sošolca ali sošolke koristne, so se takoj lotili popraviljanja in dopolnjevanja povzetkov.

Kriteriji uspešnosti za vrstniško vrednotenje povzetka

Prosi sošolca/sošolko, naj prebere tvoj povzetek. V tabeli naj označi, ali si zapisal in razložil vse predvidene vsebinske elemente. Na koncu naj te opozori na morebitne napake ali pa ti svetuje, kako lahko svoj povzetek izboljšaš.

Povzetek bo ovrednotil/-a sošolec/sošolka _____

Kriteriji uspešnosti	Drži	Delno drži	Ne drži
Povzetek je smiselno in povezano besedilo z bistvom učne snovi, napisano s svojimi besedami.			
V povzetku je zapisano, kdo je ustanovil Ilirske province.			
V povzetku so navedene spremembe (vsaj pet), ki so jih uvedli Francozi.			
V povzetku so razložene posledice teh sprememb na življenje ljudi.			

S čim dokazujem, da sem cilj dosegel: _____

Pohvala: _____

Nasvet za izboljšanje povzetka: _____

¹ Na začetku uvajanja vrstniškega vrednotenja so učenci za kritičnega prijatelja izbrali tudi sicer dobrega prijatelja. Potem pa so nekateri začeli izbirati kritične prijatelje, ob katerih so se lahko največ naučili. Učno uspešni učenci so tako izbrali za kritičnega prijatelja učno manj uspešnega, a za učenje motiviranega učenca, saj so ugotovili, da snov zares razumejo, kadar jo razložijo drugemu ali pa preverjajo, kako jo je drugi razumel.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Samoevalvacija

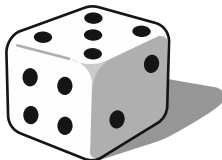
Konec učne ure je bil namenjen individualnemu premisleku o znanju in delu oz. učenju. Učenci so ponovno prebrali osebni cilj, ki so si ga zastavili na začetku glede na skupne, ter presodili, ali jim je uspelo zastavljeni cilj doseči. Presodili so tudi, do kakšne mere so dosegli vsebinske namene učenja. Označili so lahko, da obravnavano snov razumejo tako dobro, da jo lahko razložijo svojemu sošolcu, da imajo v razumevanju snovi manjše vrzeli ali da snovi ne razumejo. Če niso izbrali nobene od ponujenih možnosti, so lahko zapisali svojo trditev. V sklepnem delu samoevalvacije so se vprašali, kako lahko svoje znanje in delo še izboljšajo. Razmislili so, kaj lahko za izboljšanje znanja naredijo sami, kako jim lahko pomaga sošolec in kako učitelj. Pri učencih priljubljeno orodje formativnega spremljanja je tudi t. i. izhodna kartica, na katero na kratko zapišejo, kaj so se naučili, z vprašanjem, ki se jim še poraja, pa nakažejo možnosti za nadaljnje učenje in raziskovanje.

Hitro in učinkovito evalvacijo, zlasti kadar aktivnosti izvajamo v parih ali skupinah, lahko izvedemo z igralnimi kockami.² Učenca, ki sta kritično prijateljevala, sta metala kocko. Na kartončku so pod zaporedno številko nedokončani stavki, ki sta jih dopolnjevala. Tako se lahko obravnavana učna tema izteče v sproščenem in igrivem vzdušju.

Kocka za samorefleksijo

VRZI KOCKO

- 1 Vedel sem že ...
- 2 Danes sem se naučil ...
- 3 Ključna beseda je ...
- 4 Želim si zapomniti ...
- 5 Sprašujem se še ...
- 6 Moj najljubši del ure je bil ...

Refleksija s kocko učencem omogoča učni sklop povezati v smiselno in zaokroženo celoto, saj jih spomni na predznanje, s katerim so stopili v proces učenja, kaj so se naučili, kaj si morajo še zapomniti in utrditi. S postavljanjem novih vprašanj ohranjajo zanimanje za obravnavano temo in motivacijo za nadaljnje učenje. Učence spodbuja, da izpostavijo del ure, ki jim je bil najbolj všeč. Tako jim odkrivamo, da je učenje lahko tudi prijetno in zanimivo.

² Zamisel o kocki za izvedbo refleskije učenja je povzeta po <https://www.pinterest.com/pin/263319909440596687/>, dostop: 29. 8. 2017.

Sklep

V pouk zgodovine po dveh letih sodelovanja v razvojni nalogi Formativno spremljanje/preverjanje vključujem vsa načela formativnega spremljanja. Najučinkovitejše se mi zdi vrstniško vrednotenje, ki sem ga vpeljala nazadnje in z omahovanjem, saj sem se bala, da takrat ne bom imela popolnega nadzora nad dogajanjem v razredu. Vendar je učencem, posebej če je podprto z učiteljevo povratno informacijo, dobra spodbuda za nadaljnje učenje in koristen smerokaz za doseganje kriterijev uspešnosti.

Ključno je, da učitelj načela formativnega spremljanja učencem argumentirano osmisli. Takrat je veliko večja verjetnost, da bodo formativno spremljanje sprejeli in v njegovih zakonitostih prepoznali korist zase in za svoje učenje. Pomen razvojne naloge Formativno spremljanje in preverjanje vidim prav v tem, da učiteljem nudi strokovni okvir in podporo, da lahko svoje poučevanje po načelih formativnega spremljanja uvajajo, preizkušajo in trajno vgradijo v svoj pouk.

Formativno spremljanje popolnoma spremeni pouk. Ga postavi na glavo. Učitelj ni več tradicionalni načrtovalec in izvajalec pouka, ampak o pouku in učenju razmišlja skupaj z učenci. Pozna njihove interese, predznanje, jih usmerja in vodi skladno z njihovimi potrebami. Pouk je zato bolj dinamičen, učenci so aktivnejši in bolj motivirani. Spoznavajo, kaj je učenje in kako so lahko pri njem uspešnejši, zato se bolj zavedajo svoje odgovornosti.

Formativno spremljanje omogoča učitelju, da je pozoren na vse učence. Informativna in spodbudna povratna informacija potiska učenca naprej k boljšemu znanju in boljši samopodobi. Sodelovalne oblike učenja in predvsem medvrstniško vrednotenje vplivajo tudi na odnose v razredu. Učenci si med seboj pomagajo, se spodbujajo, pohvalijo. V obdobju adolescence, ko je mladostnikom mnenje vrstnikov zelo pomembno, to ni nepomembno. Učijo se pohvaliti in pohvalo sprejeti. Sprejemajo pripombe in usmeritve učitelja ali sošolcev, saj se začnejo zavedati, da so dobronamerne in dragocen napotek, kako lahko postanejo pri učenju uspešnejši.

Učence vedno presenetijo, kako je lahko Napoleon, ki mu je bila podložna skoraj celotna Evropa, v Rusiji tako nepremišljeno zapravil oblast. Celo trinajstletniki hitro ugotovijo, da so ga do poraza pripeljale prevelike ambicije in občutek nepremagljivosti, da je hotel preveč. Nekdo od učencev se je celo pošalil, da morda ne bi naredil tako usodnih napak, če bi imel ob sebi kritičnega prijatelja, ki bi ga pravočasno opozoril na slabe odločitve.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Zapiši tri dejstva o Ilirskih provincah.

- Območje slovenskih dežel ✓
- Maji na Osmansko cesarstvo ✓
- Odvisne od Francije

Kaj želiš še izvedeti o Ilirskih provincah? Zapiši vprašanje.

Ali so morali preživeti slovenskih dežel v vojno?

Vstopni listek

5. naloga

Ponovno preglej odgovore. S svojimi besedami povzemi ugotovitve. Napiši krajši pisni sestavek o odzivih različnih družbenih skupin na Slovenskem na francosko oblast.

Preduzem Binetje so imeli ^{se negativno odzvali} negativen odziv na francosko oblast, saj so jim ti nalagali nove davke, tudi poročevali so jim davke. Presegali so v njihovo versko širjenje, saj so bili odpravljani mnogi cerkveni prostori. Tudi plemiči in duhovščina so imeli negativen odziv, saj je francoska oblast odzela katoliški cerkvi nadoblastvom in vsi duhovščini so postali enaki pred zakonem. Le meščanstvo in izobraženci so imeli pozitiven odziv, saj je slovensčina postala učni jezik, ustanovile so se gimnazije in meščanstvo je podprlo revolucionarne zahteve po svobodi in enakosti. A med prebivalstvom so bili tudi robovničarji, ki so bili največkrat vojaški dezertarji (vojaki, ki so pobegnili iz vojske), bili so tudi razbojniki, ki so ropali in imeli so roparske pohode. Francozi so tudi leta 1810 deloma zatrti robovničarstvo.

V besedilu si dobro povzela odzive različnih družbenih skupin na fr. oblast. Razmisli, zakaj se je v času Ilirskih provinc število robovničarjev povečalo.

jun. 2014 P.S.

Prosi sošolca/sošolko, naj prebere tvoj povzetek. V tabeli naj označi, ali si zapisal in razložil vse predvidene vsebinske elemente. Na koncu naj te opozori na morebitne napake ali pa ti svetuje, kako lahko svoj povzetek izboljšaš.

MOJ POVZETEK BO OVREDNOTIL/A SOŠOLEC/SOŠOLKA

	DRŽI	DELNO DRŽI	NE DRŽI
Povzetek je smiselno in povezano besedilo.	✓		
V povzetku so predstavljeni in pojasnjeni odzivi različnih družbenih skupin na francosko oblast na Slovenskem.	✓		
V povzetku je razloženo, kakšne odzive je francoska oblast pustila v ljudski umetnosti.		✓	
V povzetku je omenjen pojav rokovnjaštva v času Ilirskih provinc.		✓	

Moj nasvet sošolcu

Pohvala: *helo si je zapisal glede odzivov družbenih skupin na francosko oblast, radeno si nelo samo predstaviti.*

Nasvet za izboljšanje povzetka: *Je vrtake naloge napisati nekaj stavkov, da bo vedoval ve.*

Vrstniško vrednotenje

Slovenski narodni buditelji skozi prizmo formativnega spremljanja učencev

Marjetka Čas, Osnovna šola Gustava Šiliha, Laporje

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine načrtno izvajam že več let. Pri pouku z učenci sledimo vsem fazam formativnega spremljanja: od ugotavljanja predznanja pa vse do določanja ciljev oz. namenov učenja, kriterijev uspešnosti, zbiranja dokazov, dajanja povratne informacije, samovrednotenja in vrstniškega vrednotenja ter refleksije.

V prispevku bom predstavila formativno spremljanje na primeru učnega sklopa Slovenski narodni buditelji konec 18. stoletja v okviru obvezne teme Od fevdalne razdrobljenosti do konca starega reda (Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli, 2011, str. 18). Učni sklop smo obravnavali v 90-minutni fleksibilno izvedeni strnjeni učni uri. Namen zasnovane učne ure je bil, da učenci na temelju elementov formativnega spremljanja svojo bralno pismenost nadgradijo z učinkovito bralno učno strategijo, vrednotijo svojo zmožnost sodelovanja in komuniciranja v skupini ter spremljajo lastno učenje.

Vsebinski cilji obravnavanega učnega sklopa so, da učenci in učenke:

- pojasnijo vpliv razsvetljenstva na slovenske narodne buditelje;
- navedejo imena in dela najpomembnejših slovenskih narodnih buditeljev konec 18. stoletja;
- ovrednotijo pomen slovenskih narodnih buditeljev za dvig slovenske narodne zavesti (tedaj je deželna zavest prevladovala nad narodno);
- primerjajo splošno šolsko obveznost tedaj in danes.

Procesni cilji obravnavanega učnega sklopa so, da učenci in učenke:

- zbirajo, izbirajo, uporabljajo informacije in dokaze iz učbenika in zgodovinskih virov, jih obdelujejo, interpretirajo in predstavljajo ustno, pisno ali s pomočjo različnih izdelkov;
- sodelujejo v sodelovalnih oblikah dela, prevzemajo vloge v skupini, vrednotijo svojo zmožnost sodelovanja in komuniciranja;
- razvijejo in izkažejo spretnosti za razvoj kritičnega razmišljanja, formativnega spremljanja lastnega napredka in samovrednotenja.

Elementi in orodja formativnega spremljanja pri obravnavanem učnem sklopu

Pri obravnavanem učnem sklopu so bili zajeti vsi elementi formativnega spremljanja: ugotavljanje predznanja, določanje ciljev oz. namenov učenja s kriteriji uspešnosti, zbiranje dokazov, večsmerna povratna informacija, samovrednotenje ter refleksija.

Vsi elementi so se med seboj prepletali, se dopolnjevali in skupaj tvorili zaključeno celoto. V uvodnem delu ure so učenci aktivirali svoje predznanje z namenom, da dobijo uvid, kaj o tej temi že vedo, in da jih motiviram za nadaljnjo obravnavo.

Še posebej pomembni so nameni učenja, saj veliko učencev ne razume ciljev, ki so zapisani v učnem načrtu, zato je potrebno le-te zapisati v njim razumljivi obliki in jih osmisliti. Na podlagi namenov učenja so nastali kriteriji uspešnosti, ki so učencem dali povratno informacijo, kaj bodo znali med obravnavo oz. ob koncu učnega sklopa.

Velik poudarek pri zbiranju dokazov o učenju je bil na dvigu bralne pismenosti učencev na temelju bralnih učnih in učnih strategij. V obravnavo sem vključila elemente Paukove bralne učne strategije in Vennov diagram.

V celotni učni uri je potekala večsmerna ustna povratna informacija, še posebej med učenci v sodelovalnih skupinah. Izjemnega pomena pa sta bila tudi samovrednotenje in refleksija lastnega dela in dela v sodelovalni skupini, saj sta učencem dala uvid, kako bi lahko svoje delo nadgradili in kaj bodo v prihodnje spremenili pri delu v sodelovalnih skupinah.

Uporabila sem dve orodji formativnega spremljanja, tj. tabelo z zapisom ciljev oz. namenov učenja in kriterijev uspešnosti ter povratno informacijo o skupinskem delu.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

gotavljanje predznanja

V uvodni motivaciji so učenci aktivirali svoje predznanje o slovenskem narodnem prepovedu z metodo podstavka. Metoda je zelo motivacijska, saj se želijo učenci s svojim predznanjem dokazati pred svojimi sošolci in hkrati z rangiranimi pojmi prispevati k uspehu celotne skupine znotraj razreda.

Delo je potekalo v heterogenih sodelovalnih skupinah. Na listu papirja, ki je bil razdeljen na štiri dele (metoda podstavka), so učenci zapisali, vsak na svoj del, tri do pet ali več ključnih pojmov ali besednih zvez (individualizacija), ki jih poznajo v povezavi z obravnavano tematiko, in jih nato v sodelovalni skupini predstavili svojim sošolcem. V skupini so učenci pojme rangirali (izpostavili tri najpomembnejše) in jih z utemeljitvijo predstavili preostalim skupinam v razredu.

Obrazec za ugotavljanje predznanja – podstavek

Slovenski narodni
prepoved

eznanitev s cilji oziroma nameni učenja

Učencem sem s pomočjo predstavitve PowerPoint predstavila skupne učne cilje, ki smo jih nato skupaj preoblikovali za namene učenja (tabela Nameni učenja in kriteriji uspešnosti za učni sklop Slovenski narodni buditelji). Na temelju le-teh so učenci v tabelo zapisali kriterije uspešnosti. Vsak je v tabelo zapisal tudi svoj osebni cilj, ki mu bo sledil pri tem učnem sklopu. Ob koncu obravnave so v tabelo označili, kako uspešni so bili pri doseganju namenov učenja s pomočjo kriterijev uspešnosti. Pri tistih, kjer niso bili uspešni, so v opombe zapisali, kaj še morajo narediti, da bodo stanje izboljšali.

Nameni učenja in kriteriji uspešnosti za učni sklop Slovenski narodni buditelji

Nameni učenja	Kriteriji uspešnosti	Da	Deloma	Ne	Opombe
Učim se:	Uspešen/uspešna bom, ko:				
pojasniti vpliv razsvetljenstva na slovenske narodne buditelje;	pojasnim, kako je razsvetljenje vplivalo na delo slovenskih narodnih buditeljev;				
navesti imena in dela najpomembnejših narodnih buditeljev konec 18. stoletja;	navedem imena in dela najpomembnejših narodnih buditeljev;				
ovrednotiti pomen slovenskih narodnih buditeljev za dvig slovenske narodne zavesti;	pojasnim pomen slovenskih narodnih buditeljev za dvig slovenske narodne zavesti;				
primerjati splošno šolsko obveznost tedaj in danes;	ob Vennovem diagramu primerjam splošno šolsko obveznost tedaj in danes;				
sodelovati v sodelovalnih oblikah dela, prevzemati vloge v skupini, vrednotiti svojo zmožnost sodelovanja in komuniciranja;	aktivno sodelujem v skupini, prevzemam vloge;				
izbrati ključne informacije in pomembne podrobnosti in dejstva iz virov;	izberem ključne informacije in pomembne podrobnosti in dejstva iz virov;				
oblikovati samostojne odgovore in razlage iz virov.	iz virov oblikujem samostojne odgovore in razlage.				
Moj osebni cilj – namen učenja	Moj osebni cilj – kriterij uspešnosti				
Učim se:	Uspešen/uspešna bom, ko:				

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Aktivnosti za zbiranje dokazov o učenju

Zbiranje dokazov mi omogoča vpogled v razumevanje učne snovi, v način učenja in napredek učencev, torej so ključnega pomena v procesu formativnega spremljanja.

V uvodnem delu so učno šibkejši učenci individualno preleteli besedilo na učnem listu, s pomočjo katerega je potekalo sodelovalno učenje, ter ob ponovnem branju izluščili pomembne informacije in jih zapisali v levo kolono tabele po Paukovi bralni učni strategiji, v desno kolono pa ključne besede oz. pojme. Preostali učenci pa so po preletu besedila in branju iz besedila izpisali le ključne besede oz. besedne zveze.

Ko so končali z zapisom, so v sodelovalni skupini predstavili svoje delo, tj. izpisane pojme oz. besedne zveze, in skupaj zapisali povzetek na temelju že poznanih kriterijev uspešnosti za povzetek. Pri nastajanju povzetka so sodelovali vsi člani skupine (vsak je posredoval eno poved). Spodbujala sem in jim dajala sprotne ustne povratne informacije. Posamezni člani skupine, tj. poročevalci, so predstavili povzetke. Preostali učenci so jim na temelju kriterijev uspešnosti za povzetek podali ustne povratne informacije po metodi »sendviča«, kar pomeni, da so najprej pohvalili njihovo delo, nato pa so jim z vprašanji nakazali, kaj še ni bilo zadovoljivo in kako bi lahko po njihovem mnenju povzetek nadgradili.

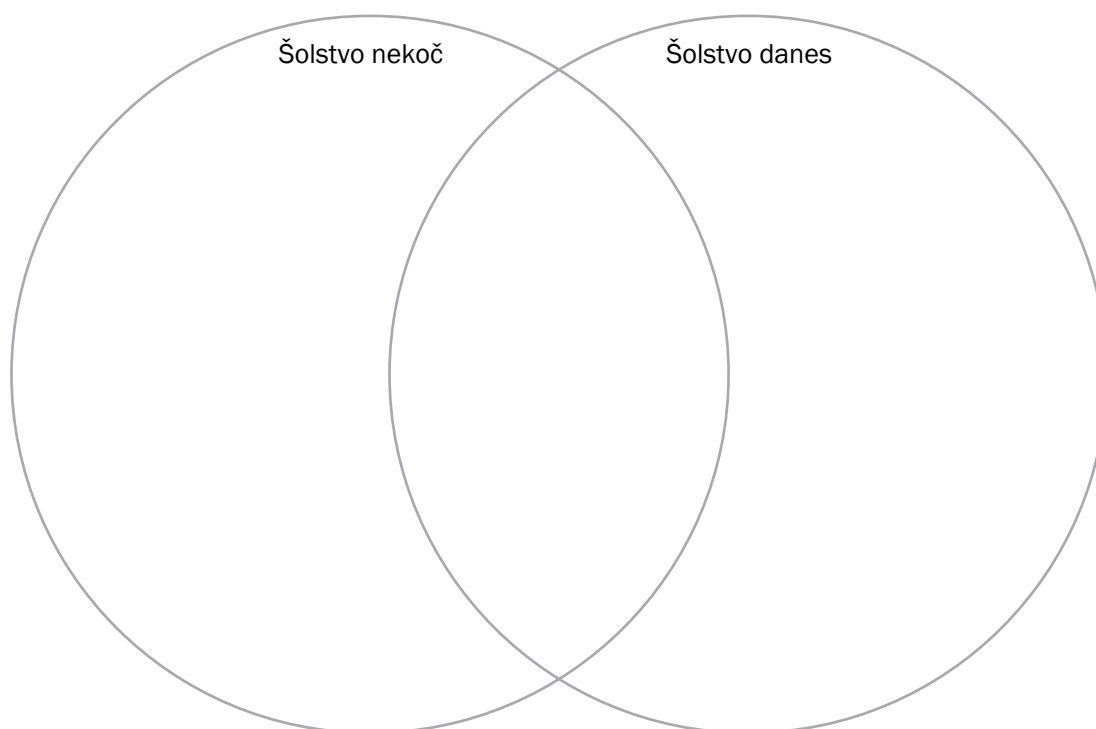
Obrazec s kriteriji uspešnosti za povzetek

Kriteriji uspešnosti	Da	Deloma	Ne	Opombe
Uspešen/uspešna bom, ko:				
• povzamem večino pojmov in pomembnih podrobnosti iz besedila (gradiva) s svojimi besedami;				
• razvidna je zveza med glavnimi mislimi;				
• uporabljam zgodovinski jezik in strokovno terminologijo;				
• zapis oblikujem v krajših strnjenih povedih.				

Nato so učenci v skupini dopolnili Vennov diagram in z njim primerjali položaj šolstva v drugi polovici 18. stoletja s šolstvom danes. Ugotavljali so podobnosti in razlike. Ob poročanju sošolcev so preverili pravilnost zapisa in dopolnili manjkajoče podatke.

Vennov diagram za primerjavo šolstva v drugi polovici 18. stoletja in danes

Učenci so učno snov ponovili na temelju postavljanja vprašanj sošolcem. Spodbudila sem jih k postavljanju vprašanj na različnih taksonomskih ravneh po Bloomovi taksonomiji (priklic, uporaba in ustvarjanje) in jim razdelila številke, ki so ponazarjale težavnost vprašanj, ki jih morajo sestaviti (individualizacija).

Član skupine, ki je dobil številko 1, je zapisal dve vprašanji na prvi taksonomski ravni; član skupine, ki je imel številko 2, je zapisal dve vprašanji na drugi ravni; član skupine, ki je imel številko 3, je zapisal dve vprašanji na tretji ravni; član skupine, ki je imel številko 4, pa je zapisal dva predloga, kaj bi v zvezi z obravnavano učno snovjo še želel izvedeti. Vsak učenec je vprašanji zastavil preostalim članom skupine. Nato so v skupini naredili izbor dveh vprašanj, ki so ju zastavili drugi skupini. Tako so skupine postavljale vprašanja druga drugi v smeri urnega kazalca, sama pa sem jim dajala sprotne povratne informacije glede pravilnosti odgovorov. Tako smo preverili razumevanje obravnavane učne snovi.

Za domačo nalogo so učenci zapisali razmišljanje na temo Kakšna je narodna zavest Slovencev danes.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Samovrednotenje in refleksija

Ob koncu fleksibilne učne ure so učenci ovrednotili, v kolikšni meri so dosegli namene učenja in kriterije uspešnosti, tako da so v tabelo za samovrednotenje in refleksijo o sodelovalnem učenju s križcem označili, kako uspešni so bili. Če so v celoti usvojili kriterije uspešnosti, so označili z zeleno barvo, če so jih usvojili deloma, z rumeno, če pa jih še niso usvojili, pa z rdečo. Prav tako so pod opombe zabeležili, kaj morajo še storiti, da bodo navedene kriterije, ki jih še niso usvojili, dejansko obvladali.

Nato so zapisali refleksijo o poteku in uspešnosti dela v sodelovalni skupini. Individualno so zapisali svoje predloge na obrazec, jih predstavili v skupini, kjer so oblikovali skupne ugotovitve, te pa so poročevalci skupin predstavili celotnemu razredu.

Samovrednotenje in refleksija sodelovalnega učenja

Učna tema: _____

Datum: _____

Namen dela: _____

Člani skupine: _____

Kako bi ocenil vaše delo?

Izberi ustrezní znak semaforja	Doseganje ciljev	Sodelovanje	Izvirnost	Disciplina
☐ ☐ ☐				

Kaj bi pohvalil?

Kaj bi v prihodnje spremenil?

Sklep

Pri takšnem načinu dela sem ugotovila številne prednosti. Določene prednosti pa so mi posredovali tudi učenci. Pohvalili so večjo vključenost oz. participacijo v sam pouk in poudarili pomen skupnega načrtovanja ciljev oz. namenov učenja in kriterijev uspešnosti, na temelju katerih laže in učinkoviteje zbirajo in vrednotijo dokaze ter presojujejo svoje dosežke in dosežke sošolcev. Zelo pomembno se jim zdi, da jim je omogočeno dokazovanje znanja na različne načine in da lahko tudi sami sonačrtujejo strategije učenja.

Ugotovila sem, da so učenci aktivnejši v vseh fazah pouka in kažejo večje zanimanje za učenje zgodovine, njihovo znanje pa je posledično kakovostnejše in trajnejše. Povečala se je vrstniška povratna informacija med njimi v smislu sodelovanja in učinkovitega komuniciranja (kriteriji uspešnosti so učinkovit pripomoček za spremljanje in vrednotenje dobro usvojenega znanja oz. za dobro opravljeno nalogo). Nadgradili so bralno pismenost in učinkovite tehnike učenja učenja in tako usvojili nekatera vseživljenjska znanja. Zraven vsega naštetega pa je velik pomen te razvojne naloge v tem, da so učenci postali bolj odgovorni za svoje učenje.

POVRATNA INFORMACIJA O SKUPINSKEM DELU

Učna tema: Slovenski narodni preporod

Datum: 21.4.2017

Namen dela: osvojitve ciljev

Člani skupine: Karolina, Teja, Blažka, Timi

Kako bi ocenili vaše delo?

Izberi ustrezn znak	Doseganje ciljev	Sodelovanje	Izvirnost	Disciplina
☒ ☐ ☒	☒	☒	☐	☒

Kaj bi pohvalili? Da smo dobro in disciplinirano sodelovali.

Kaj bomo v bodoče spremenili?
Da bomo poskusili biti bolj izvirni.

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru učne teme Reforme Marije Terezije in Jožefa II.

Tatjana Kreč, Osnovna šola Miška Kranjca, Ljubljana

V prispevku predstavljam primer formativnega spremljanja znanja in učenja, ki sem ga izvedla ob obravnavi učne teme Reforme Marije Terezije in Jožefa II., ki je v sklopu obvezne teme Od fevdalne razdrobljenosti do konca starega reda (Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli, 2011, str. 18), in sicer v dveh učnih urah.

Elementi formativnega spremljanja, ki sem jih vključila v učni proces, so učencem omogočili samostojno učenje, delo z različnimi zgodovinskimi viri, razvijanje kritičnega mišljenja in vrstniško sodelovanje.

Vsebinski cilji učnega sklopa so bili, da učenci in učenke:

- na primeru habsburške monarhije razložijo značilnosti razsvetljenske absolutistične monarhije;
- opišejo glavne reforme Marije Terezije in Jožefa II.;
- sklepajo o posledicah in pomenu reform za različne sloje prebivalstva;
- primerjajo splošno šolsko obveznost tedaj in danes.

Procesni cilji učnega sklopa so bili, da učenci in učenke:

- razvijejo in izkažejo spretnosti izbiranja informacij iz različnih zgodovinskih virov (film o Mariji Tereziji; pričevanje);
- razvijejo in izkažejo spretnost kritične presoje zgodovinskih virov in njihove uporabne vrednosti;
- oblikujejo odgovore, sklepe, razlage, mnenja;
- razvijejo in izkažejo sposobnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, vživljanje v situacijo).

Odnosni cilj učnega sklopa je bil, da učenci in učenke:

- na konkretnih zgledih in primerih absolutističnih držav sklepajo o tedanjem pojmovanju vloge posameznika v družbi in državi.

Pri izvedbi učnih ur sem načrtovala in izvedla naslednje bralne učne strategije:

- izpisovanje ključnih besed,
- bralna učna strategija VŽN,
- študijsko branje.

V učni proces pa sem vključila tudi naslednje didaktične strategije:

- individualno delo,
- delo v parih,
- delo z viri,
- debata,
- vživljanje v situacijo.

Namen izbranih bralnih učnih strategij in didaktičnih strategij ob podpori formativnega spremljanja je bil, da se učenci aktivno vključijo v učni proces.

Načrtovani elementi formativnega spremljanja

V učni sklop Reforme Marije Terezije in Jožefa II. v obsegu dveh učnih ur so bili vključeni naslednji elementi formativnega spremljanja:

1. predznanje,
2. cilji in namen učenja,
3. kriteriji uspešnosti,
4. povratna informacija,
5. samovrednotenje in refleksija.

V uvodnem delu učnega procesa sem učence z vstopnimi lističi z vprašanji spodbudila k razmišljanju o pomenu izobraževanja in obvezni osnovni šoli. Sledil je pogovor o predznanju in izkušnjah učencev, vključenih v obvezno osnovnošolsko izobraževanje. Tako imenovano »viharjenje možganov« je učencem omogočilo aktivno sodelovanje. Osebnosti cilje so načrtovali z obrazcem Moje učenje, dokazi učenja so bili izpolnjeni delovni list in obrazec Ponovimo, razmišljanje o učenju je bilo izvedeno z obrazcem za refleksijo.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Ključna vprašanja za ugotavljanje predznanja

Katere so prednosti izobraževanja?

Zakaj obiskujem šolo?

Zakaj mora obstajati obvezna osnovna šola?

Predstavitve namenov učenja in načrtovanje osebnih ciljev učenja

Učencem sem predstavila učne cilje in jim približala zgodovinski čas Marije Terezije in Jožefa II.

Ob vprašanju *Kaj že veš o Mariji Tereziji?* so ugotavljali svoje predznanje. Gre za vladarico, ki je s svojimi reformami pustila viden pečat v življenju in zgodovini Slovencev, ki je opazen še danes, zato sem predvidevala, da bodo o reformah Marije Terezije že marsikaj vedeli. Izpolnili so obrazec *Moje učenje*, v katerega so zapisali, kaj o učni temi že vedo, in opredelili dva svoja osebna cilja, ki so ju želeli doseči ob koncu učnih ur.

Obrazec Moje učenje

Ime: _____

Moja tema: _____

Moji cilji bodo:

Kaj že vem o tem?

Kaj še želim zvedeti o tem?

To bom razumel, ko _____

Sodelovalno učenje s pomočjo zgodovinskih virov

Učencem sem razdelila učne liste za samostojno delo. V prvem delu učnega procesa so delali z različnimi zgodovinskimi viri. Ogledali so si film o Mariji Tereziji in ga primerjali s sliko v učbeniku. Svoja opažanja so zapisali.

V nadaljevanju je delo potekalo v parih. Prva učna ura je bila namenjena reševanju nalog na učnem listu, potekala pa je po naslednjih korakih:

1. Učenci v učbeniku preberejo vsebino reform. Izpišejo ključne besede.
2. Vživijo se v vlogo pripadnika enega od družbenih slojev v tedanji habsburški monarhiji: kmet, plemič, meščan ali duhovnik.
3. Izpolnijo tabelo o pomenu reform za družbeni sloj, ki so si ga izbrali.
4. Ponovno preberejo določila šolske reforme in jih primerjajo s sedanjim Zakonom o osnovni šoli. Izpolnijo tabelo o osnovnem izobraževanju nekoč in danes.
5. Spoznanja predstavijo med seboj oz. sošolcu/sošolki.
6. Skupne ugotovitve predstavijo pred razredom.

Obrazec o značilnostih reform Marije Terezije ter za primerjavo šolske reforme Marije Terezije in današnjega osnovnošolskega izobraževanja

Izberi enega od družbenih slojev in reši nalogo.

KMET

PLEMIČ

MEŠČAN

DUHOVNIK

Katere reforme se ti zdijo koristne?

Zakaj?

Katere reforme bi zavrnil/-a?

Zakaj?

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Vprašanje	Čas Marije Terezije	Sedanje šolstvo
Starost vpisa otrok v šolo.		
Trajanje obveznega osnovnega šolanja.		
Učni jezik pouka.		
Odgovornost staršev za šolsko obveznost svojih otrok.		
Položaj učitelja/učenca.		

Pri drugi učni uri so učenci predstavljali svoje zapise na učnih listih. Pregledali smo ključne besede, ki so jih zapisali v obrazec Ponovimo.

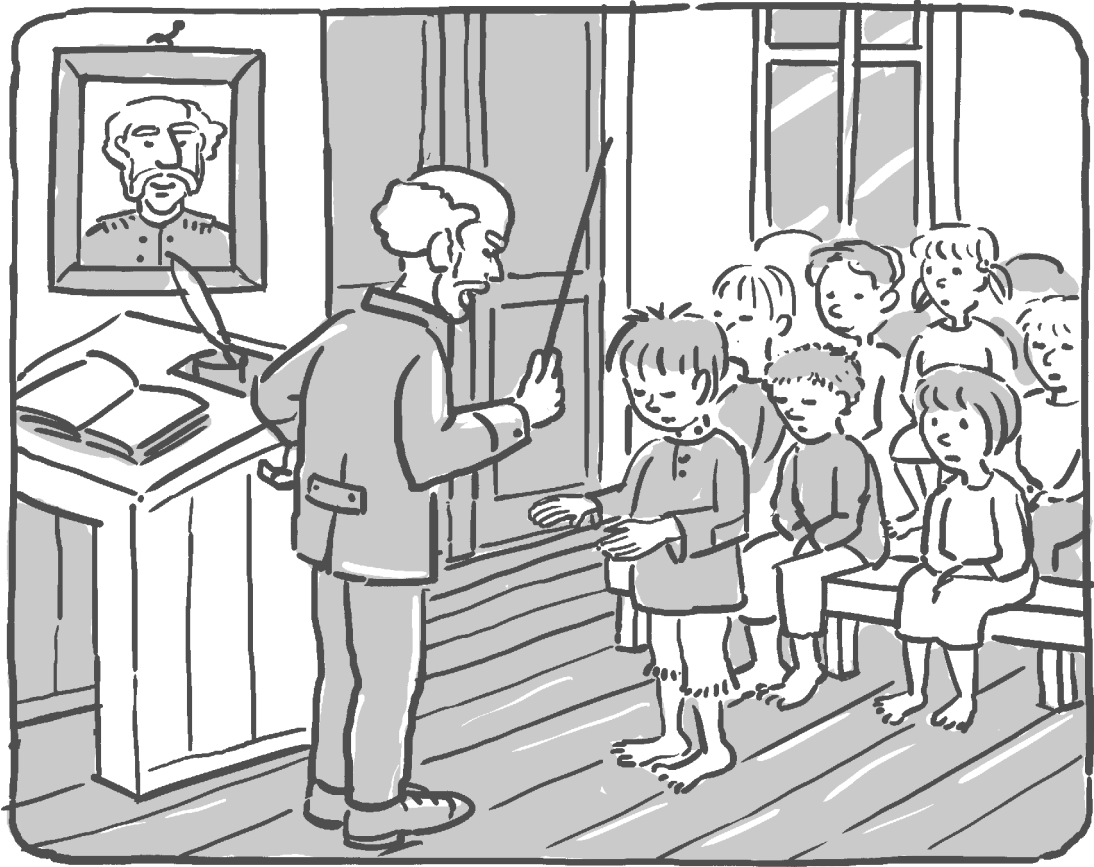
Obrazec Ponovimo

Kako se je reformirala habsburška monarhija?

Vzroki za reforme

Katere reforme?

Posledice reform za državo

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Učenci so pojasnili pomen reform za državo in pomen reform za kmete, ki so bili najštevilčnejši družbeni sloj v habsburški monarhiji. Šolsko reformo so primerjali z današnjim osnovnošolskim izobraževanjem.

Samovrednotenje in refleksija učencev po obravnavi učnega sklopa

a) Samovrednotenje namenov učenja

Učenci so presodili, v kolikšni meri so dosegli namen učenja s pomočjo obrazca Moje učenje. Ponovno so preverili svoje cilje učenja, ki so jih zapisali na začetku učnega procesa. V pogovoru, ki sem ga vodila, so ugotovili, ali so jih dosegli. Z rezultati svojega dela so bili zadovoljni, saj so zastavljene cilje dosegli.

b) Refleksija

Na koncu učnega procesa so izpolnili obrazec Refleksija. Razmislili so o svojem delu ter ocenili, kako uspešni in zadovoljni so bili ob zaključku učnih ur.

Obrazec Refleksija

Mislim, da so bili moji rezultati dobri, ker _____

Če bi to še enkrat naredil/-a, bi spremenil/-a _____

Zdaj se počutim _____

Sklep

Obe učni uri sta potekali zelo dinamično in ustvarjalno. Poudarek je bil na samostojnem in aktivnem delu učencev. Učenci so bili vključeni v vse elemente učnega procesa.

Vključevanje elementov formativnega spremljanja povečuje odgovornost za delo učencev, učitelj pa postane usmerjevalec in koordinator učnega procesa.

S pomočjo formativnega spremljanja učenci spoznajo pomen samostojnega dela, uporabo različnih veščin dela, bralnih učnih in didaktičnih strategij.

Namen formativnega spremljanja je, da bodo učenci izboljšali svoje učenje ter osmislili znanje in uporabo veščin dela z viri in sodelovanja.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Obrazec o značilnostih reform Marije Terezije ter za primerjavo šolske reforme Marije Terezije in današnjega osnovnošolskega izobraževanja

Izberi enega od družbenih slojev in reši nalogo.

KMET

PLEMIČ

MEŠČAN

DUHOVNIK

Katere reforme se ti zdijo koristne?

Duhovniki so morali voditi matične knjige
- začeli veljati tudi druge vernosti → verska strpnost

Zakaj?

zapreti nekatere samostane
- nova izobrazba duhovnikov

Katere reforme bi zavrnil/-a?

- zapreti samostane

Zakaj?

Vprašanje	Čas Marije Terezije	Sedanje šolstvo
Starost vpisa otrok v šolo.	med 6.-12.	6 let
Trajanje obveznega osnovnega šolanja.	vraj 1 leto	9 let
Učni jezik pouka.	materni jezik, nemščina	Slovenski + Romj.
Odgovornost staršev za šolsko obveznost svojih otrok.	-kazni	-kazni
Položaj učitelja/učenca.	-učitelj nadzor -fizične kazni	-učitelj nadzor

Obrazec Ponovimo

Kako se je reformirala habsburška monarhija?

Vzroki za reforme

- neučinkovita vojska
- slaba pripravnost
- slaba organizacija

Katere reforme?

- novo šolsko
- upravna, šolska, zdravstvena, gosp.

Posledice reform za državo

- več pripravnosti
- urejena vojska

Formativno spremljanje pri pouku zgodovine na primeru dela z zgodovinskimi viri za učno temo Rim: od mestne države do prestolnice imperija

Dragica Babič, Šolski center Celje – Gimnazija Lava, Celje

V članku predstavljam izkušnje poučevanja zgodovine s pomočjo formativnega spremljanja znanja in učenja učencev na primeru dela z zgodovinskimi viri za učno temo Rim: od mestne države do prestolnice imperija (Učni načrt za zgodovino v gimnaziji, 2008, str. 15). Obravnavana tema je bila izvedena v dveh učnih urah.

Vsebinski cilji učne teme s formativnim spremljanjem so bili, da dijaki in dijakinje:

- opišejo razvoj Rima od mesta, ki je obsegalo naselje na sedmih gričih, do svetovne prestolnice;
- sklepajo o vzrokih za nastanek Rima in njegovi legi ter jih pojasnijo;
- primerjajo razvoj Rima v času kraljestva, republike in cesarstva ter ga razložijo.

Procesni cilji so bili, da dijaki in dijakinje:

- izkažejo spretnosti zbiranja in izbiranja ter kritične presoje vrednosti in uporabnosti informacij iz izbranih zgodovinskih virov in literature;
- izkažejo veščine komunikacije;
- oblikujejo samostojne sklepe, mnenja in stališča ter jih zagovarjajo.

Načrtovani elementi formativnega spremljanja

V dveh šolskih urah so bili vključeni naslednji elementi formativnega spremljanja:

- ugotavljanje predznanja,
 - cilji in nameni učenja s kriteriji uspešnosti,
 - aktiviranje dijakov, da postanejo drug drugemu vir učenja,
 - samovrednotenje, vrstniška in učiteljeva povratna informacija.

Predznanje smo ugotavljali z vstopnimi listki in tako dijake motivirali za učno snov. Cilji in nameni učenja ter izdelava kriterijev uspešnosti naredijo dijakom učenje bolj vidno – transparentno.

Zelo pomembno je delo v dvojicah, saj dijaki postanejo drug drugemu vir učenja, naučijo se strpnosti in spoštovanja drugačnega mišljenja.

Povratna informacija je eden ključnih elementov formativnega spremljanja, saj dijaku pokaže, kje mora znanje in veščine dela še izpopolniti.

Pri učnih urah sta bili uporabljeni naslednji orodji formativnega spremljanja:

1. vstopni listek in
2. obrazec s kriteriji uspešnosti.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

gotavljanje/aktiviranje predznanja učencev

Vstopni listki so bili orodje, s katerim smo ugotavljali predznanje dijakov in spodbujali njihovo vedoželjnost oz. zanimanje za novo učno snov, saj so morali zapisati tudi vprašanje, ki jih bo najbolj zanimalo pri novi učni snovi.

Vstopni listek za ugotavljanje predznanja

Ime in priimek:

O temi vem:

Vprašanje, ki se mi zastavlja:

Vstopni listek je učiteljica projicirala na interaktivno tablo in vanj vpisovala odgovore dijakov o tem, kaj vse že vedo o nastanku in razvoju Rima ter na katera vprašanja želijo odgovore.

eznanitev dijakov s cilji (nameni učenja) ter kriteriji uspešnosti za delo zgodovinskimi viri

Učni cilji iz učnega načrta, tako vsebinski kot procesni, so bili preoblikovani skupaj z dijaki, tako da so jim postali razumljivi in niso bili napisani v preveč strokovnem jeziku. Tako so razumeli, kaj se bodo naučili, katera znanja in spretnosti bodo razvili, ter prevzeli skrb in odgovoren odnos do učenja. Ob vsakem kriteriju uspešnosti za delo z zgodovinskimi viri je potekala debata o njegovem pomenu in razumljivosti.

Delo je potekalo hitro, saj so se dijaki že na začetku šolskega leta naučili delati z zgodovinskimi viri in presojati njihovo verodostojnost¹ ter izbirati ključne besede in informacije. Znajo ločiti zgodovinsko dejstvo od zgodovinskega dokaza. Argumentacije in utemeljevanja dokazov so se učili ob postavljanju vprašanj in odgovorov po Bloomovi taksonomiji v prvi ocenjevalni konferenci.

Obrazec za samovrednotenje dela z zgodovinskimi viri in vrstniško vrednotenje so izpolnili po obravnavani učni snovi.

1 Brodnik, Vilma; Babič, Dragica (2012). Zgodovina 1. Delovni zvezek za prvi letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 9.

Kriteriji uspešnosti za delo z zgodovinskimi viri za samoevalvacijo znanja²

Kriteriji	Da / 😊	Deloma / 😐	Ne / ☹️
Iz virov izberem ključne informacije, dejstva in dokaze.			
Oblikujem samostojne odgovore, sklepe ...			
Pripravim svoje mnenje in ga utemeljim.			
Znam pripraviti argumente in utemeljiti dokaze za moje trditve.			
<i>Znam vrednotiti verodostojnost virov po kriterijih: kdo je avtor, ločim mnenje, dejstvo, dokaz, stereotip.</i>			
Vire znam citirati.			

Legenda: **Z odebeljenim tiskom so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.**

Z ležečimi črkami so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja.

Z odebeljenim in zelenim so označeni kriteriji za višjo zahtevnost znanja.

Povratna informacija sošolca:

Povratna informacija učiteljice:

² Prirejeno po: Brodnik, Vilma (2015). Sprotno (formativno) spremljanje znanja. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: ZRSŠ, 2015, str. 129.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Aktiviranje dijakov, da postanejo drug drugemu vir učenja

Dijaki so s pomočjo učbenika in delovnega lista nadaljevali z delom v parih. Prebrali so zgodovinske vire iz učbenika in z delovnega lista ter skupaj v parih odgovarjali na vprašanja z delovnega lista. Nekatere dvojice so zapisovale ključne besede na rob delovnega lista, vprašanja, ki so se jim porajala ob delu z zgodovinskimi viri, pa so dopisovali na vstopni listek. Izmenjevali so svoja stališča in tako razvijali komunikacijske veščine.

Pregledali smo odgovore na delovnih listih do obdobja rimskega cesarstva, nato so si dijaki ogledali

posnetek na YouTubu (<http://www.youtube.com/watch?v=VAgA6G75Xsl>, dostop: 10. 7. 2017), ki predstavi najpomembnejše arhitekturne dosežke v času rimskega cesarstva. Ker je dokumentarni prispevek v angleškem jeziku, so drug drugemu pomagali pri pojasnjevanju neznanih besedah.

Za domačo nalogo so morali v krajšem zapisu z dokazi in primeri utemeljiti pomen ohranjanja antične kulturne dediščine na primeru Rima, kar so predstavili pri drugi šolski uri.

Primeri nalog za delo z učbenikom³ in zgodovinskimi viri z delovnega lista z naslovom *Nastanek in razvoj Rima – med mitom in zgodovino*

1. Preberi zgodovinski vir v učbeniku (vir 1) na str. 108, ki se glasi:

*»Pojem o bojih moža, kateri po sili usode
prvi prišel je na begu iz Troje v deželo Italsko,
tja na lavinijske brege
/.../
vendar še tudi potem se je moral hudo bojevati,
preden sezidal je mesto in svoje penate uvedel
v Lacij, deželo novó, od koder je pleme latinsko,
slavni očetje albanski in Rima visoki zidovi.«*

in odgovori na vprašanja.

- Poimenuj avtorja in naslov te pesnitve.
- Zakaj je napisal to literarno delo?
- Kakšne vrste je ta zgodovinski vir? Utemelji, ali je vir zanesljiv.
- č) Kdo naj bi po tem viru ustanovil mesto?
- d) Izpiši, kaj je v tem viru oz. literarnem delu pomembno za zgodovinarje.
- e) S pomočjo zemljevida v učbeniku na str. 109 poimenuj kraje, skozi katere je potoval junak.

3 Brodnik, Vilma; Jernejčič, Robert; Zgaga, Srečko (2009). *Zgodovina 1. Učbenik za 1. letnik gimnazije. Ljubljana: DZS, str. 108–110.*

2. Oglej si spodnjo sliko, ki prikazuje rimski kovanec – srebrnik (vir 2), preberi besedilo (vir 3) in odgovori na vprašanja.

Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Romulus_and_Remus#/media/File:Cr_20-1-Reverse.jpg, dostop: 2. 3. 2016.

Trojanski junak Enej je po padcu Troje dolgo taval po svetu in kočno našel svoje zatočišče v Italiji, v Laciju, kjer je ustanovil mesto Alba Longa. Po njegovi smrti so mestu vladali njegovi potomci. Ko je na oblast prišel Enejev potomec Numitor, ga je brat Amulij vrgel s prestola. Nato je ubil Numitorovega sina, njegovo hčerko Rejo Silvijo pa je poslal za svečenico v svetišče boginje domačega ognjišča Veste. Imenoval jo je za vestalko, saj je vedel, da se vestalke ne smejo poročiti, in tako bi Numitor ostal brez potomcev, ki bi lahko zavladali Alba Longi. Kljub temu da je bila Reja Silvija svečenica, se je v njo zaljubil bog vojne Mars; tako je rodila dvojčka Romula in Rema. Ko je Amulij izvedel, kaj se je zgodilo, je svojemu sužnju naročil, naj otroka odvrže v reko Tiberu. Voda je brata odnesla na obrežje ob podnožju Palatina, kjer ju je našla volkulja, ki ju je vzgojila in ju hranila z lastnim mlekom. Čez nekaj časa ju je k sebi vzel pastir Faustul (lat. Faustulus) in ju s svojo ženo Ako Larentio (Acca Larentia) vzgojil kot lastna sinova, četudi ni vedel za njuno usodo. Ko sta Romul in Rem odrasla in izvedela za svojo usodo, sta odšla do Kralja Amulija in ga vrgla z oblasti, tako da je Romul ubil Amulija, na oblast pa se je vrnil njun ded, Numitor. Čez nekaj časa sta se Romul in Rem odločila, da ustanovita lastno mesto. Dogovorila sta se, naj bo ustanovitelj in vladar mesta tisti, ki bo videl več ptic. Tako sta odločitev prepustila bogovom.

Romul se je povzpел na grič Palatin, Rem pa na Aventin. Romul je videl šest ptic, Rem pa dvanajst. Romul ni prenesel poraza, zato je ubil brata Rema. Mesto, ki mu je vladal, je poimenoval Rim (21. aprila 753 pr. n. št.). Romul je vladal pravično, zato se ljudje niso pritoževali.

Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Nastanek_Rima, dostop: 2. 3. 2016.

- a) Katerega leta naj bi po legendi nastalo mesto Rim?
- b) Pojasni izvor imena Rim/Roma.
- c) Kaj je mit oz. legenda?
- č) Kako je mit o nastanku Rima povezan z bogom Marsom?

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

3. Preberi zgodovinski vir v učbeniku na str. 108 (vir 4), ki se glasi:

»Nekateri deli mesta, tisti, ki leže na gričih in strmih pečinah, so utrjeni po naravi sami in potrebujejo le malo okrepitve. Druge varuje reka Tibera, ki ima le en iz lesa zgrajen most, katerega v vojnem času odstranijo. En del, ki je najbolj ranljiv in se razteza od eskvilinskih do kolinskih vrat, pa je umetno utrjen.«

in odgovori na vprašanja.

- Iz vira izpiši dele besedila, ki so zelo pomembni pri postavitvi Rima.
- Zakaj je mesto nastalo ob reki Tiberi?
- Kateri od štirih virov se ti zdi najbolj zanesljiv? Svoj odgovor utemelji z informacijami in dokazi iz vseh štirih virov.

Samovrednotenje, vrstniška in učiteljeva povratna informacija

a Samovrednotenje dela z zgodovinskimi viri

Dijaki so po končanem delu vrednotili svoje večine dela z zgodovinskimi viri tako, da so še enkrat prebrali kriterije uspešnosti za delo z zgodovinskimi viri in izpolnili obrazec. Večina je zapisala, da so uspešni pri določanju ključnih dejstev in dokazov, nekateri pa so ugotovili, da jim dela težave utemeljevanje mnenja/argumentacija, kar je v prvem letniku še razumljivo.

b Vrstniška in učiteljeva povratna informacija

Delovne liste so si med sabo pregledali sošolci in nato jih je pregledala še učiteljica. Napisali so povratno informacijo. Pri tem so pazili, da so najprej izpostavili dijakova močna področja, nato pa predlagali izboljšave. S tem dijaka usmerimo, kako naj dela naprej in mu ponudimo možnost za odpravljanje pomanjkljivosti. Takšen dijak je bolj motiviran za učenje in se veseli svojih učnih uspehov.

Učitelju povratna informacija pomaga ugotavljati, kaj dijaki razumejo in česa ne, kje delajo napake, na katerih področjih so močni. Z nasveti za izboljšanje pa dijaka spodbudimo k nadaljevanju učenja. Dijakinji sta na delovni list pri vprašanju 1c napisali, da je Vergilova Eneida zanesljiv zgodovinski vir. Sošolec jima je v vrstniški povratni informaciji zapisal, naj »poiščeta in zapišeta čisto konkretne dokaze iz pesmi«. Učiteljica jima je predlagala, da ponovno preverita, ali je pesnitev verodostojen zgodovinski vir. Pri tem jima je predlagala, da preverita večine dela z zgodovinskimi viri in ugotavljanje njihove verodostojnosti v delovnem zvezku 1 na strani 9.

Sklep

Aktivnost in motiviranost dijakov se s formativnim spremljanjem znanja in učenja močno poveča, vloga učitelja pa se spremeni, saj postane usmerjevalec pouka in motivator. Dijaki se bolj poglobijo v učno snov in si je ne želijo samo zapomniti, tako kot ob klasično izvedenih učnih urah, ko učitelj predava o učni snovi. Razumejo, kaj se učijo in zakaj, vedo, kdaj bodo uspešni, saj jim to omogočijo znani kriteriji uspešnosti. Pri vključevanju formativnega spremljanja znanja v pouk je treba paziti, da posamezne elemente uvajamo postoma. Povratna informacija je element, ki smo si ga najprej izbrali in ga celo leto izpopolnjevali. Dijakom in učiteljici je bilo najprej nenavadno, da se kot povratna informacija ne zapišejo pravilni odgovori, ampak se z dodatnimi vprašanji sošolce oziroma dijake spodbudi k nadaljnjemu razmišljanju in tako pripelje do pravilnega odgovora. Dijaki so spoznali, da si učiteljica s takšnim načinom dajanja povratne informacije res prizadeva za izboljšanje njihovega znanja in uspeha in da ji ni najpomembnejše pridobivanje številčnih ocen. Pokazalo se je, da se dijaki veliko bolj potrudijo, če vedo, da jim bo povratno informacijo dal sošolec, ali če bodo izvedli samoevalvacijo znanja.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Vstopni listek	Ime in priimek: Nina Naprudnik, 1. a
O temi vem:	- Rim je nastal leta 753 BC. - Povetano z legendo o Romulu in Remu. - Vidno ga je prenovil Avgustus (marmor) - Eneida (Enej pride iz Grčije)
Vprašanje, na katerega želim odgovor:	- Kakšne hiše so imeli prvi naseljenci? - Kdaj je mesto najbuj cvetelo?

Nina Naprudnik: vstopna kartica.

Zeb dobro si iz virov izluščil informacije in jih podal s ključnimi besedami, bi pa jih nisi direktno prepisal iz virov (ampak predstavil s svojimi besedami).

Pri nalogi I/4 lahko doda tudi zakaj so podatki verodostojni in preverjeni.

Pri nalogi IV/8 bi lahko primerjal tudi gradbeni material, ki so ga uporabljali o razliki izmed obeh obdobji (torej marmor in žgana opeka)

Luka Vozel: Povratna informacija.

Formativno spremljanje dela z zgodovinskimi viri pri pouku zgodovine v gimnaziji

Mag. Damjana Krivec Čarman, Škofijska gimnazija Antona Martina Slomška, Maribor

Formativno spremljanje bogati in podpira moj pouk zgodovine, saj ga najpogosteje povežem z razvijanjem učenja učenja ter z delom z zgodovinskimi viri. Ob analiziranju stila poučevanja sem ugotovila, da se pogosteje, kot si želim, zatekam v držo učitelja »informatorka« in pri tem zanemarjam potencialne dijakov in ne nazadnje tudi svoje učiteljske potencialne. Odločila sem se, da bom pri načrtovanju pouka večjo pozornost posvetila samovrednotenju in vrstniškemu vrednotenju ter tako pripravila dejavnosti, ki bodo dijakom nudile podporo pri razvijanju tovrstnih veščin.

Sčasoma me je odkrivanje elementov formativnega spremljanja spontano pripeljalo tudi do reflektiranja mojega poučevanja na področju postavljanja vprašanj, posredovanja povratne informacije ter vključevanja učencev v oblikovanje kriterijev za ugotavljanje njihove uspešnosti.

Tako se mi je sčasoma sestavila notranja struktura formativnega spremljanja, ki jo redko kdaj uspevam v celoti vključiti v eno šolsko uro, njene posamezne elemente pa zagotovo v večino učnih ur.

V nadaljevanju predstavljam učni uri, ki sem ju izvedla v nekaj zaporednih šolskih letih z dijaki 2. ali 3. letnika. Najuspešneje se zagotovo izpelje na začetku šolskega leta v 3. letniku, ko se niti učitelj niti dijaki ne obremenjujejo z zaključevanjem ocen in presojanjem napredovanja v višji letnik, delovna vnema pa še ne pojenja, kot se to praviloma dogaja v zadnjem mesecu šolskega leta. Uri sem prvič načrtovala v šolskem letu 2014/2015 in ju potem nekajkrat izpopolnjevala glede na uvajanje prvin formativnega spremljanja, odzive dijakov ter moje samoevalvacijske ugotovitve. Urama dela z zgodovinskimi viri sem dodala uvodno uro, v kateri sem dijake seznanila z okoliščinami ter vzroki za kmečke upore, zahtevami upornikov ter značilnostmi treh od štirih velikih kmečkih uporov na Slovenskem (obravnavo kmečkega upora iz leta 1515 sem prihranila za naslednji dve učni uri). Dijaki so sproti izpolnjevali vnaprej pripravljeno preglednico primerjave kmečkih uporov. V domači nalogi so se seznanili z enim od štirih

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

strokovnih člankov o vseslovenskem kmečkem uporu in odgovorili na pripravljena vprašanja na delovnem listu o kmečkih uporih na Slovenskem.¹

Pri načrtovanju naslednjih dveh učnih ur sem prav tako sledila učnemu načrtu, v katerem se kot pričakovani rezultat pri obravnavanju širše teme Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci pričakuje, »da dijaki/-inje analizirajo značilnosti etničnega, ozemeljskega, gospodarskega in družbenega razvoja zgodovinskih dežel, v katerih so živeli tudi Slovenci ter preiščejo, kako je zgodovinsko dogajanje vplivalo na kulturno ustvarjanje in delovanje med Slovenci« (Učni načrt za zgodovino v gimnaziji, 2008, str. 49). Med cilji zasledimo, da naj dijaki/-inje ključne dogodke, pojave in procese iz srednjeveške in novoveške narodne zgodovine umestijo v ustrezen zgodovinski čas in prostor ter razvijajo spretnost kritičnega presojanja zbranih informacij. Prav tako pa se pričakuje, da imajo dijaki možnost razvijanja socialnih spretnosti pri različnih oblikah sodelovalnega učenja (Učni načrt za zgodovino v gimnaziji, 2008, str. 24).

Za učno enoto *Položaj kmeta, kmečki upori* v okviru učne teme *Habsburška monarhija in Slovenci* smo načrtovali naslednje vsebinske in procesne cilje, in sicer, da dijaki/dijakinje:

- pojasnijo razširjenost kmečkega upora leta 1515, njegove značilnosti in pomen za razvoj slovenskega prostora;
- analizirajo in interpretirajo zgodovinske vire (strokovne članke) in na temelju pridobljenih podatkov oblikujejo zaključke, razlage, argumente;
- opredelijo kriterije izkazovanja učinkovitega dela z zgodovinskimi viri;
- izkažejo spretnost samoevalvacije, medvrstniškega vrednotenja, komunikacije in dela z zgodovinskimi viri;
- izkažejo večino uporabe bralnih učnih strategij (npr. ločevanje bistvenega od nebistvenega, povzemanje).

Načrtovani elementi formativnega spremljanja in izbrana orodja

Predvidela sem vključitev naslednjih elementov formativnega spremljanja in uporabo ustreznih orodij:

1. ugotavljanje predznanja – daljica samoocenjevanja dela z zgodovinskimi viri,
2. načrtovanje kriterijev uspešnosti – izdelava obrazca za ocenjevanje dela z zgodovinskimi viri,
3. vrstniško vrednotenje – povratna informacija,
4. samovrednotenje – uporaba obrazca za ocenjevanje dela z zgodovinskimi viri in daljica samoocenjevanja dela z zgodovinskimi viri,
5. preglednica za primerjavo kmečkih uporov na Slovenskem.

¹ Strokovni članki sozeti iz *Puntarskega časopisa*, objavljenega ob 500. obletnici vseslovenskega kmečkega upora. Njihovi avtorji so: Vasko Simoniti (Vse je temeljilo na kmetu, ta pa je bil od vsega odrinjen), Vesna Jerbič Perko (*Iskra, ki je zanelila požar*), Boris Hajdinjak (*Nova dognanja o kmečkem uporu leta 1515*) in Sašo Jerše (*Opis razmer na Slovenskem v opisih grofa Moritza Lacyja iz leta 1770 in 1771: izbrani odlomki*). Časopis je dostopen na spletni strani: <http://www.os-skofljica.si/wp-content/uploads/2015/11/Puntarski-%C4%8Dasopis-11.-VI.-2015-1.pdf>, dostop: 27. 6. 2017.

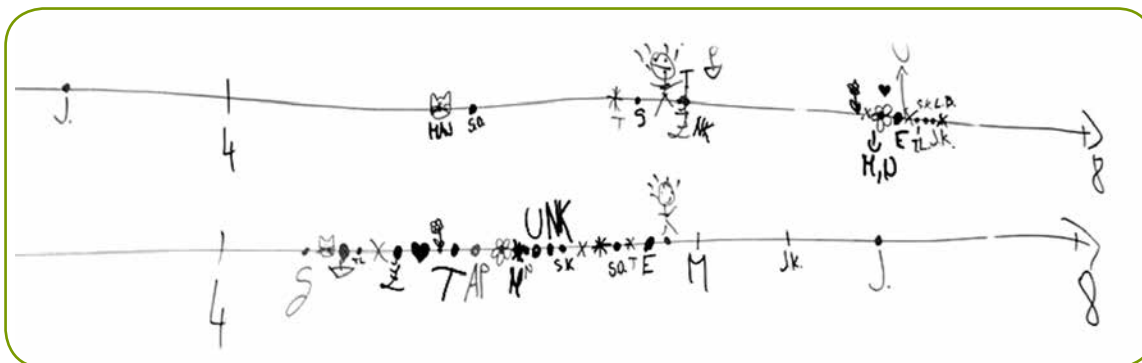
Ugotavljanje predznanja

Dijaki so se na začetku prve ure razporedili v štiri skupine glede na to, katerega od strokovnih člankov so analizirali v domači nalogi. V nekaj minutah je skupina odgovore preletela in poenotila odgovore. Kjer je bilo potrebno, sem se vključila v debato in razjasnila morebitne dileme.

Glede na to, da je v nadaljevanju usvajanje nove učne snovi temeljilo na delu z zgodovinskimi viri, sem pripravila tudi aktivnost za samovrednotenje uspešnosti dela z zgodovinskimi viri in enako ponovila

ob koncu druge ure. Na tablo sem narisala daljico in jo označila z začetno točko 0, na polovici daljice 4 in končno 8. Dijake sem povabila, da premislijo o učinkovitosti svojega dela z zgodovinskimi viri in jo ovrednotijo z 0 do 8 točkami ter nato svojo odločitev označijo na daljici, pri čemer število 8 predstavlja popolno obvladovanje dela z zgodovinskimi viri, število 0 pa označuje, da dela z zgodovinskimi viri ne obvladujejo. Njihova presoja je temeljila na izkušnjah, ki so jih pridobili v preteklih urah zgodovine in tudi pri drugih predmetih (npr. slovenščina, geografija).

Daljica za samovrednotenje uspešnosti dela z zgodovinskimi viri

Primer izpolnjene daljice za samovrednotenje uspešnosti dela z zgodovinskimi viri.

Načrtovanje kriterijev uspešnosti

Dijake sem povabila, da skupaj določimo kriterije za presojanje dela z zgodovinskimi viri. Do njihovih predlogov sem prišla z naslednjimi vprašanji:

- Kako veste, da ste dobro preučili zgodovinski vir?
- Kaj pomeni analizirati zgodovinski vir?
- Je treba za kakovostno delo z zgodovinskim virom poznati samo njegovo vsebino ali še kaj drugega? Kaj?
- Kaj nam poleg zbiranja zgodovinskih podatkov še omogočajo zgodovinski viri?

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Kriterije sem zapisala na tablo, dijaki pa v zvezke. Nato smo jih razvrstili še glede na standarde znanj (minimalni – rdeča barva, modra barva – temeljni standard znanj, zelena barva – višji standard znanja) in pripravili točkovnik.

Ob koncu prve ure so se dijaki presedli k drugemu omizju (tvorili so nove skupine) in v študijsko branje prejeli še en strokovni članek. V tem času sem pripravila obrazec za ocenjevanje dela z zgodovinskimi viri še v elektronski obliki in ga v odmoru natisnila za vsakega dijaka.

Delovni list: Kmečki upori na Slovenskem

1. VASKO SIMONITI: *Vse je temeljilo na kmetu, ta pa je bil od vsega odrinjen*

1. Pojasni širše družbene, vojaške, kulturne in politične okoliščine, v katerih so se odvijali kmečki upori.
2. V pisnem viru podčrtaj razmere, v katerih so živeli kmetje v času upora.
3. Navedi prvi slovenski tiskani sporočili. Razišči, v kateri pisavi sta bili objavljeni. Del katerega dokumenta sta?*
4. K čemu pozivata gesli?*
5. Kje danes hranijo dokument?
6. Predvidevaj, kje bi danes avtor objavil pesem. **Ali bi za motiviranje množic še uporabil pesem ali kakšno drugo sredstvo? Katero? Zakaj?**
7. Presodi, ali članek verodostojno poroča o dogajanju leta 1515. Odgovor utemelji.

2. VESNA JERBIČ PERKO: *Iskra, ki je zanetila požar*

1. Podčrtaj tisti del članka, ki navaja okoliščine, ki so privedle do kmečkih uporov.
2. Zakaj je leta 1515 izbruhnil upor?
3. Kje so bila žarišča upora? V katero zgodovinsko deželo so sodila? (Ob zemljevidu v članku ali atlasu str. 30.)
4. V katere dežele se je upor razširil? (Ob zemljevidu v članku ali atlasu str. 30.)
5. Kam se upor ni razširil? Zakaj?
6. **Ali meniš, da je poimenovanje upora leta 1515 potemtakem ustrezno? Odgovor utemelji.**
7. Presodi, ali članek verodostojno poroča o vseslovenskem kmečkem uporu (nam ponudi dovolj informacij o vseslovenskem dogajanju). Odgovor utemelji.

3. BORIS HAJDINJAK: *Nova dognanja o kmečkem uporu leta 1515*

1. Navedi vsaj eno novo dognanje o kmečkem uporu leta 1515.
2. **Sklepaj, katero stereotipno predstavo ruši eno izmed njih. Zakaj?**
3. V viru podčrtaj podatek, kje je bilo največje kmečko uporniško zborovanje.

4. V viru podčrtaj podatek, kje je prišlo do največjega spopada med uporniki in nasprotniki.
5. V viru podčrtaj podatek, koliko časa je upor trajal.
6. Razišči, kakšno vlogo so imeli v uporuh Jurij V. Herbersteinski, Marko iz Klisa, Maksimiljan I. Pomačaj si tudi z drugo literaturo.
7. Presodi, ali članek verodostojno poroča o dogajanju leta 1515, če avtor navaja nova dejstva o njem. Odgovor utemelji.

4. SAŠO JERŠE: *Opis razmer na Slovenskem v opisih grofa Moritza Lacyja iz leta 1770 in 1771*

1. Podčrtaj tisti del vira, ki opisuje bivalne razmere v naših zgodovinskih deželah v 18. stoletju.
2. Katere obveznosti do zemljiških gospodov so podložnikom poslabšale njihov položaj? Zakaj?
3. Podčrtaj tisti del prispevka, kjer avtor poroča o posmrtnini. Pojasni pojem.
4. S katerimi besedami avtor opiše predkupno pravico?
5. Kje na Slovenskem je bil položaj kmetov nekoliko boljši? Zakaj?
6. **Predvidevaj, zakaj si dvorni uradnik prizadeva, da bi se med podložniki uveljavil krščanski nauk.**
7. Presodi, ali je pisni vir verodostojen (ga lahko uporabimo za informiranje o razmerah na podeželju v času kmečkih uporov). Odgovor utemelji.

Obrazec s kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri²

Kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri Uspešen bom, ko bom:	Da	Deloma	Ne	Utemeljitev, opombe, pojasnila:
1. izbral ustrezne informacije in pomembne podrobnosti, dejstva in dokaze iz virov;				
2. oblikoval samostojne odgovore, sklepe, razlage;				
3. vrednotil verodostojnost zgodovinskega vira;				
4. interpretiral dogajanje, pojave, procese.				

Legenda: **Z** odebeljenim tiskom so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.

S poševnim tiskom so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja.

Z zelenim tiskom so označeni kriteriji za višjo zahtevnost znanja.

² Prim. Brodnik, Vilma (2010). Posodobljeni učni načrti in posodobitev pouka zgodovine v gimnazijah. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 129.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Začetek druge ure je bil namenjen odgovarjanju na vprašanja. Odgovore so zapisovali na liste in se nanje tudi podpisali. Sama sem v času individualnega dela pristopila k dijakom, ki jim je odgovarjanje na zahtevnejša vprašanja delalo težave (npr. interpretacija, vrednotenje verodostojnosti zgodovinskega vira itd.).

rstniško vrednotenje – povratna informacija, samovrednotenje

Po končanem individualnem delu so se dijaki vrnili k omizju, pri katerem so bili na začetku ure, in dobili nalogo, da preverijo sošolčevo delo in mu podajo povratno informacijo. Pri tem so si pomagali s kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri. Tako je vsak dijak ovrednotil uspešnost dela enega sošolca in bil hkrati sam enkrat ovrednoten za svoje delo z zgodovinskimi viri.

V zaključku vrstniškega vrednotenja sem dijake ponovno usmerila k tabli, na kateri sem vzporedno s prvo daljico narisala še eno in jih povabila, da vpišejo pridobljeno število točk (rezultat vrstniškega vrednotenja). Sledila sta individualno primerjanje in skupna interpretacija rezultatov. Pri tem sem dijakom zastavila naslednja vprašanja:

- a) Primerjate lastno oceno in oceno, ki ste jo prejeli od vrstnika. Kaj ugotavljate?
- b) Ali so vas rezultati presenetili?
- c) Zakaj menite, da so rezultati enaki/podobni/različni?
- č) Ali lahko sklepamo, da nihče v razredu nima težav z analizo in interpretacijo zgodovinskih virov?

V nadaljevanju sem pogovor razširila s podvprašanji o poteku dela:

- a) Ali ste zadovoljni z opravljenim delom? Zakaj?
- b) Ste zadovoljni z opravljenim delom svojih sošolcev? Zakaj?
- c) Ali bi kaj naredili drugače? Kaj?

Po zaključku vodenega pogovora smo za povzemanje snovi dodali v preglednici za primerjavo kmečkih uporov podatke o vseslovenskem kmečkem uporu leta 1515.

Primerjava kmečkih uporov na Slovenskem

Zahteva		KMEČKI UPORI		Posledice	
Vzroki uporov			Vzroki za neuspeh		Posledice
Ime	Čas	Lokacija	Značilnosti	Posebnosti	Zaključek

Sklep

Z zadovoljstvom ugotavljam, da je mogoče veščine, ki sem jih pred leti pridobila v projektu Uvajanje medpredmetne kompetence učenje učenja in v razvojni nalogi Formativno spremljanje/preverjanje, nadgraditi z načeli formativnega spremljanja. Tako dijakom učinkoviteje pojasnim smiselnost učenja zgodovine ter njihovo (so)odgovornost v procesu učenja, ker jo izkusijo na lastni koži. Da vaja dela mojstra, če mojster dela vajo, pa je zakonitost, ki se drži tako učenja učenja kot formativnega spremljanja in velja tako za dijake kot tudi za učitelje.

2 Primeri dobre prakse formativnega spremljanja pri zgodovini

Kritkriji za dokazovanje uspešnosti dela z zgodovinskimi viri:

1) Ugotavljanje verodostojnosti zg. virov in navajanje dokazov. **T**

2) Izbiranje ustreznih informacij (podatkov). **M**

3) Sklepanje o dokazih... **T**

4) Interpretacija zg. vira. **V**

Zapis kriterijev v zvezek, avtorica Ana Golob, 3. letnik.

Kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri:	DA (2 točki)	DELOMA (1 točka)	NE (0 točk)	Utemeljitev, opombe, pojasnila:
1. Izbere ustrezne informacije in pomembne podrobnosti, dejstva in dokaze iz virov.	X			
2. Oblikuje samostojne odgovore, sklepe, razlage.	X			
3. Vrednoti verodostojnost zgodovinskega vira.		X		
4. Interpretira dogajanje, pojave, procese.		X		napisano je kaj oz. posledice. Ni pa kakšne obrazlage

Z rdečo barvo so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.
 Z modro barvo so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja. $2 + 2 + 1 + 1 = 6$ točk
 Z zeleno barvo so označeni kriteriji za višjo zahtevnost znanja.

Izpolnjen obrazec s kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri, avtorica: Tjaša Križanec, 3. letnik.

Kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri:	DA (2 točki)	DELOMA (1 točka)	NE (0 točk)	Utemeljitev, opombe, pojasnila:
1. Izbere ustrezne informacije in pomembne podrobnosti, dejstva in dokaze iz virov.	X			
2. Oblikuje samostojne odgovore, sklepe, razlage.	X			
3. Vrednoti verodostojnost zgodovinskega vira.	X			
4. Interpretira dogajanje, pojave, procese.		X		

Z rdečo barvo so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.
 Z modro barvo so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja.
 Z zeleno barvo so označeni kriteriji za višjo zahtevnost znanja.

Izpolnjen obrazec s kriteriji uspešnosti dela z zgodovinskimi viri, avtorica: Ana Golob, 3. letnik.

ZAHTEVA		KMEČKI UPORI		NOSILCI		POSLEDICE	
ZAHTEVA ZA STANO PRIMO (stano pravica, ki je bila zapuščana in urejših) • LOKALNE ZAHTEVE		KMEČKI UPORI PUNJ-upori, nam. die Bund-zu-za VELIKI (5) → LOKALNI (170) • poravnajo • zmotni forat		NOSILCI (temeljno območje) • kmeti • obrtniki • zaobščinski (cevnari) • zaobščinski (cevnari)		POSLEDICE - smrtne žrtve - vsi obrtniki (punitovski davki) - poravnani obrtniki med kmeti in feudalci + prvi izražajo stano pravo povzemanost + prve stano prave bunde	
VZROKI UPOROV		VZROKI ZA NEUSPEH		ZAKLJUČEK			
TURŠKI UPORI (nemotivo ml. oporniki in obrtniki) • pravniki, tožila (obzida, pridobivanje povork na pravica - padec trgovine) • obrtniki (družine) → močnejši, naprednejši • obrtniki, trgovanje (in stano pravo) • obrtniki, trgovanje → ne velja to, kar piše v urbarjih		VZROKI ZA NEUSPEH • Naba organizacije • Naba obrtnikov • neveljavni davki • neveljavno razumovanje obrtniki		ZAKLJUČEK Turški upori povzročili odhod kmetov, nemotivo pravo, močnejši obrtniki			
IME	ČAS	LOKACIJA	ZNAČILNOSTI	POSEBNOSTI	ZAKLJUČEK		
KOROŠKI KMEČKI UPOR	1478	Zahodna Koroska	• VZROKI: Turški upori, poravnani dmanini davki • Pojedlo se v kmečko zavo ZAHTEVE → zmanjšanje davkov → zadržati pravo Turki	sodilniško tudi mlačno	Turški upori povzročili odhod kmetov, nemotivo pravo, močnejši obrtniki		
VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR	1515	Ibraniška, Hajnoka, Slavoska	• ni udležna Goriška • VZROKI: poravnani davki, nova davčna politika, vojna reforma • več kmečkih zvo ZAHTEVE : zmanjšanje davkov, konca omogočene kmeti in vojna lokalna zahteva	podlupijo tudi mlačno, v turški, prve stano prave bunde, tiskane bunde	• nemotivo • zatre ga cesar • Juny Hendrikstein • pravniki, davki, obrtniki, mlačno		
HRVAŠKO-SLOVENSKI KMEČKI UPOR	1572, 1573	Mošnja, Hajnoka, Slavoska	• VZROKI: manjše pravica Turka, ki je klorabjal ženske in niso pridržali • novari in kmeti, a se niso pridržali DVA VOTELJA → dobro organiziran (bolni vojne vojne) • pričakujemo, da jih bo cesar usiljal	• kmeti zahtevajo kmečko družbo • vojna vodstva (lupa Gregor) • vojne vodstvo (Gregor)	• zatre ga cesarstva + kmetiška vojska + uspehi (iz pustot) • kmeti, kmeti, punitovski davki		
GORIŠKO-TOLMINSKI KMEČKI UPOR	1713	Goriška, Ibraniška	• izmislil zavadi novih državnih davkov na mso in vino • maxien način pobiranja davkov • zahteva za stano pravo • poravnani mlačno	• uprilo se feudalcom in državnih obrtniki (cevnari)	• zatre ga cesarstva vojska • obrtniki na smrt ali obrtniki zaporne kmeti (na več mlačno)		

→ Gregor: Plaskota, Tina

Izpolnjena preglednica primerjave kmečkih uporov, avtorica: Ana Golob, 3. letnik.

3

Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Ugotavljanje predznanja

Načrtovanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti, dokazi učenja

Povratna informacija, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, refleksija

Ugotavljanje predznanja

Poznavanje pojmov lahko pred obravnavo učnega sklopa pri učencih preverimo na različne načine, eden od njih je tudi orodje Predstavitev pojma pred obravnavo in po njej. Pred obravnavo učenci izpolnijo zgornji del obrazca, ko z besedami in s sliko ali simbolom razložijo, kaj bi lahko pojem pomenil. Po obravnavi učnega sklopa še enkrat zapišejo pomen pojma in ga ponazorijo z risbo ali simbolom v spodnjem delu obrazca. Učenec lahko tako primerja svoje poznavanje pojma pred obravnavo učnega sklopa z dejanskim pomenom. Hkrati pa se uri v razlagi pojmov z lastnimi besedami.

Predstavitev pojma

Pred obravnavo

V besedi

S simbolom

Po obravnavi

V besedi

S simbolom

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Učitelj napove učno temo.

Učenci razmislijo, kaj o napovedani učni temi že vedo, in na vstopni listek zapišejo tri misli oziroma asociacije. Ko svoje misli zapišejo, vstanejo. Učitelj pokliče učenca, ki prebere, kar je zapisal. Preostali učenci poslušajo sošolca ter na svojem listku s kljukico označijo, če je sošolec povedal, kar so zapisali tudi sami. Stojijo toliko časa, dokler niso povedane vse misli, ki so jih zapisali na listič, oziroma jih učitelj ne pokliče, da bi povedali, kar vedo o temi, ki bo obravnavana. Učitelj posamezne misli učencev dodatno pojasni, korigira, poveže z vsebinskimi cilji.

Nato vsak učenec na vstopni listek zapiše še vprašanje, na katero želi odgovor. Učitelj učence spodbuja, da vprašanja delijo s sošolci.

Vstopni listek za ugotavljanje predznanja

Zapiši tri dejstva/misli/ideje o _____

- _____
- _____
- _____

Kaj še želiš izvedeti o _____? Zapiši vprašanje.

Učenci na vstopni listek zapišejo, kaj o učni temi že vedo, upoštevajoč predznanje ali izkušnje. Učitelj v nadaljevanju podrobneje pojasni namene učenja, učenci pa v obliki vprašanja zapišejo, kaj jih v zvezi z učno temo še posebej zanima.

Vstopni listek za ugotavljanje predznanja

Ime in priimek:

O temi vem:

Vprašanje, ki se mi zastavlja:

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Učenci v sodelovalnih skupinah s po štirimi člani na podstavek vsak v svoj del zapišejo, kaj o obravnavani učni temi že vedo. Sledi predstavitev zapisanih pojmov sošolcem v skupini, v smeri urnega kazalca. Po predstavitvi ključne pojme oz. besedne zveze razvrstijo in izluščijo tri najpomembnejše. Vodja skupine jih predstavi celotnemu razredu. Učitelj na temelju njihovih predstavitev ugotovi njihovo predznanje in načrtuje nadaljnje delo.

Obrazec za ugotavljanje predznanja – podstavek

Učna tema:

Načrtovanje namenov učenja in kriterijev uspešnosti, dokazi učenja

V obrazcu Moje učenje učenci za obravnavno učno temo načrtujejo osebne cilje, razmislijo, kaj o temi že vejo in kaj bi želeli izvedeti ter zakaj je tema zanje osebno pomembna.

Obrazec Moje učenje

Ime: _____

Moja tema: _____

Moji cilji bodo:

Kaj že vem o tem?

Kaj še želim zvedeti o tem?

To moram razumeti, ker _____

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Učenci skupaj z učiteljem pregledajo učne cilje in jih zapišejo v njim razumljivi obliki, tj. kot namene učenja. Paziti moramo, da zraven vsebinskih ciljev načrtujemo tudi procesne cilje oz. namene učenja. Na temelju namenov učenja z učenci oblikujejo kriterije uspešnosti, ki morajo biti zapisani v dovršni obliki in čim bolj konkretni. Učenci naj si zastavijo tudi svoj osebni namen učenja in na podlagi tega tudi kriterij uspešnosti pri obravnavani učni temi. Ta naj ne bo vezan na številčno oceno, pač pa na uspešnost pri delu z viri, analizi zgodovinskih karikatur, sodelovanju v sodelovalni skupini ipd.

Obrazec za načrtovanje namenov učenja, sooblikovanje kriterijev uspešnosti in samovrednotenje znanja

Nameni učenja	Kriteriji uspešnosti	Samovrednotenje znanja		
		DA	DELOMA	NE
Učenec/učenka se učim:	Uspešen/uspešna sem, ko:			

Učenci ob pomoči učitelja oblikujejo kriterije uspešnosti – kakšen je dober povzetek in kaj mora vsebovati. Učenec ovrednoti povzetek svojega sošolca tako, da označi DRŽI, če povzetek povsem ustreza kriterijem uspešnosti, izraz DELNO DRŽI izbere, kadar meni, da je sošolčev povzetek bodisi pomanjkljiv bodisi ne povsem pravilen, in izraz NE DRŽI, kadar kriterija uspešnosti sošolec ni dosegel. Na koncu zapiše, kaj je sošolec v povzetku zapisal zelo dobro in kako lahko svoj povzetek še izboljša.

Kriteriji uspešnosti za vrstniško vrednotenje povzetka

Povzetek bo ovrednotil sošolec _____

Kriteriji uspešnosti	Drži	Delno drži	Ne drži
Povzetek je smiselno in povezano besedilo z bistvom učne snovi, napisano s svojimi besedami.			
V povzetku so zapisana pomembna zgodovinska dejstva.			
V povzetku so navedeni vzroki za zgodovinsko dogajanje.			
V povzetku so razložene posledice zgodovinskega dogajanja za življenje ljudi.			
Da sem namen učenja dosegel dokazujem zato: _____ _____			
Pohvala: _____ _____			
Nasvet za izboljšanje povzetka: _____ _____			

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Kriteriji uspešnosti zajemajo izbrane kriterije za samovrednotenje nekaterih veščin dela z viri, kot so izbiranje ključnih informacij, dejstev in dokazov, oblikovanje samostojnih odgovorov in sklepov ter presojanje verodostojnosti zgodovinskih virov.

Kriteriji uspešnosti za delo z zgodovinskimi viri za samoevalvacijo znanja¹

Kriteriji	Da / 😊	Deloma / 😐	Ne / ☹️
Iz virov izberem ključne informacije, dejstva in dokaze.			
Oblikujem samostojne odgovore, sklepe ...			
Pripravim svoje mnenje in ga utemeljim.			
Znam pripraviti argumente in utemeljiti dokaze za moje trditve.			
<i>Znam vrednotiti verodostojnost virov po kriterijih: kdo je avtor, ločim mnenje, dejstvo, dokaz, stereotip.</i>			
Vire znam citirati.			

Legenda: Z navadnim tiskom so označeni kriteriji za nižjo zahtevnost znanja.

Z ležečim tiskom so označeni kriteriji za srednjo zahtevnost znanja.

Z odebeljenim in zelenim tiskom so označeni kriteriji za višjo zahtevnost znanja.

Povratna informacija sošolca:

Povratna informacija učiteljice:

¹ Prirejeno po: Brodnik, Vilma (2015). Sprotno (formativno) spremljanje znanja. V: Izzivi razvijanja in vrednotenja znanja v gimnazijski praksi. Zgodovina. Ljubljana: ZRSŠ, 2015, str. 129.

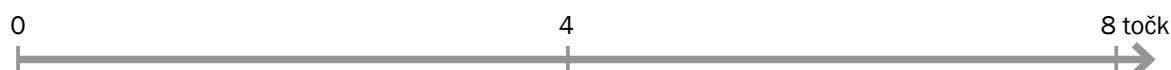
Povratna informacija, samovrednotenje, vrstniško vrednotenje, refleksija

Učitelj z učenci skupaj oblikuje kriterije uspešnega učenja z zgodovinskimi viri. Nato na tablo nariše daljico in na njej označi osem enot. Učenci na tej daljici samovrednotijo veččine dela z zgodovinskimi viri pred sodelovalnim učenjem v skupini in po njem. To poteka na temelju samostojnega učenja z zgodovinskimi viri, in sicer tako, da napišejo začetnico svojega imena in priimka ali narišejo neki simbol (primer kriterijev uspešnosti dela z zgodovinskimi viri je v priročniku na str. 102).

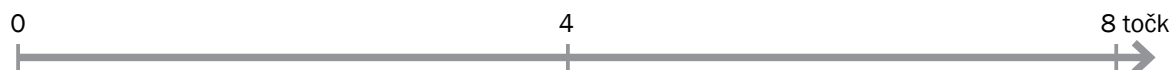
Daljica za samovrednotenje veččin dela z zgodovinskimi viri

Začetno samovrednotenje

Končno samovrednotenje

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Učenci s prsti ponazorijo, v kolikšni meri so usvojili obravnavno učno temo ali veščine.

Samovrednotenje ali vrstniško vrednotenje – uporaba orodja trije prsti

ZNAM	DELOMA ZNAM	NE ZNAM

Učenci ovrednotijo svoje znanje ali znanje vrstnika s pomočjo kriterijev uspešnosti in svojo odločitev predstavijo s prsti.

Samovrednotenje ali vrstniško vrednotenje – uporaba orodja pet prstov

Sploh ne razumem in ne znam.	Nekaj malega znam.	Mislím, da znam.	Znam.	Znam kot strokovnjak.
O tej temi še nikoli nisem slišal/-a in o njej nič ne znam.	O tej temi nekaj malega že znam, ampak nisem povsem prepričan/-a o svojem znanju. Še enkrat moram preučiti učno snov.	Mislím, da znam, a še nisem povsem zanesljiv/-a. Ko učno snov preberem, mi je razumljiva.	Znam obnoviti s svojimi besedami.	Znam tako dobro, da lahko razložim tudi drugim.

Učitelj učence spodbuja, da oblikujejo svoj osebni cilj za določeno učno uro/učni sklop ter zapišejo, zakaj je pomembno poznavanje določene teme. Učitelj to fazo izvede po ugotavljanju predznanja in seznanitvi z vsebinskimi in procesnimi cilji.

Ob koncu obravnavanega učnega sklopa učenci razmišljajo o svojem znanju in delu. Ponovno preberejo svoj osebni cilj, ki so si ga zastavili na začetku, ter presojujejo, ali jim je uspelo zastavljeni cilj doseči. Presojajo tudi, do kakšne mere so dosegli namene učenja. Označijo, ali obravnavano snov razumejo tako dobro, da jo lahko razložijo svojemu sošolcu, ali imajo v razumevanju snovi manjše vrzeli ali da snovi ne razumejo. Če ne izberejo nobene od ponujenih možnosti, lahko zapišejo svojo trditev. V sklepnem delu samoevalvacije se vprašajo, kako lahko svoje znanje in delo še izboljšajo. Razmislijo, kaj lahko za izboljšanje znanja naredijo sami, kako jim lahko pomaga sošolec in kako učitelj.

Obrazec za vrstniško vrednotenje

Ime: _____

Datum: _____

Moj kritični prijatelj bo: _____

Moj osebni cilj: _____

Zakaj je pomembno, da _____

Ali sem dosegel svoj cilj? _____

Kako dobro razumem obravnavano snov? Označi s ✓.

- Snov dobro razumem in jo lahko razložim sošolcu.
- Zdelo se mi je, da snov razumem, a sem imel pri razlagi sošolcu nekaj težav.
- Snovi še ne razumem. Potrebujem pomoč, a ne bom obupal.
- Drugo: _____

Kako lahko svoje delo in znanje še izboljšam? _____

Poskušal bom: _____

Moja učiteljica mi lahko pomaga: _____

Moj sošolec _____ mi lahko pomaga: _____

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Izstopni listek uporabimo ob koncu obravnave učnega sklopa. Učenci zapišejo, kaj so se naučili, ter vprašanje, ki se jim še poraja v zvezi z obravnavano temo.

Izstopni listek za samovrednotenje znanja

Dve stvari, ki sem se ju naučil:

- _____
- _____
- _____

Vprašanje, ki se mi poraja:

Izstopni listek

Zavrtim kolo uporabimo ob koncu učnega sklopa. Učenec zapiše, kaj je o obravnavani temi že vedel, kaj ga je med obravnavo še posebej pritegnilo/ vznemirilo, kako bo lahko pridobljeno znanje uporabil, ključni pojem v povezavi z obravnavano temo ter vprašanje, na katerega bi še želel odgovor.

Obrazec za refleksijo in samovrednotenje Zavrtim kolo

Ime: _____

Datum: _____

A circular diagram for reflection and self-evaluation, divided into six segments. The segments are labeled as follows:

- Nov pojem:** (New concept)
- Vedel sem že:** (I already knew)
- Pritegnilo/vznemirilo me je:** (It attracted me / I was interested)
- Vprašanje, ki se mi poraja:** (A question that arises for me)
- V življenju bom lahko uporabil:** (I will be able to use it in life)
- Nov pojem:** (New concept)

The diagram consists of a central point with six radial lines extending to the outer edge, dividing the circle into six equal segments. Inside the circle, there are four concentric dashed circles, creating a grid for writing.

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Ob koncu sodelovalnega učenja lahko učenci izpolnijo tabelo Samovrednotenje in refleksija sodelovalnega učenja. Svoje delo v sodelovalni skupini vrednotijo glede na doseganje ciljev, sodelovanja, izvirnosti in discipline. Pomembno je, da pregledajo zastavljene cilje oz. namene učenja in z ustreznim znakom ovrednotijo njihovo doseganje. Prav tako se morajo odkrito pogovoriti, ali je bilo sodelovanje uspešno in disciplinirano ter v kolikšni meri so bili pri delu izvirni. Izpostavijo tudi, kaj bi pri delu v sodelovalni skupini posebej pohvalili in kaj bi v prihodnje pri delu spremenili oz. nadgradili.

Tabela Samovrednotenje in refleksija sodelovalnega učenja

Učna tema: _____

Datum: _____

Namen dela: _____

Člani skupine: _____

Kako bi ocenil vaše delo?

Izberi ustrezní znak semaforja	Doseganje ciljev	Sodelovanje	Izvirnost	Disciplina
☐ ☐ ☒				

Kaj bi pohvalil?

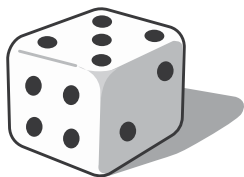
Kaj bi v prihodnje spremenil?

Refleksijo izvajamo v parih ali skupinah z igralno kocko. Primerna je po zaključenem delu v parih ali skupinah. Na kartončku pod zaporedno številko so nedokončani povedi, ki jih učenci dopolnjujejo. Refleksija s kocko učencem omogoča povezati učni sklop v smiselno in zaokroženo celoto, saj jih spomni na predznanje, s katerim so stopili v proces učenja, kaj so se naučili, kaj si morajo še zapomniti in utrditi. S postavljanjem novih vprašanj ohranjajo zanimanje za obravnavano temo in motivacijo za nadaljnje učenje. Refleksija jih spodbuja, da izpostavijo del ure, ki jim je bil najbolj všeč.

Kocka za samorefleksijo učenja

VRZI KOCKO²

- 1 Vedel sem že ...
- 2 Danes sem se naučil ...
- 3 Ključna beseda je ...
- 4 Želim si zapomniti ...
- 5 Sprašujem se še ...
- 6 Moj najljubši del ure je bil ...

² Povzeto po: <https://www.pinterest.com/pin/263319909440596687>, dostop: 29. 8. 2017.

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Izstopni listek uporabimo ob koncu učnega sklopa. Učenci označijo, kako so se počutili pri pouku, tako da obkrožijo smeška, ki označuje njihovo počutje. V povedi zapišejo, kaj so se naučili, kaj znajo dobro ali so med uro dobro naredili ter kako lahko svoje znanje, delo, sodelovanje še izboljšajo.

Obrazec za refleksijo

Ime: _____ Datum: _____

Tema: _____

Danes sem se pri uri zgodovine počutil:

Naučil sem se: _____

Dobro že znam: _____

Izboljšal bi: _____

Izstopni listek uporabimo ob koncu učnega sklopa. Učenci dokončajo stavke. Zapišejo, kaj so med obravnavo učnega sklopa zanimivega videli, slišali, kaj so se naučili, izpostavijo, kaj najbolj razumejo, kaj si želijo (še izvedeti, se naučiti, razumeti ...) oz. ali potrebujejo (pomoč, dodatno razlago ...).

Obrazec za refleksijo Razmišljam o današnji uri zgodovine

Ime: _____ Datum: _____

Tema: _____

Videl/-a sem: _____

Slišal/-a sem: _____

Naučil/-a sem se: _____

Razumem: _____

Želim si: _____

Potrebujem: _____

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Ključna vprašanja učence vodijo v razmišljanju o lastnem učenju in znanju. Lahko uporabimo vsa ali izberemo le posamezna vprašanja, ki jih lahko tudi prilagodimo za učno temo, za učni dosežek, za skupino učencev ipd.

Ključna vprašanja za refleksijo – razmišljanje o lastnem znanju in učenju

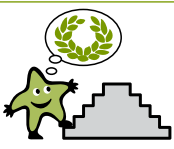

- Kaj sem se naučil/naučila (vsebine, veščine, vrednote)?
- Kako znanje/izdelek dokazuje moj napredek?
- Ali z njim dokazujem, da se trudim za doseganje zastavljenih ciljev? Kako?
- Kako znanje/izdelek dokazuje, da razmišljam/ravnam drugače kot v preteklem obdobju?
- Ali je izbrana bralna učna strategija ustrezna glede na moj učni stil in mi pomaga k napredku (npr. splošna študijska strategija, Paukova strategija, miselni vzorci ...)?
- Ali moram kaj spremeniti – kaj in kako (ali bom zmožel/zmogla spremembe uvesti sam/sama ali rabim pomoč)?³

Učenci po razmisleku
o kakovosti lastnega učenja in znanja
izpostavijo dve dobri, pozitivni stvari
in predlagajo en predlog za izboljšavo.
Razmislek se lahko izvede v ustni ali
pisni obliki.

Dve zvezdi in ena želja⁴

⁴ Brodnik, Vilma (2017). *Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine*. V: *Zgodovina v šoli*, št. 1, str. 29.

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

Učenci razmišljajo o kakovosti lastnega učenja in znanja s pomočjo nedokončanih povedi, in sicer tako da poved dokončajo, bodisi ustno ali pisno.

Nedokončani stavki – pogled nazaj⁵

Pogled nazaj

To je bila čudovita učna izkušnja, ker ...

Ta poskus mi je pokazal, da lahko ...

Lahko bi ...

Moj najljubši del je bil ...

Užival sem pri učenju, ker ...

Moja napaka je bila ...

Presenetilo me je ...

Nisem pričakoval ...

Pred tem nisem vedel, da ...

Odkrit vzorec pomeni ...

Sedaj, ko sem to dokončal, razumem ...

Med to raziskavo sem se naučil ...

Kar sem vedel pred tem je ...

Užival sem v tej raziskavi, ker ...

Najlažji del je bil ...

Dokazal sem, da ...

Pomembno pri tem učenju je ...

Med tem delom sem se spraševal ...

Pozabil sem ...

To je zame dobro, ker ...

Med izvajanjem te raziskave sem ugotovil, da ...

Dobra stran tega učenja je bila, da ...

Učenci razmišljajo
o kakovosti lastnega učenja in znanja s pomočjo
nedokončanih povedi, in sicer tako da poved
dokončajo, bodisi ustno ali pisno.

Nedokončani stavki – pogled naprej

Pogled naprej

Da bi postal boljši
v tem, moram ...

To me je navdihnilo,
da sem pogledal ...

To moram
razumeti, ker ...

Za izboljšanje razumevanja
tega, bom ...

Če bi to še enkrat
naredil, bi spremenil ...

Dokončanje tega dela
mi bo pomagalo ...

V prihodnosti
bom poskrbel ...

Ena stvar, ki bi jo
spremenil, če bi to
počel še enkrat, je ...

Z izkušnjo te napake
bom spremenil ...

To je pomembno
vedeti, ker ...

Za dokončanje tega
poglavja moram ...

Da bi pri tem postal
boljši, moram ...

To moram
vaditi, da ...

Bolj trdo bom
delal na ...

Ena stvar, ki bi se je
rad bolje naučil je ...

V prihodnosti
bi pomagalo ...

Sprašujem se ...

Mislim, da so bili moji
rezultati dobri, ker ...

Da bi to razumel
moram ...

Rad bi izvedel,
zakaj se je zgodilo ...,
ker bi rad ...

Naslednjič bom upošteval
več spremenljivk kot so ...

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

V tabelo učenci po razmisleku zapišejo, kaj pri svojem ali sošolčevem znanju ali učenju presojujejo kot pozitivno, kaj kot negativno in kaj kot zanimivost.

Tabela plus, minus, zanimivo

Plus (za pozitivno ocenjujem ...)	Minus (za negativno ocenjujem ...)	Zanimivo (zanimivo je ...)

3 Orodja formativnega spremljanja in vrednotenja znanja pri zgodovini

PREČNO ORODJE FORMATIVNEGA SPREMLJANJA, KI ZAJAME VSE KORAKE

Modificirana VŽN-strategija za sprotno spremljanje znanja učencev⁷

Predznanje (V)	Cilji (Ž)	Strategija (S)	Dokazi (D)	Samoevalvacija (N)
Kaj že vem oz. kaj zmorem?	Kaj želim doseči? Zakaj je snov zame pomembna? Kako jo bom lahko uporabil pri drugih predmetih, v življenju, v bodočem poklicu?	Kako bom dosegel zastavljene namene učenja iz druge kolone? Ali poznam učinkovite strategije učenja (bralne učne strategije) – če jih ne, kdo mi lahko pomaga (pomaga učitelj predmeta, šolska svetovalna delavka)?	Kako bom dokazal, da sem cilj dosegel – npr. izpolnil bom naloge na delovnem listu, napisal domačo nalogo, izdelal izdelek, sodeloval v forumu v eListovniku ali spletni učilnici, odgovoril na vsa vprašanja v pisnih preizkusih, napisal zgodovinski esej ... Svoje znanje ali izdelek bom primerjal s kriteriji uspešnosti za vrednotenje znanja ali izdelka.	Kaj sem se naučil? Kako učinkovit sem bil? Učenec se lahko sam preveri s pomočjo kriterijev uspešnosti za vrednotenje znanja, izpolni vprašalnik za refleksijo – v refleksiji se vpraša po znanju – kaj sem se naučil, kot tudi po strategijah – ali je izbrana bralna učna strategija učinkovita, ali moram izbrati drugo, ki bolj ustreza mojemu učnemu stilu.

⁷ Brodnik, Vilma (2017). *Formativno spremljanje in vrednotenje znanja in učenja zgodovine*. V: *Zgodovina v šoli*, št. 1, str. 28. Več v: Pečjak, Sonja in Gradišar, Ana (2015). *Bralne učne strategije*. Ljubljana: ZRSŠ.

Opis kazalke

Postavljanje vprašanj spada med ključne korake formativnega spremljanja, pa tudi med dejavnike za spodbujanje in razvijanje kritičnega mišljenja pri učencih. Vprašanja v vseh fazah učnega procesa postavljajo tako učitelji kot tudi učenci. Vprašanja se zastavljajo v različnih učnih situacijah, za opredelitev in pojasnitev problemov in hipotez, postavlja se raziskovalna vprašanja, vprašanja se zastavljajo zgodovinskimi virom (kaj mi vir pove, kaj lahko na temelju vira sklepam o dogajanju, česa mi vir ne pove, katere dodatne vire je treba poiskati za razjasnitev dogajanja). Tako pri formativnem spremljanju kot pri kritičnem mišljenju se vprašanja postavljajo za (samo)vrednotenje in (samo)refleksijo vsebinskega in procesnega znanja in procesa učenja. Učinkovit pripomoček pri postavljanju vprašanj je revidirana Bloomova taksonomija, ki jo v priložniku predstavljamo tudi v obliki kazalke, ki obsega vseh šest ravni kognitivnega dela Bloomove taksonomije (pomniti, razumeti, uporabiti, analizirati, vrednotiti, ustvariti). Vsaka raven obsega kratko razlago, ključna vprašanja in ključne besede, ki so učencem in učiteljem v pomoč pri postavljanju vprašanj. Kazalko lahko iz priložnika izrežete, fotokopirate in razdelite učencem kot učni pripomoček.

POMNITI

Priklíči naučeno.

Kje/kdo/kdaj je ...?
 Ali lahko navedeš primer ...?
 Kako bi opisal ...?
 Kako bi razložil ...?
 Kaj je pravilno?

Navedi	Poišči	Prepoznaj
Naštej	Razberi	Označi
Opíši	Izberi	Obkroži

RAZUMETI

Razloži/predstavi problem s svojimi besedami.

Kaj je ključna ideja ...?
 Kako bi pojasnil ...?
 Kako bi povzel ...?
 Zakaj je pomembno ...?
 Kaj se bo zgodilo ...?

Razloži	Oblikuj	Ugotovi
Utemelji	Izdelaj	Razišči
Povzemi	Loči	Pojasni

UPORABITI

Izvedi ali uporabi koncept/pojem/dejavnost v novi situaciji.

Kaj bi se zgodilo, če ...?
 Kako bi uporabil ...?
 Kateri pristop bi lahko ...?
 Kako se odraža ...?
 Kakšen je položaj ...?

Uporabi	Napovej	Preoblikuj
Izberi	Razvij	Reši
Načrtuj	Prikaži	Spremeni

ANALIZIRATI

Celoto loči na posamezne dele in izkaži razumevanje razmerja med njimi.

Zakaj misliš ...?
 Kakšna je povezava ...?
 Ali lahko primerjaš ...?
 Kako bi označil ...?
 Kaj lahko sklepaš ...?

Razčleni	Raziskuj	Poenostavi
Razvrsti	Razkrij	Primerjaj
Preišči	Razlikuj	Sklepaj

VREDNOTITI

Oblikuj mnenje, sodbo, idejo, koncept ...

Kaj je bolj pomembno?
 Ali lahko braniš ...?
 Ali obstaja boljša rešitev ...?
 Katere so prednosti/slabosti ...?
 Kako bi se počutil, če ...?

Oceni	Razpravljaj	Kontroliraj
Potrdi	Upraviči	Izberi
Preceni	Brani	Kritiziraj

USTVARITI

Sestavi dele v novo celoto/strukturo/vzorec.

Kaj je alternativa ...?
 Ali lahko ustvariš ...?
 Kako si predstavljaš ...?
 Kako bi lahko ...?
 Kakšna je tvoja teorija o ...?

Načrtuj	Ustvari	Spremeni
Formuliraj	Prilagodi	Kombiniraj
Organiziraj	Izboljšaj	Preoblikuj

